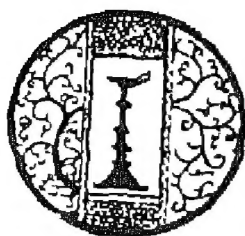

DATE DUE

This book should be returned to the
Library on or before the date last stamped
below.

--	--	--	--

INDIAN COUNCIL
FOR
CULTURAL RELATIONS
NEW DELHI

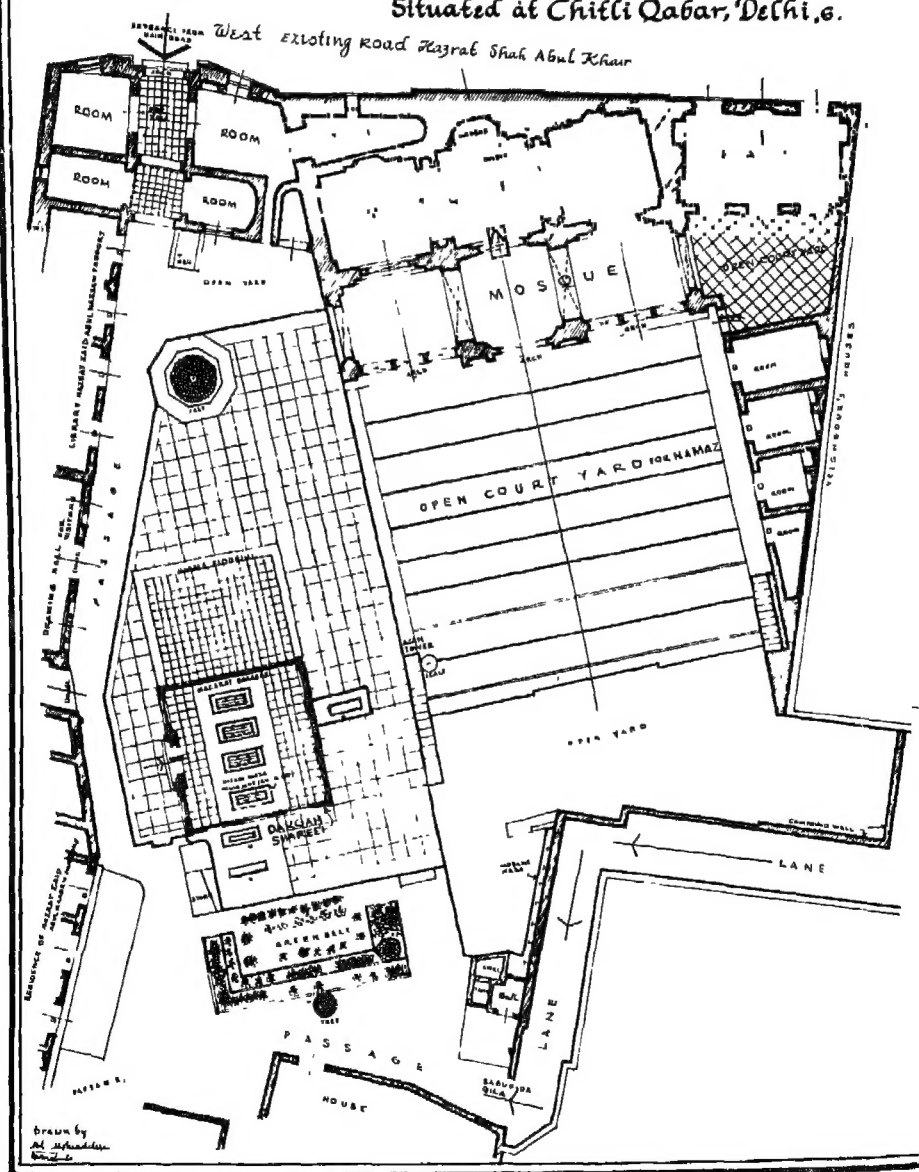
PER

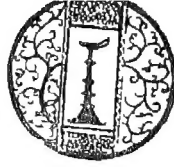
Accession No. L 9944

Call No. 297/FAR

DATE DUE

Plan Showing The Mosque and Dargah Shareef
Hazrat Shah Abdulah Abul Khair Farooqi Mujadadi
Situatd at Chitli Qabar, Delhi, e.

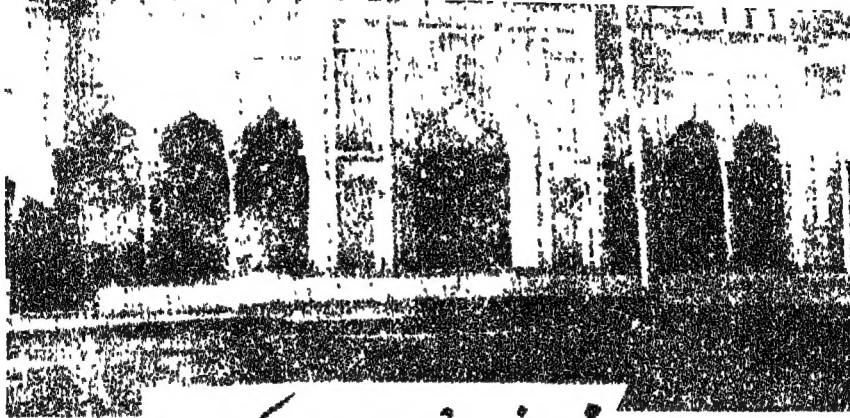
INDIAN COUNCIL
FOR
CULTURAL RELATIONS
NEW DELHI

شاہ ابوالخیرؒ

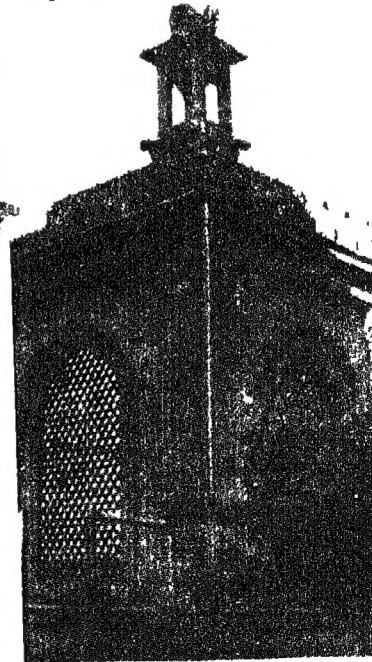
Accession No. L 9944

Cat. No. PEK-297

FAR

محبّر شریف حضرات کرام

سلسلہ مطہرات شاہ ابوالخیر اکادمی

مناجاة السيرة

مَدَامُ أَحْمَدُ الْخَدِيرُ

أَبُو الْحَسَنِ زَيْدُ مُحَمَّدٍ دِي فَارُوقِي عَفَى اللَّهُ عَنْهُ وَعَنْ أَبِيهِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ وَابْنِهِ

درگاه حضرت شاہ ابوالخیر (خانقاہ حضرت شاہ غلام علی رحمۃ اللہ علیہ)،

شاہ ابوالخیر مارگ، دہلی۔

کمال پرنسنگ دہلی

حاجی عبدالغفار و پسران تاجران

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۸۰	مدح ہفتم حقائق انبیاء	۸۴	لا تعین و حضرت اطلاق
۸۰	حقیقت ابراہیمی	۸۵	تتمہ در بیان بعض حقائق دیگر
۸۱	حقیقت موسوی	۸۶	خاتمہ در بیان بعض فوائد
۸۱	حقیقت محمدی	۹۳	شجرہ شریفہ
۸۲	حقیقت احمدی	۹۵	قطعات تاریخ از تالیف و طبع رسالہ
۸۳	حُب صرفہ		

بیان مختصر از نسبت مراقبات کہ در دو اسبعمی باشد

نمبر	نام مراقبہ	نام ارہ کہ در مراقبہ می باشد	منشاء منیض	مورد منیض	قدیمی
۱	احدیت	دائرہ امکان	ذات پاک احد کہ منصف بہ صفات کمال و منزہ از سمات نقصان است	قلب -	قدیمی
۲	مجیت اسم الظاہر	ولایت صغریٰ	ذات پاک پروردگار کہ با ما است	قلب -	قدیمی
۳	اقربیت سیر اسم الظاہر	ولایت کبریٰ	ذات پاک پروردگار کہ با ما است	نفس مع لطائف خمسہ	قدیمی
۴	مجبت سیر اسم الظاہر	ولایت کبریٰ	ذات پاک پروردگار کہ با ما است	نفس	قدیمی
۵	مجبت سیر اسم الظاہر	ولایت کبریٰ	ذات پاک پروردگار کہ با ما است	نفس	قدیمی
۶	مجبت سیر اسم الظاہر	ولایت کبریٰ	ذات پاک پروردگار کہ با ما است	نفس	قدیمی
۷	مجبت سیر اسم الباطن	ولایت علیا	ذات پاک پروردگار کہ با ما است	باد - آب - آتش	قدیمی
۸	کمالات نبوت	تجلیات ذاتیہ	ذات پاک بخت	خاک	قدیمی
۹	کمالات رسالت	تجلیات ذاتیہ	ذات پاک بخت	ہیئت وحدانی	قدیمی
۱۰	کمالات اولوالعزم	تجلیات ذاتیہ	ذات پاک بخت	ہیئت وحدانی	قدیمی
۱۱	حقیقت کعب ربانی	حقائق الہیہ	ذات پاک بخت	ہیئت وحدانی	قدیمی
۱۲	حقیقت قرآن کریم	حقائق الہیہ	ذات پاک بخت	ہیئت وحدانی	قدیمی
۱۳	حقیقت صلوة	حقائق الہیہ	ذات پاک بخت	ہیئت وحدانی	قدیمی

فہرست مضامین میناج السیر مدارج الخیر

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۳	بیان مختصر از نسبت مراقبات	۵۵	مراقبات
۴	بیان لطائف عالم فلق و لطائف عالم امر	۶۰	مدارج اول دائرہ امکان
۵	بعض اصطلاحات و بیان آن	۶۱	مدارج دوم دائرہ ولایت صغریٰ
۶	و بیاض رسالہ	۶۲	مراقبات لطائف خمسہ
۸	مقدمہ در بیان آفرینش و خلقت انسان	۶۲	تذہیل و تحقیق کلام حضرت مسکین
۱۱	عشر ضامانت -	۶۸	مدارج سوم دائرہ ولایت کبریٰ
۱۳	کلام جمیل از حضرات عالی قدر	۷۰	مراقبہ اسم الظاہر
۱۵	دائرہ امکان	۷۰	مراقبہ شرح صدر
۱۷	لطائف عشرہ	۷۱	مدارج چہارم دائرہ ولایت علیا -
۲۹	بیان دہ اصول کہ بہ مقامات عشرہ	۷۲	مراقبہ اسم الباطن
	موسوم اند	۷۴	مدارج پنجم دائرہ کمالات ثلاثہ
۳۲	یازدہ کمات بمصطلحہ -	۷۴	کمالات نبوت
۴۰	طرق الوصول	۷۵	فائدہ
۴۱	رابطہ	۷۶	کمالات رسالت
۴۴	ذکر شریف -	۷۶	کمالات اول العزم
۴۴	ذکر اسم ذات	۷۷	مدارج ششم حقائق الہیہ
۴۶	سیر لطائف در دائرہ ظلال کہ آن را	۷۸	حقیقت کعبہ ربانی
	ولایت صغریٰ گویند	۷۸	حقیقت مشرآن کریم
۵۲	ذکر نفی و اثبات	۷۹	حقیقت صلاۃ
۵۴	تنبیہ	۸۰	معبودیت صرفہ

بَعْضُ اصْطِلَاحَاتٍ وَبَيَانُ اَنِّ

ذات پاک پروردگار بدون ملاحظہ صفات	ذات بخت
ذات احدیت بہ اعتبار لا تعین -	غیب ہوتیٹ
تجلی فعلی یعنی تجلی صفت تکوین مرتبہ اولی	محاصرہ
تجلی صفت پروردگار - مرتبہ ثانیہ	مکاشفہ
تجلی ذات و حب ذات - مرتبہ ثالثہ	مشاہدہ
کشش لطائف بہ اصول والی اصول الاصول	جذبہ
ورود فیضان الہی بر قلب کہ آن را عدم و وجود عدم نیز گویند -	واردات
در قلب و سوسہ را جائے نہ ماند -	جمعیت
قلب در ہمہ وقت متوجہ بہ حق سبحانہ باشد -	حضور
دوام آگاہی و حضور کہ چیزے مزاحم آن نہ شود و شعور بہ وجود خود ہم نہ ماند -	فنا
ہر سہ بہ یک معنی کہ شعور بے شعوری خود ہم نہ ماند	فنائے فنا
اطمینان قلب یعنی جمعیت فاطر و دوام قبول دلہا حاصل شود -	{ جمع الجمع
ہر دو بہ یک معنی کہ دل واقف و آگاہ و نگران بہ حق سبحانہ باشد	عین الیقین
بہ وقت ذکر اسم ذات مفہوم اسم شریف در لحاظ باشد کہ ذات	جمع و قبول
پاک موصوف بہ صفات کمال و منزہ از سمات نقصان -	{ شہود
	وصول و ہود
	پرداخت

شماره	نام مراقبه	نام ذکر که در مراقبه می باشد	منشأ بنیض	مورد بنیض	نوع مراقبه
۱۳	مجبوریت صرفه	حقائق الهیه	ذات پاک بخت	هئیت و وحدانی	نظری
۱۵	حقیقت ابراهیمی	حقائق انبیاء	ذات پاک بخت	هئیت وحدانی	قدمی
۱۶	حقیقت موسوی	حقائق انبیاء	ذات پاک بخت	هئیت وحدانی	قدمی
۱۷	حقیقت محمدی	حقائق انبیاء	ذات پاک بخت	هئیت وحدانی	قدمی
۱۸	حقیقت احمدی	حقائق انبیاء	ذات پاک بخت	هئیت وحدانی	قدمی
۱۹	حب صرفه	حقائق انبیاء	ذات پاک بخت	هئیت وحدانی	قدمی
۲۰	لا تعین حضرت اطلاق	حقائق انبیاء	ذات پاک بخت	هئیت وحدانی	نظری

بیان لطائف عالم خلق و لطائف عالم امر

نفس	هوا	آب	آتش	خاک
قلب	روح	سر	خفی	اخفی
لطائف خمسہ عالم خلق	لطائف خمسہ عالم امر			

کبریا
 قدر گل و من بل بادیه استمان دانند
 کف و منشان و تنگ استمان دانند
 کین نقش توان به سبب نقش شدن
 کین نقش غیب نقش بشندان دانند
 صفت جامی قدس سره گفته

رساله کحل الجواهر از دلیل الله احمد حضرت عبدالاحد تخلص به وحدت و مشتمل به شاه کمال قدس سره
 در رساله حضرت مولوی غلام محیی خلیفه حضرت مرزا مظہر جانجانیان شہید قدس سره را
 به صورت اختصار آورده شده و ہما من احسن السائل فی هذا الباب - وایضاح الطریقہ
 و رسائل سبعہ سیارہ و مقامات منظرہ و مکاتیب شریفہ از حضرت شاہ غلام علی قدس
 سرہ - و ہدایت الطالبین از حضرت شاہ ابوسعید قدس سرہ این رسالہ شریفہ بہ غایت تحقیق
 در حیات حضرت شاہ صاحب قدس سرہ نوشتہ شدہ بلکہ حضرت ایشان بہ وجہ تمام مطالعہ
 فرمودہ تصدیق مضامین شریفہ فرمودہ اند - و مراتب الوصول از حضرت شاہ رؤف احمد
 مجددی بھوپالی قدس سرہ - این رسالہ نیز در حیات حضرت شاہ صاحب قدس سرہ نوشتہ شدہ
 و حضرت ایشان جسنہ جسنہ مطالعہ فرمودہ تصدیق نمودہ اند - و انہار اربعہ از حضرت شاہ احمد
 سعید قدس سرہ - اگرچہ حضرت مولف از اکابر خلفائے حضرت شاہ صاحب ہستند لیکن تالیف
 این رسالہ در حیات ایشان نہ شدہ - بعد از ارتحال ایشان در عصہ وہ سال تاسعۃ تالیف شدہ
 یقول الفقیر ہذا فی آخر رسالۃ الیّ یُعتمد علیہا فی هذا الباب - این رسائل را
 فقیر بہ وجہ کمال مطالعہ نمود و در بعض مسائل مراجعہ بہ مکتوبات قدسی آیات و رسالہ مبدا و
 معاد نیز کردہ شد - از مطالعہ و مراجعہ این رسائل مبارکہ معلوم شد کہ آن عزیز وافر تفسیر عبارات
 حضرات را بہ وجہ نیک مطالعہ نہ کردہ - و یا اقتصار بر مطالعہ آن رسائل کردہ کہ درین و لا
 بہ ظہور رسیدہ اند - چہ رسائل حضرات عنقا صفت گشتہ - اگر بہ نوسے رسالہ بہ دست می رسد
 از اقتناء دیگرے معذور می ماند - و ظاہر است کہ در بعض مسائل و بالخصوص در جزئیات اگر
 در کتابہ اجمال می باشد در دیگرے تفصیل بہ دست می رسد - درین مسائل عقل بے چارہ آوارہ و
 سرگردان است - معارفہ را کہ این حضرات بیان فرمودہ اند از ادراک کنہ آن عوام را چہ رسد
 کہ خواص را ہم غیر از ظہار عجز نصیب نیست - در جملان گاہ اخص خواص دیگران را چہ یارے
 سابق - دلیل الله احمد حضرت عبدالاحد فرزند خازن الرحمہ حضرت محمد سعید فرزند حضرت مجدد
 قدس الله سرہ را ہم می نویسند - بعد از ان معاملہ از عقل و فہم ما و شما بزر است الله تعالی سبحانہ
 بہ محض عنایت بے غایت خویش از کمالات بہرہ تمام فرماید **اِنَّہٗ قَرِیْبٌ مُّجِیْبٌ** - **فَاَلَوْ اَجِبَ**
عَلَيْکَ اَیُّهَا الطَّالِبُ الْحَقُّ وَالرَّاسِخُ فِي الصَّدَقِ اَنْ لَا تُنْکِرَ اَوْلِیَاءَ اللّٰهِ تَعَالٰی
فَاِنَّہُمْ اَلْوَسٰیكَةُ بَیْنَکَ وَبَیْنَ اللّٰهِ تَعَالٰی وَالْخَلِیْفَۃُ مِنْ حَضْرَۃِ الرَّسُوْلِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ وَالصَّلَاةُ
وَالسَّلَامُ وَالرَّحْمَةُ وَالْبَرَكَاتُ عَلَى مَنْ سَأَى اللَّهُ تَقْلُبُهُ فِي السَّاجِدِينَ فَأَرْسَلَهُ
رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ وَشَرَحَ صَدْرَهُ بِالْحِكْمَةِ وَالْعِرْفَانِ وَالْيَقِينِ وَرَفَعَ ذِكْرَهُ فِي الْمَلَائِكَةِ
الْأَعْلَى إِلَى يَوْمِ الدِّينِ وَجَعَلَهُ سَيِّدَ الرُّسُلِ وَالْمُرْسَلِينَ أَكْرَمَهُ بِالمُخَاطَبَةِ
وَالْمُكَاشَفَةِ وَالْمُرَاقَبَةِ وَالْمُشَاهَدَةِ وَالْمُكَاثَمَةِ وَالْمُشَافَهَةِ وَخَصَّصَهُ بِالْوَسِيلَةِ
وَالْفُضِيلَةِ وَالشَّفَاعَةِ يَوْمَ لَا تُغْنِي شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ هُوَ سَيِّدُنَا وَ
سَيِّدُنَا وَسَيِّدُنَا وَشَفِيعُنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٌ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ وَشَفِيعُ
الْمُذْنِبِينَ وَحَبِيبُ رَبِّ الْعَالَمِينَ فَخَرَّ اللَّهُ بِهِ أَذُنًا وَأَعْيُنًا عَمِيًّا وَالسُّنَابُ كَمَا
وَقُلُوبًا غُلْفًا جَزَى اللَّهُ عَنْ أُمَّتِهِ خَيْرَ مَا جَاوَزَ بِهِ نَبِيًّا عَنْ أُمَّتِهِ - اللَّهُمَّ صَلِّ
عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَمَنْ تَبِعَهُ وَدَالَاهُ صَلَاحًا تَكُونُ لَكَ سُرُورِي وَلِحَقِّهِ
أَدَاءُ أَوْلَادِي بِهِمْ مَهَاءُ أَوْلَادِي مَتَبِهِ صَلَاحًا وَسَلَامًا تَسْلِيهِمْ أَكْثِيرَ أَدَائِي أَبَدًا عَدَدَ
خَلْقِكَ وَسِرْصَمِي نَفْسِكَ وَزِينَةَ عَرْشِكَ وَمِدَادَ كَلِمَاتِكَ - وَبَعْدُ -

ذرة بے مقدار و بندہ ناکار البوا حسن زید فاروقی مجددی نسباً و نقشبندی مجددی مشرباً و
دہلوی مولد اوسگاناً فتح اللہ بصیرتہ و ادرتہ معارف آبابک و معاصرین آجدا و
عرض می نماید کہ یکے اردوستان صاف منش و سالکان پاک روش بعض از معارف حضرات مجددیہ
را بنوعی بیان فرمود کہ بہ گوش فقیر از ان نوع کلامی نہ رسیدہ بود فقیر مراجعہ بہ تالیفات
اساطین حضرات مجددیہ قدس اللہ اسرارہم علیہ نمود - و الذیک باسماء اللہ لای
راحتت الیہا - معمولات منظرہ از حضرت شاہ نعیم اللہ بہر لایقی قدس سرہ و دین کتاب

سرؤ به وجه خوب و نهج مرغوب در او آخر دفتر چهارم از مثنوی شریف می فرمایند -

یک زمان کش چشم در خوابی رود	سالها مردے که در شهرے بود
بیچ دریا دیش نیاید شهر خود	شهر دیگر بیند او پرنیک و بد
نیست آن من در اینجا بیم گرو	که من اینجا بوده ام این شهر نو
هم درین شهرش بد است ابداع و خو	بل چنان داند که خود پیوسته او
که بدستش مسکن و میلاد پیش	چه عجب گر روح موطنه اے خویش
می فروشد چو اختر را سحاب	می نیارد یاد کاین دنیا چو خواب
خواب دنیا را همان بین زابتلا	چند نوبت آزمود سی خواب را
گرد باز درک او نارد و فتنه	خاصه چندین شهرها را کوفتنه
دل شود صاف و بیند ماجرا	اجتهاد محرم ناکرده که تا
اول و آخر بیند چشم باز	سرمدون آرد دلش از بحر راز

الطوار و منازل خلقت آدمی از ابتدا

وز جمادی در نباتی او مستاد	آمده اول به اتلیم جماد
وز جمادی یاد ناوردانه نبرد	سالها اندر نباتی عمر کرد
نامش حال نباتی بیچ یاد	وز نباتی چون به حیوانی فتاد
خاصه در وقت بهار و ضمیران	جز همان میله که آمد سوسه آن
تسر میل خود نه داند در لبان	همچو میل کو دکان با مادران
سوسه آن پیر جوان بخت مجید	همچو میل مضطر پیر نو مرید
جنبش این سایه زان شاخ گل است	جزو عقل این ازان عقل کل است
پس بداند تسر میل حبست و جو	سایه اش فانی شود آخر درو
کے بجند گرنه جنبد این درخت	سایه شاخ درخت اے نیک بخت
می کشد آن خالقه که دایش	باز از حیوان سوسه انسانیش
تا شد اکنون عاقل و دانا و زفت	همچنین اتلیم تا اتلیم رفت

ثُمَّ أَبْصَرْتُ حَازِلًا قَالَا مُتَمَسِّيًا
بِطَوَائِلِ الرِّجَالِ لَا يُلْقِصَانِيَا
إِلَّا نَاسِي سِرَّ أَوْهُ بِالْأَنْصَانِيَا

ازین جهت به خیال فقیر آنکه رساله درین باب تألیف باید کرد که قواعد و اصول و لطایف و طریق ذکر شریف و مراقبات و فواید را به لفظ مختصر بیان نماید و ماخذ از رسائل فوق الذکر بود
بلی الی حدیث کبیر منقول به الفاظ مبارکه حضرت باشد تا برادران طریقت و طالبان حقیقت
فوائد را بردارند و به موجب الدال علی الخیر کفای علی برائے فقیر باعث از یاد اجرو در محبت
پروردگار گردد. لذلک این عاجز مستعین بالله و متوکل علیہ در صد و پنجاه و پنج ساله رساله تشریف
گشت. چون که این لاشی از فرق تابعه قدم غرق احسان بامی محمد و منانام و مرشد خاص و عام -
فخر امانش و امجد حضرت سیدی الوالد مولانا شاه فخر الدین عبدالعزیز البو الخیر قدس الله سره
و آقا قاض علی بن امین بر کاتید و اسرار سرای می باشد. هر چه درین رساله از خیر و خوبی پدید آید
فیمن الله و ازین التفات آن مصدر الخیرات والبرکات است و هر چه از نقص و خطا
سرزند قیام کسب ید اهل و من نفسی ان النفس لا بأسه بالشوء الا ما سرحم سرحی -
تجاوز الله عن سنیاتیه و اقال عشراته و وفقه لا بتغاء من ضایه. ازین جهت
اعطاه سر لفضله العظیم و یمینا بسمه الکریم. نام این رساله مناهج السیر و مدامرج الخیر
نهاد شد تقبلها الله یقبول حسن و انبتھا نیا تلحسنا و نفع بها السالکین الی جناب
قد یرسه و المتطالعین الی معالم خبروتیه. و اقول مستعین بالله و متوکل
علیه فانه لا حول ولا قوه الا بیه.

دردمانده بہ نارسانی و بوجاہوسی
گروانہ رسیدیم تو شاید برسی

مقدمه در بیان آفرینش و خلقت انسان

در بیان آفرینش و خلقت انسان غوامس بحر معنی حضرت مولانا جلال الدین رومی قدس

و آنچه علماء کرام در تفاسیر و کتب خود درین باب تفصیلات زیاد بیان فرموده اند بشیرت آن مستفاد و
 ماخوذ از اسمائیلیات است که آن یک گونه اخبار اند لا غیر قصتهاست انبیاء ماسبق و اخبار امام سابقه
 و تقدیرها با آنها تا حضرت آدم علیه السلام و امثال آن که کتب از آن شیخون اند جمله ازین قبیل است
 نه باید گفت که درین باب از حضرت صاحب رضی الله عنهم نیز بعضی روایات منقول اند چه ایشان
 از اخبار بهر دو امثال عبداللہ بن سلام صحابی و کعب احبار تابعی رضی الله عنهم که مشرف بہ اسلام
 شده بودند این گونه اخبار می شنیدند بلکه استفساری فرمودند و آن را بیان نموده اند بیائے که
 مولائے روم فرموده اند بہ ظاہر یہ قانون نشو و ارتقا یافتہ دارد۔ اگر چه شیخ یوسف در شرح قوی
 شرح مشنوی تاویل کرده اند می نویسد هَذَا فِي بَيَانِ اطْوَا سِرٍّ وَمَنَاسِلِ خَلْقَةِ الْاَدَمِيِّ
 مِنَ الْاَبْتِدَاءِ. الْاَطْوَا سِرٌّ جَمْعُ طَوْرٍ وَهُوَ الْاَسْلُوبُ. فَاِنَّا نَتَعَدَّى بِلَحْمِ الْحَيَوَانِ فَهُوَ
 بِهَذَا الْاَسْلُوبِ مِنَ النَّبَاتِ وَالنَّبَاتُ مِنَ الْاَرْضِ فَكَانَ اَبْتِدَاؤُنَا مِنَ التُّرَابِ. فقیر گوید
 برائے خاکی بودن انسان احتیاج بہ ذکر اطوار نیست۔ کافی است کہ گفته شود کلکم من آدم و آدم
 من تراب۔ چون قالب از خاک پاک باشد پس دور نبات و دور حیوان از کجا و از بہر چه۔

عرض امانت

باید دانست چون مشیت پروردگار جلالت عظمت خواست کہ کمالات اسماء و صفات
 خود را پرورده غیب بر منصفہ شہود جلوه دهد و اظهار ربوبیت خود فرماید تمام عالم را کہ آن را عالم کبیر
 گویند از سر عرش تا آخر فرش۔ بہ قدرت کاملہ خود آفرید۔ ارادہ فرمود کہ خلقت و اعتبار امانت
 بہ مخلوق تفویض نماید لیکن سزاوار این عنایت و مستحق این کرامت در مخلوقات کسے نہ بوده۔
 آسمانها با این ارتفاع و منزلت و زمینها با این پهنای عظمت از تادیہ این خدمت خود را عاجز
 یافتہ اظهار معذرت کردند اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ
 فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُ۔

دوش دیدم کہ ملائک در میخانہ زدند گل آدم بسرشتند و بہ پیانہ زدند
 آسمان بار امانت نہ توانست کشید قرعہ قال بہ نام من دیوانہ زدند
 و آن مخلوقے منفرد و آتاب و توانائی این بار عظیم نہ داشت۔ پروردگار حکیم و انانسخہ بدیعہ انسان را

عقلہائے اولینش یاد نیست   ہم ازین عقلش تحویل کردنی است
تار ہد زین عقل پر حرص و طلب   صد ہزاران عقل بنید بوالعجب
گر چہ نفع گشت و ناسی شد ز پیش   کے گزاردش دران لسیان خویش
باز از ان خوابش بہ بیداری کشند   کہ کند بر حالت خود ریش خند
کہ چہ غم بود آنچہ می خوردم بہ خواب   چون فراموشم شد احوال صواب
چون نہ دانستم کہ غم و اعتلال   فعل خواب است و فریب است خیال
ہچنین دنیا کہ حکم نامم است   خفتہ پندار کہ این خود قائم است
تا براید ناگہان صبح اجل   وار ہد از ظلمت ظن و دغل
خندہ اش گیرد از ان غم ہائے خویش   چون ببیند مستقر و حبائے خویش

تخلیق حضرت آدم علیہ السلام بہ چه طور بودہ ما از قرآن مجید و احادیث صحیحہ این قدر ثابت است کہ - **إِنَّ مَثَلَ عِيسَى عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ** - و اذ قال ربك للملائكة إني خالق بشر من طين فإذا نسوئته ونفخت فيهِ من رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ - **وَعَالِمُكُمْ لَا تَرْجُونَ إِلَهَ وَقَائِرٌ وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَأً إِنَّ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا وَاللَّهُ أَتَبَّكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا -** و سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ **إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ مِنْ قُبْضَةٍ قَبْضُهَا مِنْ جَمِيعِ الْأَرْضِ فَجَاءَ بَنُو آدَمَ عَلَى قَدَرِ الْأَرْضِ فَجَاءَ مِنْهُمْ الْأَبْيَضُ وَالْأَحْمَرُ وَالْأَسْوَدُ وَبَيْنَ ذَلِكَ - وَالْخَمِيطُ وَالطَّيِّبُ وَالسَّهْلُ وَالْحَزَنُ وَبَيْنَ ذَلِكَ -** و فرمودہ **خَلَقَ اللَّهُ الرَّبَّةَ يَوْمَ السَّبْتِ وَخَلَقَ فِيهَا الْجِبَالَ يَوْمَ الْاِحْدِ خَلَقَ الشَّجَرَ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَخَلَقَ الْمَكْرُوهَ يَوْمَ الثَّلَاثَةِ وَخَلَقَ النَّوَسَ -** و در روایت غیر مسلم **خَلَقَ النَّوْنَ أَوَى الْحَوْتَ - يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ وَبَنَى فِيهَا الدَّوَابَّ يَوْمَ الْخَمِيسِ وَخَلَقَ آدَمَ بَعْدَ الْعَصْرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِي آخِرِ الْخَلْقِ وَآخِرُ سَاعَةٍ مِنَ النَّهَارِ بَيْنَ الْعَصْرِ إِلَى اللَّيْلِ -** و فرمودہ **اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضَلَعٍ وَإِنْ أَعْوَجَ شَيْءٌ فِي الضِّلَعِ أَعْلَاهُ فَإِنْ ذَهَبَتْ نَفْسُهُ كَسَرَتْهُ وَإِنْ تَرَكْتَهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ فَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا -**

پیدائش مثل ابتداء سفر خوردی مثل بہار و جوانی مثل تموز و میانہ سالی مثل خزان و پیری مثل زستان و موت
مثل اتمام سفر سالہائے عمر مثل بلدان و ماہ ہا مثل منازل و اسابیح مثل فراخ و ایام مثل امیال و
انفاس مثل گاہا ہر نفسے کہ می کشد قدمے بہ موت می بردارد

ہر دم از عمر می رود نفسے چون نگہ می کنم کماند بے
لعاب و ہن شیرین است و اشک نمکین و آب گوش مُنبتن - اخلاق جمیع حیوانات درو است -
معرفت و صفائے فرشتہ - مکر و فریب شیطان - شجاعت شیر - افساد گرگ - صبر خر - جیلہ رو باہ -
تلمیذ پشک - کینہ شتر - حرص موش - اندوختن مور - وفائے سگ و غیر آن دارد - علاوہ برین بہ نظر
استدلال و تمیز و انواع حوت و صناعات ممتاز است - فہلین کُلہا آیات اللہ لعلی فی
انفسنا قنبار لہ اللہ احسن الخالقین -

اے ناز نہ فلک جودت عیان ہمہ در دادن تو حاصل دریا و کان ہمہ
پیش تو سر بہ خاک مذلت نہادہ اند با آن علوم و مرتبہ روحانیان ہمہ
در گوش کردہ حلقہ فرمان پذیر ٹست خاک و ہوا و آتش و آب روان ہمہ
چون نسخہ بدیعہ حضرت انسان بہ این کمال و خوبی و بہ چنین مزایا و جمال و حسن تقویم از کارخانہ اتقان
حضرت مبدع سبحان در دکان بازار امکان بہ ظہور آمد ہمہ در دکان جلالت قدرتہ مفرق ویراہ تاج
علم بیاراست و مفاتیح کنوز حکمت بہ دست دے تفویض نمودہ مخفی عالم و عالمیان گردانید
اگر و بیان را غیر از اظہار تفصیل خود را ہے نہ ماند و عرض کردند سبحانک لا حول لنا الا ما علمتنا
ملانک را چہ سود از حسن طاعت چون فیض عشق بر آدم فرو رخت

کلام جمیل از حضرت عالی قدس

حضرات ما قدس اللہ اشراہم و افاض علی العالمین من بركاتہم و فیوضا
و معاسر فیہم و انوارہم کہ دیدہ ہائے ایشان بہ کحل جوابہ معرفت مکمل بودہ و بصائر ایشان
از انوار حضرت واجب الوجود روشن و بینا گشتہ - فرمودہ اند - ذات پاک حضرت واجب الوجود
الذی لیس کمثلہ شیء بہ عالم و عالمیان ہیچ مناسبت نہ دارد و کجا واجب الوجود و
کجا حادث -

از اجزای تمام عالم - چه عالم علوی و چه عالم سفلی - به نوسه ترکیب داد که دس در ذات خود جام جهان نما
و عالم کوچک گردید -

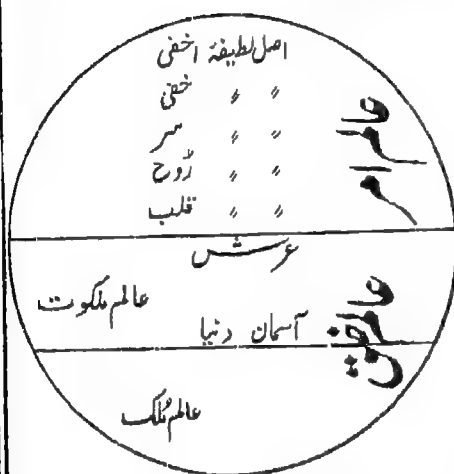
در جستن جام جم جهان پیمو دم روزی نه شستم و شبی نه غنودم
زا ستاد چو وصف جام جم بشنودم خود جام جهان نمای جم من بودم
ازین جا است که انسان را خلاصه ممکنات و عالم صغیر گویند - در آیه کریمه سَنُزِيلُهُ حَقًّا
فِي الْخَاقِ وَفِي الْفَسْهِ حُرِّ بِهَ اِن معنی اشارت می رفته - علما را اعلام به وضاحت تمام این موضوع
را در تالیفات خود بیان فرموده اند فقیه قدری از کلام شیخ اسماعیل حقی از روح البیان به صورت
اصل و ترجمه به اختصار ایرادی نماید -

هر چه از دلائل قدرت در عالم کبیر است نمودار آن عالم صغیر است که آن جسم انسان می باشد
أَيُّهَا الْإِنْسَانُ هَلْ تَرَعُمُ أَنَّكَ بِجِثْمٍ صَغِيرٍ وَفِيكَ أَنْطَوَى الْعَالَمُ الْكَبِيرُ
ظاهر آن اخترا آن قوام ما باطن ما گشته قوام سما
پس به صورت عالم اصغر توانی پس به معنی عالم اکبر توانی
جمیع آنچه مفصل در عالم است مجمل در نشأت انسان است از رُوس صورت انسان عالم صغیر است
اما از رُوس صنعت و قدرت مرتبه انسان بالاتر است و دس عالم کبیر است -

لے آن که تراست ملک اسکندر و جم از حص مباش در پی نیم درم
عالم همه در تست و لیکن از جهل پنداشته تو خویش را در عالم
جسم انسان مثل عرش است و نفس مثل کرسی و قلب مثل بیت معمور و لطافت قلبیه مثل جنان و
قوائی روحانیه مثل ملائک و دوشیم و دو گوش و دو سوراخ بینی و دو پستان و مخرجین و دهن و نای
این دوازده مثل دوازده بر و ج و قوت با صره و سامعه و ذائقه و شامته و لامسه و باطنه و عاقله این
مثل کواکب سیاره ریاست کواکب شمس را هست و قمر مستند از شمس است همچنان ریاست قوی
عقل را هست و نطق مستند از عقل است اگر یک سال سه صد و شصت روز دارد چشم انسان همان قدر
بند دارد اگر راهی دوی باشد و در دهن همان قدر دندان اند اگر قرص است بهشت منازل اند و در دهن است بهشت
خواجه اند گوشت مثل زمین است و استخوان مثل کوه و مخز مثل معادن و شکم مثل سندر و رودها مثل دریا و
مثل انهار و پیشگی و مو مثل نبات و تنفس مثل ریاح - و کلام مثل عهد و آواز مثل صاعقه و گریستن
مثل باران و خنده مثل سفیدی روز و غم مثل تاریکی شب و خواب مثل مردن و بیداری مثل زندگی و

بهر خویش آن پاک جان را آفرید
بهر ادخلی جهان را آفرید
آفرینش را جزا و مقصود نیست
پاک دامن تراز و موجود نیست

دائرة امکان

عالم کبیر که آن را دائرة امکان گویند
و عبیر بالذکر لیسوا وی اطرها فیها لیسوا
الخلق المفضلة لا یدری آیین
طرها فاهما - و حصه دارد - و هر حصه مستقل
عالم است - نصف فوقانی را عالم امر گویند و
نصف تحتانی را عالم خلق - تسمیه اول به
امر از آن است که به مجرد حکم و امر برود و کار
به ظهور آمده - محتاج به مدت و درنگ نه بوده -

انما امره اذا اراد شیئا ان یقول له کن فیکون دلالت برین مدعی کند - اصول و
حقائق تمام ممکنات و ارواح کل ذی نفس درین عالم قرار دارد و تعلق عالم مثال و عالم ارواح
به همین عالم است - و این عالم نور است که بالاس عرش مجید واقع است - از مقام اصل
لطیفه قلب شروع شده تا آخر مقام اصل لطیفه اخفی رسیده به لامکانیت متحقق می شود -
و تسمیه آخر به خلق از آن است که تخلیق او وابسته به اسباب و علل گشته و تعلق به مدت
و زمانه دارد و به قانون نشو و ارتقا ظهور یافته - *خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ*
مشیر به این معنی است - ایام سته که در کریمه ذکر شده از کدام قبیل است - آیا از ستم ایام معهود
این معموره است - یا از نوع *و ان یوما عند ربک کالف سنه مما تعدون* - یا از جنس
تخرج الملائکة و الروح الیه فی یوم کان مقداره خمسین الف سنه یا ازین
هم کلان تر *لا یعلمه الا الله العکبر* - ذوات و اجسام تمام ممکنات درین عالم قرار دارد
عرش - کرسی - لوح - قلم - جنت - دوزخ - کواکب - آسمانها - زمینها - ملائک - جن - انس - جمیع
حیوانات - نباتات - جمادات - هوا - آب - آتش - خاک - حرارت - برودت به این عالم تعلق دارد

لے برتر از خیال و قیاس و گمان و وہم   و زہر چہ گفتہ اند و شنیدیم و خواندہ ایم
 دفتر تمام گشت و بہ پایان رسید عمر   ما همچنان در اول وصف تو مانده ایم
 او سبحانہ و تعالیٰ بہ کمال استغنا موصوف چنانچہ می فرماید: **وَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ** و ہندہ
 عاجز بہ کمال فقر معروف چنانچہ گفتہ: **وَأَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ**۔ ہر چہ در عالم ظہور یافتہ کرشمہ تجلیات
 اسماء و صفات اوست۔ اگر اسماء و صفات را تجلیات نہ می بود عالم را وجودی نہ می بود تعین اول
 کہ در ذات احدیت جلالت عظمتہ شدہ آن تعین جہتی است کما و سر د فی الخبر ان الله يقول
كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَاحْدَثْتُ أَنْ أَسْرَحَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِأَعْرِضَ عَنْهُمْ و مرکز آن تعین جہتی حقیقت
 جناب حبیب العالمین سید الانبیاء و المرسلین سیدنا و شفیعنا محمد صلی اللہ علیہ وسلم می باشد
**كَيْفَ لَوْ قَالَ رَوَى ابْنُ سَعْدٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ سَلَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 قَالَ كُنْتُ أَوَّلَ النَّبِيِّينَ فِي الْخَلْقِ وَآخِرُهُمْ فِي الْبَعْثِ**۔ و آیہ ابی نعیم
فِي الْحَلِیَّةِ كُنْتُ نَبِيًّا وَآدَمُ بَيْنَ الشُّرُوحِ وَالْجَسَدِ۔ و علامہ قسطلانی و ملا علی قاری
 و غیر ہما از اکابر علماء گفتہ اند کہ از احادیث صحیحہ این معنی بہ ثبوت رسیدہ کہ حق تعالیٰ بہ محبوب خود
 خطاب کردہ گفتہ۔ اے حبیب من اگر تو نہ می بودی آسمانہا را پیدا نہ کردمے و خلای خود را بہ ظہور
 نہ آوردمے۔ **وَلَنَعْمَ مَا قَالَهُ سَيِّدِي الْعَطَّارُ قَدْ نَسَّ اللَّهُ سِرًّا**۔

خواجہ دنیا و دین گنج و فنا	صدر و بدر ہر دو عالم مصطفیٰ
آفتاب شرع و دریائے یقین	نور عالم رحمتہ للعالمین
جان پاکان خاک جان پاک او	جان رہا کن آفرینش خاک او
خواجہ کونین و سلطان ہمہ	آفتاب جان و ایمان ہمہ
صاحب معراج و صدر کائنات	سایہ حق خواجہ خورشید ذات
ہر دو عالم بستہ بر فتراک او	عرش و کرسی قبلہ کردہ خاک او
پیشوائے این جہان و آن جہان	مقتدائے آشکارا و نہان
بہترین و بہترین انبیاء	رہنامے اصفیا و اولیا
جہدی اسلام و ہادی سُبُل	مفتی غیب و امام حُبز و کل
حق چو دید آن نور مطلق در حضور	آفرید از نور او صد بحر نور
اصل معلومات و موجودات بود	نور او مقصود مخلوقات بود

باشد یا بالوساطت باشد چه اصول عامه خلایق از سبب مستور و کم ظرفی و قصور سمیت تاب تجلیات
اسمار و صفات نه دارد بلکه اولاً ارتباط به ظلال تجلیات صفاتی پیدامی کنند. و به انوار آن ظلال
برومند شده و قوت پر و از پیدا کرده خود را تا سراسر اوقات تجلیات می رسانند. هر چه اصول نفوس
زکیه و قدسیه حضرات انبیاء و ملائکه علیهم السلام اند پس لصفاء سر و زکاتها و قوتها جلالتها
و علو استیعادها احتیاج به مساعده و وساطت ظلال نه دارند بلکه بالأصالت وابسته به
تجلیات اند. اَقَابِدْ وَاِمْتِرَاجِ النَّجْوَى الذَّائِقِ وَذَلِكَ لِلْاَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ
وَاقَابِلِ اِمْتِرَاجِ وَذَلِكَ لِلْمَلَائِكَةِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ

لطائف عشره

فرموده اند که نسخه سریزه انسان از اجزائے هر دو عالم ترکیب یافته است. و سه مرکب
ازده اجزاء است که آن را حضرات الطائف می نامند پنج از عالم امر که آن قلب و روح و سیر و
خفی و اخفی اند که آن باطن انسان است و پنج از عالم خلق که آن نفس و باد و آب و آتش و
خاک می باشند که آن ظاهر انسان است. چون حق تعالی جل شانه اراده فرمود که باری امانت و
حکمه خلافت به انسان ضعیف البیان تفویض نماید عناصر خمسہ عالم خلق را به اصول آنها
که لطائف خمسہ عالم امر اند معزز و مقوی فرمود. هر اصل را با فرع خود تعلق و تعلق بخشنید و
از فوق العرش فرود آورده در موضع صدر که محل علم و عرفان و جائے شرح و نور ایمان می باشد به مقام
خاص که هر یک را به آن مقام مناسبت بود.

متممکن ساحت - چنانچه لطیفه
قلب را که اصل لطیفه نفس بوده زیر پستان
چپ به فاصله دو انگشت قدری مایل
به پهلو در وضعی که قلب صنوبرش خوانند
جائے دادند صنوبر نقش بر آئینه گویند که مانند صنوبر مقلوب است. و لطیفه روح را که اصل
لطیفه باد بوده و مقام امر بالاتر از مقام قلب بوده از اصحاب یمن ساخته زیر پستان
راست به فاصله دو انگشت قدری مایل به پهلو جائے دادند. و لطیفه سر را که اصل لطیفه

و این را عالم اجسام نیز گویند. از سر عرش شروع شده تا آخر فرش به انتهای رسید. و این عالم دو حصه دارد. از اسفل ساقلین تا زیر آسمان دنیا. عالم ملک است. و از شمار دنیا تا انتهای عرش مجید عالم ملکوت است.

باید دانست عرش مجید در عالم خلق است و علیه یکتی عالم الخلق و مقام اصل لطیفه قلب از عالم امر است و منه یبتدئ عالم الامر و فرایه که مابین مقام اصل لطیفه قلب و عرش مجید است آن برزخ است. زیرا که هر آن عاجز است که مابین دو چیز باشد آن را برزخ گویند چنانچه زمانی که از موت تا نشر است آن را برزخ گویند چه آن در حیات و نبوی و حیات اخروی عاجز است. در برزخیت آن فراخ کلام نیست. اگر چه به اعتبار بعض وجه عرش مجید یا مقام اصل لطیفه قلب نیز برزخ معنوی می تواند شد چنانچه در کلام بعض بزرگواران اطلاق برزخ بر هر یک ازین دو شده حضرت شیخ عبد الاحد قدس سره می نویسند: "فوق عرش مجید و تحت اصول دیگر اصل قلب است لهذا قلب را برزخ در میان عالم خلق و امر فرموده اند چه منتها علق عرش مجید است. و به این وجه که عرش منتها عالم خلق است و روستی به امر دارد و برزخ گفته اند انتی فقیر گویدی تو اندیش که تسمیه عرش مجید یا مقام اصل قلب به برزخ از قبیل تسمیه الشئ بالمتصل او المجاور یا باشد لا ههنا علی طرفی الآخر. بعض افراد که از تحقیقات حضرات ناواقف اند و به گفته کلام آن بزرگواران نرسیده اند عرش مجید را از عالم خلق خارج کرده از عالم امر قرار داده اند. و عجب تر آن که بعضی به حساب آن عالم خلق را تمام دایره امکان گفته اند و عالم امر را دایره ظلال قرار داده اند و دایره تجلیات اسما و صفات را در مقام دایره ظلال تصور کرده اند. حال آنکه عالم امر از دایره امکان است و دایره ظلال دایره دوم است که سیر آن به ولایت صغری تعلق دارد و دایره تجلیات اسما و صفات دایره سوم است که سیر آن به ولایت کبری تعلق دارد. کما استیاتی بیکار هذیه الداء ابر فی کالبعد.

باید دانست هر چه که از زیر فرش تا سر عرش در عالم خلق وجود دارد آن را حقیقه و اصل در عالم امر الابدی است. چونکه عالم به تمام و کمال منظر تجلیات اسما و صفات واجب است لهذا هر شئی که در عالم به ظهور آمده است یا خواهد آمد وابسته است به تجلی صفات از صفات غیر متناهی حضرت واجب الوجود تعالی و تقدس خواه این وابستگی بالاصالت به تجلی صفات

وَآخَفَى خَاشِعَةً-

لے فلک راست منکمل ملک است حاصل آنچه در تشریف یاری بنی آدم است
چون لطائف خمسہ امر از اصل مقام خود دور افتادند و در عین خلطانی با فروغ خود پیکار شدند و
به سلسلہ عشق و محبت در پیکار انسانی گرفتار ماندند۔ نورانیت و لمعانیت خود را در باختم رنگ
لطائف خلق بے نور گشتند۔ مثنوی۔

پایہ آخیر آدم است و آدمی گشت محروم از مقام بندگی
گر نہ گردد باز مسکین زین سفر نیست از وی هیچ کس محروم تر
این لطائف خمسہ منورہ فی الحقیقت از درجات ولایت پنج درجات اند کہ ہر درجہ راہ موصل است
به حضرت ذات علیہ تعالیٰ و تقدست چون کہ ارشاد عباد بہ مسالک ہدی و ارشاد منوط بہ ذات
حضرات انبیاء و صل علیہم السلام است۔ همان راہ راہ ہدی است کہ مختار و مسلک الیشان بودہ
و این لطائف خمسہ آن پنج طرق اند کہ انبیاء اولوالعزم ازان مسالک در مقام ولایت بہ مقصود
رسیدہ اند۔ مسالک اول لطیفہ قلب است و آن اول مقام است از عالم امر و اقرب است
به عالم خلق تعلق و ارتباط این لطیفہ بہ تجلی صفت نگوین است کہ آن صفت اضافیہ حق تعالی
است و آن صفت فعل و خلق و تخلیق و ایجاد و احداث و اختراع می باشد۔ ایجاد ممکنات بہین
صفت متعلق است۔ ازین جا است کہ مقام اصل لطیفہ قلب را قلب کبیر و حقیقت
جامعہ انسانی گویند۔ این لطیفہ شریفہ برائے لطائف دیگر از عالم امر بہ منزلہ بنیہ و بنیگہ است
و مدار کار لطائف امر بہ تجلیہ و تصفیہ این لطیفہ جامعہ است۔ و مقام این لطیفہ شریفہ در جسد
انسانی در قلب منورہ می واقع شدہ است کہ صلاح و فساد جسد مرطوط بر صلاح و فساد
وے است۔ فَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَا سَرَّ وَأَنَا بَشَرٌ
مَأْجَلُهُ إِلَّا وَرَأَى فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ
فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ إِلَّا وَهِيَ الْقَلْبُ۔ در لطائف عالم خلق لطیفہ نفس را تعلق و
ارتباط بہ اصل لطیفہ قلب است کہ آذ کثر تہ من قبل۔ لہذا لطیفہ نفس برائے لطائف
دیگر از خلق بہ منزلہ لب و رب است۔ ازین جا است کہ صاحبزادگان حضرت مجدد قدس اللہ
سرار ہم بعد از تصفیہ قلب بہ تزکیہ نفس می پرداختند و می فرمودند کہ تصفیہ لطائف دیگر
ضمن این دو لطیفہ رئیسہ حاصل می شود۔ اما طریقہ حضرت مجدد قدس سرہ سیر تفصیلی بودہ کہ

آب بوده و مقام او در عالم امر بالاتر از روح بوده به محاذات پستان چپ در میان قلب و وسط سینه جائے دادند. و لطیفه یعنی را که اصل لطیفه آتش بوده و مقام او در عالم امر بالاتر از سر بوده از اصحاب یمن ساخته به محاذات پستان راست در میان روح و وسط سینه جائے دادند و لطیفه اخفی را که اصل لطیفه خاک بوده و مقام او در عالم امر بالاتر از خفی بوده و احسن و اجمل لطائف امر و اقرب به حضرت اطلاق می باشد در وسط سینه که مرکز است و مناسبت تام به حضرت اجمال دارد جائے دادند. این لطائف خمسہ چون فروع خود را معین و مدگار شدند و در صدر قرار گرفتند پایہ انسان از جمیع مخلوقات بلند شد. و در عالم کبیر عالم اکبر ظهور یافت.

هر دو عالم قیمت خود گفتہ فی نرخ بالا کن کہ ارزانی بنور فرموده اند لطائف عالم امر انوار مجرّده بوده اند. هر یک را نورے است علیحدہ. نور قلب نور است و نور روح سرخ و نور سر سفید و نور خفی سیاه و نور اخفی سبز. چون انسان مورد انوار و موضع اسرار گردید محله خلقت بر تن دے بیار است و تاج علم و دانش بر فرق وے زیب داد. و به اوصاف خداوندی متصف گشت و بار امانت را تحمل شدہ **ظِلُّ اللّٰهِ فِي الْاَرْضَيْنِ وَ خَلِيفَةُ اللّٰهِ فِي الْعَالَمَيْنِ** قرار یافت.

چون مرتبہ ہیئت و عدائی لطائف عشرہ در علم و فضل و قوت و کمال از سکان عالم بالا بلند شد ایشان اگر گفتہ خود **اَنْتَ جَعَلْتَنِيْ مِنْ مِّنْ يَّسْفُكُ الدِّمَاءِ نَحَالَتِ كَشِيْدَةٍ نَّبَحًا نَّالًا لَا عِلْمَ لَنَا اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا** گفته پیش وے سر به سجده نهاده اعتراف فضل و شرف وے کردند. این است اصل انسان و این است حقیقت **مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ سَرِيَّةً وَ اَيْنَ اسْتَبَانَ اِنَّ اللّٰهَ تَخَلَّقَ اٰدَمَ عَلٰى حُسُوْسَاتِهِ**. پیر مرآت حضرت عبداللہ القساری قدس سرہ می فرمایند وحدت صفت ذات با کمال اوست. و قدرت دلیل عظمت و جلال اوست. خواست کہ قدرت خود ببیند عالم آفرید و خواست کہ خود را ببیند آدم آفرید.

خواست تا جلوه دیهوت خود را معشوق **نَحْمِدُكَ بِمَعْرُكَةِ اَب وَ كَلِ اٰدَمَ زِدْ** و **هٰذَا هُوَ مَحَلُّ التَّدْكِيْرِ وَالْعِبَرَةِ فِي الْاَيَةِ الْكُرْمَةِ وَ فِي اَنْفُسِكُمْ اَفَلَا تَنْبَصُرُوْنَ** آئی اَفَلَا تَنْبَصُرُوْنَ يَبْصَارُكُمْ اَلَا يَاتِ الْعُظِيَّةَ وَالْاَسْرَارَ اللّٰطِيْفَةَ وَالْاَنْوَارَ الْعَجِيْبَةَ وَاللّٰطَائِفَ الشَّرِيْفَةَ اَلَمْ تُسْتَكْنَهُ فِي صُدْرِكُمْ الْمَوْدَعَةَ فِي نُفُوسِكُمْ فَهَلْ مِنْ مُّسْتَمِعٍ وَ هَلْ مِنْ قَلْبٍ ذَاكِرٍ وَ رُوْحٍ شَائِقٍ وَ سِرٍّ تَائِقٍ وَ خَفِيٍّ خَاضِعٍ

اختلاف مشارب و تعدد مسالک از برای تیسیر است بر عباد و لا خیار فی العلم و القوی
الکامنة فی العباد - و این رحمت است بعبادت پروردگار است لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً
وَمِنْهَا حَاجًا وَكُنْشَاءَ اللَّهُ لِحَعْلِكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَيْتُكُمْ
فَأَسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ -

باید دانست که برای وصول به مقصود هر یک از این طرق خمسة وافی و کافی است -
اگر چه در فضل و مشرف و تفاوت درجات متفاوت اند تِلْكَ الشَّرَائِعُ فَصَلْنَا بَعْضَهُمْ
عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ - هر چند که به لامناست
قرب تر در شرف بالاتر کسان که دو مراتب یافته اند از اصحاب یک امتیاز دارند و همچنان
اصحاب سه از اصحاب دو - و اصحاب چهار از اصحاب سه - و اصحاب پنج از اصحاب چهار - و تعیین
مراتب و تخصیص مشاهد امر موهبتی است کسب را دران اختیار نیست اللهم الا به قس شدید
کشش را انداز پیر کامل - حج این کار دولت است کنون تا اگر رسد - این طرق و مراتب
خمس به منزلت ابواب ثمانية بهشت برین اند که هر باب برای دخول به حضیة رضا و
اوج قبول کافی و وافی است - هر باب مخصوص به گروهی باشد - و کسان باشند که استحقاق
دو باب داشته باشند - و کسان از سه و کسان ازین بیش تا آن که کسان باشند که از ابواب
ثمانیه برای ایشان صدای خوش آید و کلمات ترحیب اهل و سهلاً و هم حبا باشد
خواهد شد سرور دو جهان سیدالش و جان صلی الله علیه و سلم فرموده اند مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّلَاةِ
دُعَى مِنْ بَابِ الصَّلَاةِ وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجِهَادِ دُعَى مِنْ بَابِ الْجِهَادِ وَمَنْ كَانَ
مِنْ أَهْلِ الصَّدَقَةِ دُعَى مِنْ بَابِ الصَّدَقَةِ وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصِّيَامِ دُعَى مِنْ
بَابِ الصِّيَامِ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عَلَى أَحَدٍ يَدْعُو عَلَى مَنْ
تِلْكَ الْأَبْوَابِ مِنْ ضَرْفٍ رَفْعٍ فَهَلْ يَدْعُو أَحَدٌ مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ كُلِّهَا فَقَالَ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعَمْ وَأَنْزَجُوا أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ يَا أَبَا بَكْرٍ إِنَّهُ
وَاللَّهِ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ -

و باید دانست آنچه حضرات اقدس الله اسرارهم و افاض علینا من برکاتهم ولایت لطائف
خمس را به حضرات انبیاء الوال العزم منسوب می فرمایند معنیش آن است - قرین که سالک هر یک
لطائف خمس حاصل می شود آن تابع و به منزله نخل آن قرب است که انبیاء علیهم السلام را در مقام

بہ ترکیبہ جمیع لطائف می پرداختند و وصول حضرت آدم علیہ السلام از راه این لطیفہ شریفہ شدہ است ازین جهت این لطیفہ را زیر قدم حضرت ایشان علیہ السلام می گویند چہ اول سالک برین راہ حضرت ایشان بودہ اند کہ کسی کہ وصول او بہ جناب قدس ازین راہ شود اورا آدمی المشرب گویند اورا استعداد سیر یک درجہ از درجات پنجگانہ ولایت می باشد۔

مسلك دوم۔ لطیفہ روح است کہ تعلق و ارتباط بہ تجلی صفات ثبوتیہ الہیہ دارد۔ و نسبت بہ صفت تاگوین کہ صفت اضافیہ می باشد یک گام بہ حضرت ذات تعالیٰ و لغت دست قریب تر است و وصول حضرت نوح و حضرت ابراہیم علیہما السلام از راه این لطیفہ شریفہ شدہ است ازین جهت این لطیفہ را زیر قدم حضرت ایشان می گویند کہ کسی کہ وصول او ازین راہ شود اورا ابراہیمی المشرب گویند اورا استعداد حصول دو درجہ از درجات پنجگانہ ولایت می باشد۔

مسلك سوم۔ لطیفہ سمر است کہ تعلق و ارتباط بہ تجلی شیونات ذاتیہ الہیہ دارد۔ و نسبت بہ صفات ثبوتیہ یک گام بہ حضرت ذات قریب تر است۔ وصول حضرت موسیٰ علیہ السلام از راه این لطیفہ شریفہ شدہ است ازین جهت این لطیفہ را زیر قدم حضرت ایشان می گویند کہ کسی کہ وصول او ازین راہ شود اورا موسوی المشرب گویند۔ اورا استعداد حصول سه درجہ از درجات پنجگانہ ولایت می باشد۔

مسلك چهارم۔ لطیفہ خفی است کہ تعلق و ارتباط بہ تجلی صفات سلبیہ تنزیہیہ دارد و نسبت بہ شیونات ذاتیہ یک گام بہ حضرت ذات قریب تر است و وصول حضرت عیسیٰ علیہ السلام از راه این لطیفہ شریفہ شدہ است ازین جهت این لطیفہ را زیر قدم حضرت ایشان می گویند کہ کسی کہ وصول او ازین راہ شود اورا عیسیوی المشرب گویند اورا استعداد حصول چهار درجہ از درجات پنجگانہ ولایت می باشد۔

L 9944

مسلك پنجم۔ لطیفہ اخفی است کہ تعلق و ارتباط بہ تجلی شان جامع دارد کہ مثل برزخ است در میان مرتبہ تنزیہیہ و احدیت مجرہ۔ این لطیفہ شریفہ کہ احسن و اجل لطائف و اقرب بہ حضرت اطلاق است در وسط سینیہ کہ مناسبت تام بہ حضرت اجمال دارد جائے دارد۔ وصول حضرت خاتم الانبیاء و المرسلین محبوب رب العالمین سیدنا و شفیعنا محمد صلی اللہ علیہ وسلم از راه این لطیفہ شریفہ شدہ است۔ کہ کسی کہ وصول او ازین راہ شود اورا محمدی المشرب گویند۔ اورا استعداد تمام مراتب پنجگانہ ولایت می باشد۔ ذَالِکَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ۔

واقع است که چنانکه عالم امر را به ترتیب طے نموده - در اصول اینها و باز در اصول اصول همین ترتیب را مرعی داشته کار را به انجام می رسانند. به خلاف اصحاب ولایات دیگر که گویا از هر درجه نقیصه کنده خود را تا به مطلوب می رسانند. شک نیست که افعال و صفات و شیونات و تنزیهات از ذات او تعالی و تقدس منفک نیست اگر انفکاک است در ظلال است - پس در آن موطن و اصل آن افعال و صفات و شیونات و تنزیهات را نیز نصیب از تجلیات ذات بے چون تعالی و تقدس حاصل خواهد شد اگر چه صاحب آئینی را در علو و سفلی امتیاز بے حاصل است -

باید دانست که بعثت انبیاء علیهم السلام به عالم خلق است و دعوت ایشان مقصود بر عالم خلق ساخته اند - لهذا مکلف از آن خلق اند که قالب است - تنفحات بهشت و آلام و رنج و دولت و دبدار و بے دولتی حرمای همه وابسته به خلق است امر را به آن تعلق نیست تجلی فرایض و واجبات و سمن به قالب و اجزای خلق است - نصیب اجزای عالم امر از اعمال فایض است - باید دانست سیر سالک در دایره امکان و در دایره ظلال که آن را ولایت صغری گویند سیرانی الهی باشد و از اصل مبدء تعین اعنی از دایره ولایت کبری از تجلیات اسماء و صفات تا تجلیات ذات و حضرت اعدتیت مجرده سیر سالک را سیر فی الله گویند و چون اذن جاری شود واقع شود آن را سیر عن الله گویند -

و باید دانست که معنی وصول از راه یکے از لطائف خمس مبارکه آن است که ورود فیض بر آن لطیفه شریفه بیشتر می باشد لذت و حلاوت و طمانینت که در آن لطیفه شریفه می باشد اذن گونه احوال خصوصی در لطائف دیگر نه می یابید - معنی تهذیب لطائف شریفه آن است - که لطائف به کیفیات و احوال ماسبق بر سنده و رانیت خود را در یا بند و کارخانه باطن از سر نو تازه و روشن گردد - ابتداء از لطیفه قلب می شود و چون لطیفه اصل خود را به یاد می آورد - آتش شوق و برادر می گیرد - قصد طیران به اصل مقام خود می نماید تا به اصل خود بپیوندد - از غایت شوق شعله رومی نماید که آن را حضرات مفتح باب می گویند رفته رفته این شعله قوی و بلند تر می شود تا آن که از قفس عنصری می بر آید - و همین معنی مراد است آنکه گویند لطیفه از قالب بر آید - آن زمان از لطیفه تا اصل مقام او که بالا است عرش برین است را سپه کشاده از نور ظاهری گردد و بعضی افراد متاثر از نور معلوم می کنند تا به اصل خود می پیوندند - و معلوم باد که از وقت بر آمدن لطائف از قالب و تا وصول آنها به اصول خود و قیام نمودن آنها در

ولایت حاصل شده است مقام نبوت آن سروران را نشان دیگر است که در آرا آن علوم و معارف
ولایت هیچ مناسبت ندارد - حضرت شاه غلام علی قدس سره در مکتوبی نوشته اند - زیر قدم
بودن لطیفه یک از انبیا علیهم السلام به آن معنی است که صفته از صفات حقیقتنا مری آن نبی است
صلی الله علیه و آله و سلم و آن صفت جزئیات بسیار دارد که یک جزئی آن مری سالک است الخ
تشریح این کلام به پنج است که حق تعالی جل مجدده را غنا ذاتی مسلم است - او تعالی و تقدس
به عالم و عالمیان هیچ مناسبت ندارد هر چه به ظهور رسیده که شمه تجلیات اسماء و صفات آن
بے نیاز است که به واسطه آن هر آن و هر جا تازه فتوحات و فیوضات به تمام کائنات می رسد چون
عالم تمامه من اولیه الی آخره منظر اسماء و صفات واجب است لهذا هر فرد از افراد انسان لا
محاله منظر صفته است از صفات غیر متناهیة او تعالی و تقدس و هر صفت به رنگ کلی است که
جزئیات کثیره غیر متناهیة دارد چه هر صفت را تجلیات بے شمار است و هر تجلی را ظلال بے اندازه
و به نظر انقاط بے عدد و بے پایان - تعلق و ارتباط حضرات انبیا علیهم السلام به کلیات است و
ترتیب ایشان به آنها شده - و تعلق و ارتباط سائر ناس به ظلال و نقاط ظلال است که به منزله
جزئیات می باشند و ترتیب ایشان از آن جزئیات شده - صفت تکوین که منشا بر صدور افعال است
نسبت حضرت آدم است علیه السلام ترتیب ایشان به این صفت شده که ترتیب او از
جزئیات این صفت شده آن جزئی مبدا تعیین اوست و او را آدمی المشرب گویند ولایت او زیر
قدم حضرت آدم است علیه السلام و وصول او از ره لطیفه قلب است - و ترتیب حضرت نوح و
حضرت ابراهیم علیهما السلام از صفات ثبوتیه است خصوصاً از صفات علم که اجمع صفات ذاتیه
است - و ترتیب حضرت موسی علیه السلام از شیونات ذاتیه است و شان الکلام رب ایشان است
و ترتیب حضرت عیسی علیه السلام صفات سلبيه است که موطن تقدیس و تنزیه است - و ترتیب
حضرت خاتم الرسل علیه و علیهم الصلوات و التسلیات از جامع صفات و شیونات و تقدسیات و
تنزیهات است که مرکز و انوار این کمالات است و در مرتبه صفات و شیونات تعبیر از آن به
شان العلم مناسب است که این شان عظیم الشان جامع جمیع کمالات است کسانی که از
جزئیات این مقامات تربیت یافته اند آن جزئیات مبادی تعینات ایشان است و
مشارب ایشان ابراهیمی یا موسوی یا عیسوی یا محمدی می باشد - سیم محیی المشرب به ترتیب
از قلب به روح و از روح به سر و از سر به چو و از چو به اخفی به حضرت اعدت بر شاه راه مستقیم

وَالسَّلَامُ إِنَّهُ لَيُبْغَانُ عَلَى قَلْبِي عُرْوُضَ غِلْنِ بِرِضْعِهِ اسْتَنْدَ بِرِحْقِيقَتِ جَامِعِهِ
 اَوْ بِكَلِمَةِ اَرْغَبِنِ بِرَأْمِهِ اسْتَوْدَعُوا عَادِيثَ دِيْكَرِ اَمْرِهِ اَنْ تَقْلِبَ قَلْبَ كَمَا قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ
 وَالسَّلَامُ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ يَبِينُ اَصْبَعَيْنِ مِنْ اَصَابِعِ الرَّحْمَانِ - الْحَدِيثُ وَقَالَ صَلَّى اللَّهُ
 تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ كَرَبِيشَةٍ فِي اَرْضٍ فَلَاةٍ - الْحَدِيثُ وَقَالَ
 عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ اَللَّهُمَّ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى طَاعَتِكَ - وَالتَّقْلِبُ وَعَدَمُ
 الثَّبَاتِ نَائِبَةٌ لِهَذِهِ الْمُضْغَةِ لِأَنَّ الْحَقِيقَةَ الْجَامِعَةَ لَا تَقْلِبُ لَهَا اَدَمًا بَلْ هِيَ
 مُطْمَئِنَّةٌ سَرِيسَةٌ عَلَى اِلَهْمَيْنِ - وَالْخَلِيلُ عَلَى نَبِيٍّ وَعَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ
 اَبِيَّا طَلَبَ اِلَهْمِيَّانَ الْقَلْبِ اِسْرَادِيَهَ الْمُضْغَةَ لَا غَيْرَ لِأَنَّ قَلْبَهُ الْحَقِيقَةُ قَدْ كَانَ
 مُطْمَئِنًَّا بِلَا رَيْبٍ بَلْ نَفْسُهُ اَيْضًا كَانَتْ مُطْمَئِنَّةً بِسِيَاسَةِ قَلْبِهِ الْحَقِيقِيِّ - قَالَ
 صَاحِبُ الْعَوَارِفِ قَدْ سَمِعْتُ اَنَّ اِلَهًا لَهُ اَمَّ صِفَةُ النَّفْسِ الْمُطْمَئِنَّةِ الَّتِي عَرَجَتْ
 فِي مَقَامِ الْقَلْبِ وَانَّ التَّلَوِيَّاتِ وَالتَّقْلِيْبَاتِ حِينَئِذٍ تَكُونُ صِفَاتِ النَّفْسِ
 الْمُطْمَئِنَّةِ وَهُوَ كَمَا تَرَى مُخَالِفٌ لِاَلْحَادِيثِ الْمَذْكُورَةِ وَلَوْ تَلَيَّسَ الْعُرْوُجُ مِنْ
 هَذَا الْمَقَامِ الَّذِي اخْبَرَ الشَّيْخُ عَنْهُ تَعْلَمُ اَلْأَمْرُ كَمَا هُوَ عَلَيْهِ وَلَا حَاصِدٌ مَا
 اخْبَرْتُ بِهِ وَطَائِقُ الْكُشْفِ وَالْإِلَهَامُ بِاَلْاَخْبَارَاتِ النَّبَوِيَّةِ عَلَى صَاحِبِهَا
 الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ وَالْحَيَّةُ - وَلَقَدْ تَعْلَمُ اَنَّ مَا اخْبَرْتُ بِهِ مِنْ خِلَافَةِ الْمُضْغَةِ
 وَوُفْدِ اِلَهَامِ عَلَيْهَا وَصَيْرُورَتِهَا صَاحِبِ اَحْوَالِ وَتَلَوِيَّاتِ مَا كَبَّرَ عَلَى
 الْمُتَعَصِّبِينَ الْجَاهِلِينَ الْقَاصِرِينَ عَنْ حَقِيقَةِ الْاَمْرِ قَتْلَ عَلَيْهِمُ فَمَا اَيَقُوْ
 لُوْنَ فِي الْاَخْبَارِ النَّبَوِيَّةِ عَلَيْهِ وَعَلَى اِلَهِي الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ حَيْثُ قَالَ اِنَّ فِي حَبَدِ
 نَبِيِّ اَدَمَ لِمُضْغَةٍ اِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَاِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ اَلَا وَ
 هِيَ الْقَلْبُ جَعَلَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُضْغَةَ هِيَ الْقَلْبُ عَلَى سَبِيلِ الْمُبَالَغَةِ وَ
 نَالِهَا صَلَاحَ الْجَسَدِ وَفَسَادَهُ بِصَلَاحِهَا وَفَسَادِهَا فَيَجُوزُ لِهَذِهِ الْمُضْغَةِ مَا
 يَجُوزُ لِلْقَلْبِ الْحَقِيقِيِّ اِنْ كَانَ عَلَى سَبِيلِ النِّيَابَةِ وَالْخِلَافَةِ - وَلَوْ شِئْنَا
 چوں لطائف سینه بعد از مفارقت از قالب وصول به مقام قدس و تلون به صبح آن اگر به قالب
 باز رجوع نمایند تعلق پیدا کنند سوائے حتی و حکم قالب گیرند و بعد از امتزاج باز یک شرم فنا سیه پیدا
 کنند و حکم نیست بگیرند درین وقت به تجلی خاص متجلی گردند و از سر حیات پیدا کنند و به مقام

مواطن سالک التوار لطائف را بیرون سینه خود مشاهده می کند و این الحضرات را سیر آفاقی گویند چون لطائف
به اصول خود می رسند و در این مواطن قیام می نمایند سیر انفسی شروع می شود و آن زمان سالک هر چه
می بیند من الاوار و الاسرار درون سینه خود می بیند و به سیر کریمه **سَسْرُ كَلِمَةٍ اَيَّا تَنَا فِي الْاَخَاقِ**
وَفِي اَنْفُسِهِمْ حَرَمِي رَسَدَ

حضرت مجدد قدس سره می نویسد قلب از عالم امر است و او را به عالم خلق تعلق و تعشق داده
به عالم خلق فرو داده اند و به مضغه که در جانب چپ است تعلق خاص بخشیده اند در رنگ آن که
باوشاه را به کتاس تعشق پیدا می شود و به سبب آن در منزل کتاس نزول نماید و روح که الطف از قلب
است از اصحاب یمن است و لطائف ثلاثه که فوق لطیفه روح اند به شرف خیر الاله مؤسرا
اَوْسَطُهَا مَشْرِفٌ اَنْدَ بِرَحْمَةِ لَطِيفِ تَرَبٍّ وَ سَطِّ مَنَاسِبٍ تَرَدُّ اَنَّ السَّيِّئَاتِ وَالْخَفِيِّ عَلَى طَرَفٍ فِي
الْاَخْفَى اَحَدُهَا عَلَى الْيَمَنِ وَالْاُخَرُ عَلَى الشَّامِ و نفس مجاور حواس است تعلق به دماغ
و در دو ترقی قلب منوط است به وصول او در مقام روح و به مقام مافوق روح و همچنین ترقی روح و
مافوق او منوط است به وصول آنها به مقامات فوقانی لیکن این وصول در ابتدا به طریق احوال است
و در انتها به طریق مقام و ترقی نفس به رسیدن اوست در مقام قلب به طریق احوال در ابتدا و به طریق
مقام در انتها و در آخر کار این لطائف سه به مقام اخفی می رسند و همه به اتفاق قصد طیران عالم
قدس می نمایند و لطیفه قالب را خالی و تهی می گردانند تا این طیران نیز در ابتدا به طریق احوال است و
در انتها به طریق مقام و **حَيْثُ يَنْجَلِي الْفَنَاءُ وَ يَهْوِي كَيْدُ الْبُشْرِ** از موت گفته اند از این حبدانی
لطائف سه است از لطیفه قالب و می نویسد لازم نیست که جمیع لطائف در مقام جمع
شوند و از آنجا طیران نمایند گاه باشد که قلب در روح هر دو به اتفاق این کار کنند و گاهی هر سه و گاهی
هر چهار و آنچه اول مذکور شد اتم و اکمل است و مخصوص به ولایت محمدی علیه و آله الصلوات التلیات
و اعادای اوست از اقسام ولایت است و نوشته اند بعد از مفارقت لطائف سه و عروج
آنها در عالم امر هر آینه خلیفه آنها در این عالم بهمین بدن خواهد ماند و کار همه آنها خواهد کرد و بعد
از این اگر الهام است بر بهمین مضغه است که خلیفه حقیقت جامع قلمیه است و آنچه
در حدیث نبوی علیه الصلوات و السلام آمده است **مَنْ اَخْلَصَ لِلَّهِ اَرْبَعِينَ صَبَاحًا**
ظَهَرَتْ يَدَا بَيْعِ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ مراد از این قلب و الله سبحانه و تعالی
اعلم بهمین مضغه است و در احادیث دیگر این مراد متعین است **كَمَا قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ**

علیهم الصلوات والتسلیمات می فرماید وَفَجَعَلْنَا لَهُمْ جَسَدًا آيَا كَلُومَنَ الطَّعَامِ و کفار ظاهرین می
 گفتند فَاَلَيْهِذَا الشَّارِكُ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمَشِي فِي الْأَسْوَاقِ پس هر که نظر او بر ظاهر اهل الله
 افتاد محروم گشت و خسروان دنیا و آخرت تقدیر وقت او آمد همین ظاهر یعنی البوجهل و البهره را از
 دولت اسلام محروم ساخت و در خسروان ابدی انداخت سعادت مند آن است که نظر او از ظاهر یعنی
 اهل الله کوتاه گشت و عدت نظر او به صفات باطنه این بزرگواران نفوذ کرد و بر باطن مقصور گشت -
 فَهُمْ كَنُزِيلِ مِصْرَ بِلَا حِيلَةٍ لِّلْمُتَحَبِّوِينَ وَوَأَعْلَمُ الْمُتَحَبِّوِينَ عَجَبِ كَارِئِ است - صفات بشریه
 آن قدر که در اهل الله ظاهر می گردد در سایر مردم ظاهر نیست و چشمش آن است که ظلمت و کدورت
 در محل هموار و مضافاً اگر چه اندک باشد بیشتر هویدا می گردد و از آن چه در محل تا هموار و غیر مضافاً اگر چه
 بیشتر باشد لیکن ظلمت صفات بشریت در عوام در کلیت سرایت می کند و در قالب و قلب و روح
 می دود و در خواص این ظلمت مقصور بر قالب و نفس است و در اخص خواص نفس نیز ازین ظلمت
 مبری است مقصور بر قالب است و پس و ایضاً این ظلمت در عوام موجب نقصان و کسالت است
 و در خواص موجب کمال و نصارت همین ظلمت خواص است که ظلمتهای عوام را از ابل می گرداند
 قلبهای ایشان را تصفیه می بخشد و نفسها را تزکیه می دهد - اگر این ظلمت نه می بود خواص را به عوام
 هیچ مناسبت نه می کشود و راه افاده و استفاده مسدود می نمود - و این ظلمت در خواص آن قدر نه
 می ایستد که مگر ساز و بلکه ندامت و استغفار که در قفای او دست دهد چندین ظلمت و کدورت
 دیگر را هم زداید (صاف و روشن کند) و ترقیات می فرماید - همین ظلمت است که در ملائک مفقود
 است و به سبب آن راه ترقی مسدود - اسم ظلمت بروی از قبیل مدح بما یشبه الذم است -
 عوام کالانعام صفات بشریت اهل الله را در رنگ صفات بشریت خود می دانند و محروم و
 محذول می مانند - قیاس غائب بر شاهد فاسد است - هر مقام را خصوصیات علیحه است و هر محل را
 لوازم جدا - و نوشته اند حضرت حق سبحانه و تعالی او لیام الله را بر نهیج مستور ساخته است که ظاهر
 ایشان از کمالات باطن ایشان خبر نه دارد و تکلیف ما بعد از ایشان - باطن ایشان را نسبتی که به مرتبه
 نیچونی و بیچگونی حاصل گشته است نیز نیچون است و باطن ایشان چون عالم امر است نیز نصیب از
 نیچونی دارد و ظاهر هر که سر اسر چون است حقیقت آن را چه دریا بد بلکه نزدیک است از نفس
 حصولی آن نسبت انکار نماید لغایه الجهل وَ عَدَمُ الْمُنَاسَبَةِ وَ تَوَانِدُ بُوْدُكُ نَفْسِ حُصُولِ نَسَبِ
 را دانند و نه دانند که متعلق آن کیست بلکه بسا است که نفی متعلق حقیقی او نماید وَ كُلُّ ذَ لِكَ

بقایا الله متحقق شوند و متعلی به اخلاق الله گردند. درین وقت اگر آن خلعت را بخشیده به عالم باز گردانند
مرتب از ذنوب تندی خواهد انجامید و مقدمه تکمیل پیدا خواهد شد. و اگر به عالم باز نه گردانند و تندی
بعد از او حاصل نه شود از اولیای عزت خواهد بود و تریبیت طالبان تکمیل ناقصان از دست خواهند
آمد. این است حدیث بدایت و نهایت به طریق رمز و اشارت. اما فهمیدن آن به غیر طرح منازل محال
است. و نوشته اند. باید دانست که این رجوع و اصل که به کلیت واقع شود از اکل مقامات
و عزت است. این غفلت سبب حضور جمع کثیر است. فافلان زین غفلت غافل اند و حاضران
ازین رجعت جاہل. این مقام از قبیل مدرج بمایشب الذم است. فهم هر کس اندیش اینجا رسد
اگر کمالات این غفلت را بیان کنم هرگز کسی آرزوئی حضور نکند. این آن غفلت است که خواص
بشر را بر خواص ملک فضیلت بخشید. این آن غفلت است که محمد رسول الله صلی الله تعالی علیه و آله
و سلم را رحمت عالمیان گردانید. این آن غفلت است که از ولایت به نبوت می رساند. این آن
غفلت است که از نبوت به رسالت می رساند. این آن غفلت است که اولیای عشرت را بر
اولیای عزت مزین می بخشد. این آن غفلت است که محمد رسول الله صلی الله تعالی علیه و آله
و سلم را بر صدیق اکبر سبقت می دهد بعد ما کانا کاذبی خراس. این آن غفلت است که
صحو را بر سکر ترجیح می نماید. این آن غفلت است که نبوت را بر ولایت افضل می گرداند علی رغم
آفت القاصیین. این آن غفلت است که به سبب آن قطب ارشاد از قطب بدل از فضیلت
پیدای کند. این آن غفلت است که صدیق اکبر رفی الله تعالی عنه آرزوئی آن می نماید آن جا که
می فرماید یا لیتنی صحو محمداً این آن غفلت است که حضور کمینه خادم اوست. این آن
غفلت است که وصول مقدمه حصول اوست. این آن غفلت است که به صورت تمیز
است و به حقیقت ترفع. این آن غفلت است که خواص را به عوام مشتبیه می سازد و قیاب
کمالات ایشان می گردد و هر کس بگویم شرح این بے حد شود و نوشته اند. قیاب اولیاء الله صفات
بشریت ایشان است. به هر چه سائر مردم محتاج اند این بزرگواران نیز محتاج اند. ولایت ایشان
را از احتیاج نه می بر آرد. و غضب ایشان نیز در رنگ غضب سائر مردم است. هرگاه سید انبیاء
علیه و علیهم الصلوات و التسلیات فرماید اَعْضَبُ کَا یَعْضَبُ الْبَشَرُ به اولیاء چه رسد به بچنین
این بزرگواران در اکل و شرب و معاشرت با اهل و عیال و موالست با ایشان با سائر ناس شریک
اند. تعلقات شئی از لوازم بشریت است از خواص و عوام زایل نه می گردد و حق سبحانه و در شان انبیاء

رفتند تا آن که آفتاب کمال بر چرخ هدایت ظهور نمود. حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی شیخ احمد فارابی
 سرچندی قدس سره آن راه عظیم المرتبت را شاہراہ کثیر المنفعت ساختہ و تا الی اقصی الغایات
 رسانیدہ عالم را منور ساختند. قَبَّحَ اللَّهُ مَن كَانَ لَهُ وَلَعَالَى عَنِ الْإِسْلَامِ وَالْمُسْلِمِينَ
 خَيْرًا. این بزرگواران برائے وصول الی اقصی الغایات چند ضوابط و قواعد بنادہ اند تا سالک بران
 کار بند شدہ شاہراہ محبت را قطع نماید. لہذا فقیر اولاً آن اصول و کلمات مبارکہ را بیاں می نماید و باز
 کیفیت سلوک و مدارج آن را بیاں خواہد کرد. وَمَا نُوَفِّقُ إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ -
 در قافله کہ دوست دامنم نہ رسم این پس کہ رسید ز دور بانگ جز رسم

بیان ده اصول کہ بمقامات عشرہ موسوم اند

فرمودہ اند کہ قطع منازل سلوک عبارت از طے مقامات عشرہ است. کہ بناتے سلوک بران
 گراشته شدہ. اول آن مقام توبہ و انابت است. دوم عزالت و ریاضت موسوم و ریح و تقوی.
 چہارم طاعت و ملازمت ذکر و محجّم زہد و قناعت ششم توجہ در جہاد صبر و تسلیم ہشتم توکل
 اعتماد بر پروردگار نهم حمد و شکر دهم رضا و خوشنودی بہ فضلے پروردگار جلّ شانہ و عزم احسانہ.
 باید دانست کہ سائر سلوکی و تصفیّ لطائف عالم خلق را مقدم داشتہ اند انباشاں
 مقامات و مراتب عشرہ را بالذات قطع می کنند. و کہانے کہ سیر جذبی را مقدم داشتہ اند مقامات عشرہ
 را در ضمن تصفیّ لطائف عالم امر قطع می نمایند. چہ در قطع دائرہ امکان قطع این مراتب ہم دست
 می دہد کہ منوط بہ فنائے قلب است و بہ فنائے قلب سالک داخل زمرہ اولیاء می گردد.

فرمودہ اند چوں کہ ہم درین زمان قاصر اند و اول مقام از مقامات عشرہ توبہ است. برائے
 حصول آن مدّتے در کار است اگر برائے تحصیل آن تکلیف تفصیل کردہ شود شاید درین مدت فتوی
 راہ یابد و طالب از مقصود بازماندہ مقام توبہ را ہم بہ انجام نہ رساند. لذا اکتفا بر اجمال کردہ تفصیل را
 حوالہ بہ مرور ایام کند. بعد از حصول توبہ بہ طریق اجمال شیخ طالب را مناسب استعداد او تعلیم
 نماید و توجہ بہ کار او دارد و التفات بہ حال او مری نماید. ادب شمار بطراہ را بہ او نشان دہد و بہ
 متابعت کتاب و سنّت و اقوال ائمہ و آثار سلف صالحین ترغیب فرماید و اعلام نماید کہ کیثوث
 و فائز را کہ سر مو از کتاب و سنّت مخالفت داشتہ باشند. اعتبار نہ کنند بلکہ از آن متنفر ماند و بہ تصحیح

لَعَلَّوَنَالِكَ التَّسْتِةِ و در نوبه ظاهر و باطن خود مغلوب آل نسبت است و از دید و دانش رفته است
 چه دانکه چه دارد و به که دارد پس ناچار غیر از عجز از معرفت راه نه باشد لهذا صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 فرمود **لَا تَعْلَمُ حَالَهُ كَمَا تَمَرُّ وَ نُوْثَتُهُ** اندک الہی چسبیت کہ او بیائے خود را کردی کہ باطن
 عجز از ادراک آن لازم است **لَا تَعْلَمُ حَالَهُ كَمَا تَمَرُّ وَ نُوْثَتُهُ** اندک الہی چسبیت کہ او بیائے خود را کردی کہ باطن
 و غیر **لَا تَعْلَمُ حَالَهُ كَمَا تَمَرُّ وَ نُوْثَتُهُ** اندک الہی چسبیت کہ او بیائے خود را کردی کہ باطن
 ایشان زلال خضر است ہر کہ قطرہ از آن چشید حیات ابدی یافت و ظاہر ایشان ستم قاتل کہ ہر کہ
 بہ آن نگرست بہ موت ابدی گرفت تا آمد ایشان اندکہ باطن ایشان رحمت است و ظاہر ایشان زحمت
 باطن بین ایشان از ایشان است و ظاہر بین ایشان از بدکیشان بہ صورت جو نما اند و بہ حقیقت
 گندم بخش بہ ظاہر از عوام بشرا اند و باطن از خواص ملک بہ صورت برزیں اند و بہ معنی بر فلک جلیس
 ایشان از شقاوت رستہ است و انیس ایشان بہ سعادت پیوستہ **أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ**
حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ - وَ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَسَلَّمَ -
 این است قدرے از کلام و تحقیق این بزرگواران **فَالْقَلِيلُ يَدُلُّ عَلَى الْكَثِيرِ وَالْقَطْرَةُ**
تَدُلُّ عَلَى الْغَلِيظِ حق تعالی ایشان را اجر با عنایت فرماید کہ برائے ما دوں ہمتاں اقرب و اسہل طرق
 تجویز فرمودہ اندکہ البتہ موصل الی المقصود می باشد تا نار و خطوط این راہ پدلی امام الطریقہ بہاؤ الحق
 والدین حضرت سید السادات محمد نقشبند مشکل کشا بخاری قدس اللہ سرہ تجویز کردہ اند بعد از آن کہ
 پانزدہ روز سر بہ سجہ نہادہ در جناب الہی تضرع نمودند کہ مرا را بہ نشان دہ کہ اسہل و اوصل باشد
 چنانچہ دعائے ایشان بہ اوج قبول رسید و این طریقہ شریفہ بہ ایشان عنایت شد کہ اندراج نہایت
 در بدایت دارد۔

بیکہ کہ در یثرب و بطحی زدند   نوبت آخر بہ بخارا زدند
 از خط آن بیکہ نہ شد بہرہ مند   جز دل بے نقش شہ نقشبند
 ۳۳ آن گہر پاک نہ ہر جا بود   معدن او خاک بجا را بود
 اول او آخر ہر منتهی   زاخیر او حبیب تمنا تہی

حضرت ایشان فرمودہ اند **مرا طریقہ عنایت کردہ اندکہ البتہ موصل است و یافت بسیار دارد۔**
 در آن نہ محرومی است نہ مجاہدہ - مافضلیا نینم و ما مراد انیم - اتباع سنت و عمل بر عزیمت و ذکر خفی
 طریقہ من است - خلفا و جانشینان حضرت ایشان طریقہ شریفہ ایشان را واضح تر و روشن تر کردہ

حقاندر مقتضائے آراء فرقه ناجیه اہل سنت و جماعت نصیحت نماید و تعلیم احکام فقہ از مسائل ضروری
و بموجب آن تاکید عمل فرماید کہ درین راہ بے حصول دو جناح اعتقادی و عملی طیران میسر نیست۔

محال است سعدی کہ راہ صفا توان رفت جز در پئے مصطفیٰ

و تاکید نماید کہ در تقیم احتیاط نیک مرعی داند۔ ہر چہ کہ یا بد و از ہر جائے کہ بدست رسد
نہ خورد تا وقتے کہ در آن باب فتویٰ از شریعت نغز آدرست نہ کند بالجملہ و جمیع امور قائم
الشیئوں بخند و ما کلمہ عنہ فانتقموا۔ را نصب عین خود سازد۔

یابردا نیست کہ حصول مقامات عشرہ بتفصیل و ترتیب مخصوص بہ سالک مجذوب است
کہ سیر سلوکی و تصفیہ لطائف عالم خلق را مقدم داشته است۔ و بسبیل اجمال و خلاصہ نصیب مجذوب
سالک است۔ چہ اور اعنایت ازلی گرفتار محبت ساخته است کہ بتفصیل مقامات عشرہ نہ می تواند
پرداخت۔ اور در ضمن جذبہ محبت خلاصہ مقامات برو چہ اتم حاصل است کہ صاحب تفصیل را مبسر
نیست۔ و یابردا نیست کہ سالک مجذوب باشد یا مجذوب سالک۔ بعد از طے منازل و رفع حجب
ہر دو طائفہ داخل اند۔ و نفس وصول یکے را بر دیگرے ہیچ مزیت نیست۔ چنانچہ دو شخص از منازل
بعیدہ بہ کعبہ معظمہ می رسند یکے بہ عالم راہ و کیفیات ہر منزل را بہ قدر استعداد خود دلنشین
ساختہ و دیگرے از تماثائے عالم و منازل چشم دوختہ از شراب محبت مدہوش گشتہ بہ کعبہ رسید
در وصول بہ کعبہ ہر دو مساوی اند یکے را بر دیگرے شرف نیست اگر چہ در معرفت عالم راہ متفاوت
افتادہ اند۔ و یابردا نیست کہ بعد از وصول بہ مطلوب ہر دو طائفہ را جہل لازم است خواہ آن
سالک مجذوب بود کہ از اہل کشف و معرفت می باشد۔ یا مجذوب سالک بود کہ از ارباب جہل و
حیرت است اِنَّ الْمَعْرِفَةَ فِيْ ذَاتِ اللّٰهِ تَعَالٰی جَهْلٌ وَ عَجْزٌ عَنِ الْمَعْرِفَةِ۔ و قطع این مقامات
عشرہ منوط بہ تجلیات ثلاثہ اند۔ تجلی افعال کہ آن را محاصرہ گویند و آن تجلیات صفت نگوبین است۔
و تجلی صفات کہ آن را مکاشفہ گویند۔ و تجلی ذات کہ آن را مشاہد گویند۔ جمیع مقامات غیر از مقام
رضا وابستہ بہ تجلی افعال و تجلی صفات اند۔ و مقام رضا منوط بہ تجلی ذات است تعالیٰ و تقدس
و بہ محبت ذاتیہ کہ مستلزم مساوات ایلام محبوب است بہ انعام او نسبت بہ محبوب۔ پس لا جرم
رضا متحقق شود و کراہت بر خیزد۔ حصول مقامات تسعہ اگر چہ وابستہ بہ تجلی افعال و تجلی صفات
است اما بلوغ آمنا بہ حد کمال و قنائے اتم وابستہ بہ تجلی ذات است۔ ہر گاہ سالک قدرت کاملہ
حق سبحانہ را بر خود و بر جمیع اشیا مشاہدہ می کند بے اختیار بہ توبہ و انابت رجوع کردہ بہ گریہ زاری

در شمار روز نسبت و پنج هزار بار ذکر شریف کرده باشند تا به عدد انفاس نوشته برای آخرت
 به هم رسانند اَلْكَتَبُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ وَجَمَلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ الْعَاجِزُ مَنْ اتَّبَعَ نَفْسَهُ هُوَ
 هَا وَ تَمَشَى عَلَى اللَّهِ الرَّحْمَانِ حضرت عسید الله امرار قدس سره فرموده اند درین طریقه شریف حفظ نفس
 را اهم داشته اند حضرت شاه نقشبند قدس سره فرموده اند - وریں راه بنائے کار به نفس است
 نه گزار که ضائع گردد سعی نماید که در دخول خروج غفلت فرو نه رود و غفلت نه بر آید و در مابین النفسین
 غفلت به قلب راه نیابد - از راه این محافظت سالک به دولت حضور آگاه می رسد حضرت
 نجم الدین کبری قدس سره گفته اند - ذکرے که بر نفوس حیوانات جاری است انفاس ضروری ایشان
 است - در فرد رفتن و آمدن نفس حرف شریف هاید است که اشارت به غیب هویت حق
 تعالی است - کسی خواهد یا نه خواهد این حرف شریف پیدا است - پس طالب هو شنیدن است
 که در وقت تلفظ این حرف هویت ذات حق سبحانه ملحوظ وے بود در دخول و خروج نفس واقف
 و آگاه بود تا در نسبت حضور مع الله فتورے واقع نه شود تا به جائے برسد که این نسبت شریفه
 بے تکلف در دل او حاضر بود و به تکلف آں را دور کرده نه تواند -

باغیب هویت آند اے حرف شناس   انفاس ترا بود براں حرف اساس

باش آگه از اں حرف در امید و هراس   حرفے گفتم شگرف اگر داری پاس

باید دانست که غیب هویت به اصطلاح اهل تحقیق عبارت از ذات پاک پروردگار است
 به اعتبار لا تعین که هیچ علم و ادراک به کنیه او نه رسد - بعضی از فضلا گفته اند کما ذکره ابو
 البقاء که اصل لفظ اتم جلاله حرف ها است که آن ضمیر غائب است کما قاله الکوفیون
 ان الاول لا شبا ع العظمه وهی سرائد لا یسقط طها فی هها و هم چون به عقول خود
 اثبات او تعالی کردند اشاره به ها کردند - و چون دانستند که او تعالی مالک تمام اشیاء است لام
 ملک را براں افزودند و گفتند له - ای له فانی السماء و ات و فانی الارض و باز الف
 لام تعریف براں داخل کردند و لفظ مبارک الله شد و آں را علم بر ذات او سبحانه و تعالی
 گردانیدند فسیحان الذی تاکه العقله فی ذاتیه و صفاته اجماعا بما بانوا سرا
 العظمه و استسار الجبروت کذلک تحیر وافی اللفظ الذال علیه انه اسم
 اوصفه مشتق او غیر مشتق علم او غیر علم الی غیر ذلک کانه انعکس
 الیه من مسماه اشعه من تلك الانوار ففصرت أعین المستبصرین عن إدراكه -

این دولت عظمیٰ حسن ظن است به محبوب تا آنکه اگر محبوب بر حلقوم محب اجزائے سبکین نماید و اعضا
 او را یک یک کرده قطع نماید محب ازاں لذتے یا بد و صلاح و بهبود خود در اں تصور کند. در
 مقام رضا رفیع گرا هست به دست می رسد و درین مقام التذاذن نقد وقت می گردد و خشتان بکین
 رَفَعِ الْكَوَاهِلَ عَنِ الْفِعْلِ وَ بَيِّنِ الْإِلَهَ إِذْ عَنِ الْفِعْلِ - و جائز است که در اں
 موطن خادم را از خادمان اولش خورجیه جمعیت و ضمیمت و وراثت جائے دهند و قَدْ لَكَ عَلَى
 اللَّهِ يَعْزِيزُ كَمَا أَقَادَهُ حَضْرَةُ الْحَجَّادِ قُلُوبَ سَيِّئَةٍ - و نیز حضرت ایشان نورشسته اند -
 باید دانست که گرا هست ظاهر منافی رضائے باطن نیست و مرارت صورت نافی علاوت حقیقت
 زیرا که ظاهر و صورت عارف کامل را بر صفات بشریت و اگر آشفته اند تا قیاب کمال است او گردود
 ابتلا و آزمائش پیدا کند و محقق بامبطل متمیز بود - این ظاهر و صورت عارف کامل را نسبت به باطن
 و حقیقت او در رنگ جامه یکتا تصور باید نمود نسبت به شخص لابس آل جامه - و معلوم است
 که جامه را نسبت به آل شخص چه مقدار است - همچنین است قدر صورت نظریه حقیقت او -
 این صورت عارف را به بصراں و در رنگ کوه می انگارند و مثل صور بے حقائق خود خیال می کنند
 لاجرم در مقام انکاری آیند و حوالا کسب می نمایند - وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى وَ
 التَّوْبَةُ مُتَابَعَةُ الْمُصْطَفَى -

یازده کلمات مصطلحه

بنائے طریقه شریفه بر یازده کلمات طیبه می باشد که ازان جمله هشت منقول از خواجہ خواجگان
 حضرت عبدالخالق غجدوانی قدس سره است و سه از امام الطریقه حضرت سید محمد بهاؤ الدین
 نقشبند بخاری قدس سره - وَاللَّيْلُ بِهَذِهِ الْكَلِمَاتِ -
 ساهوش در دم - عبارت از بیدار و هشیار بودن سالک است در نفس از انفاس خود
 تا غفلت نه بر آید - انسان در شب باروز نسبت و چهار هزار نفس یا قدرے زیاده ازاں می کشد -
 و فردا به روز قیامت در انفاس خود خواهد نگرست که کدامش غفلت گزشته و آں زماں
 پشیمانی و حسرت خواهد کرد و قِيَا لَطُولِ الْحَسْرَةِ - وَ لَحْتَ حَيْثُ مَنَدَم - حضرت پیروم شد
 بِرَحْمَةِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ آقَا ضَعْلَيْنَا مِنْ بَرَكَاتِهِ به طالبان حق تاکید بلیغ می فرمودند که

بنشین و سفر کن کہ بہ غایت خوب است بے منت پاگرد جہاں گردیدن
 بہ خلوت در انجمن عبارت از ان است کہ در محل تفرقہ و در بزم و انجمن غفلت و پراگندگی
 بہ خلوت خانہ دل را نہ یابد بہ ظاہر یا خلق و بہ باطن با حق باشد کہ مضمون الصَّوْفِیُّ هُوَ الْكَائِنُ
 الْبَائِنُ است۔ خواجہ عزیزاں قدس سرہ فرمودہ اند۔

از دروں شو آشنای بر دین بیگانہ و ش این چنین زیار و ش کم می بود اندر جہاں
 این دولت در ابتداء بہ تکلف حاصل می شود و در انتہا بے تکلف۔ و درین طریقہ نصیب
 مبتدیان است و در طرق دیگر نصیب منتہیان۔ چہ این دولت در سیر انفسی دست می دہد
 کہ ابتداءً این طریق از ان است و سیر آفاقی در زمین آن طے می شود۔ بہ خلاف دیگر سلاسل
 کہ ابتداً بہ سیر آفاقی کنند و انتہا بہ سیر انفسی و بہ این اعتبار اگر اطلاق اندراج انتہائی فی البدیۃ
 کردہ شود گنجانند در صاحب این ملک را در عین تفرقہ جمعیت حاصل است مع ذلک اگر
 ظاہر را با باطن جمع سازد اولی باشد وَ لِيُشْعِرُ بِهِ قَوْلُهُ تَعَالَى وَ اذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ وَ تَبْتَئِلُ
 إِلَيْهِ تَبْتِيلًا حضرات ما فرمودہ اند طریقہ ما صحبت است چہ در خلوت شہرت است و در
 شہرت آفت۔ و در صحبت جمعیت و عافیت کبیر الاولیا قدس سرہ در تفسیر خلوت در انجمن گفتہ اند کہ
 اشتغال بہ ذکر شریعت و استیلائے آن و استغراق بہ مرتبہ برسد کہ اگر بہ بازار رود آواز کس نہ شنود
 حضرت احرار قدس سرہ می فرمایند اگر مدت پنج شش روز بہ جد و جہد تمام اشتغال بہ ذکر شریعت
 نمایند بہ این درجہ خواہد رسید کہ آواز با و حکایت مردم ہر چہ در گوش دے رسد ذکر نماید قاضی
 محمد از حضرت احرار نقل کردہ اند کہ در ابتداءً سلوک ذکر شریعت بر من چنان مستولی و غالب
 بود کہ اگر بادے می وزید یا برگ درختے می جنبید یا آواز کس بہ گوش می رسید ہمہ را ذکر شریعت
 می پنداشتم۔ کسے کہ ابتدائش بہ این حال بود انتہائش بہ چہ کمال باشد حق قیاس کن ز گلستان
 من بہار مرا۔ حضرات ما بہ جائے ذہن و چلہ اکتفا بر این گوینہ صحبت و خلوت کنند کہ حاصل آن
 در این داخل است و از آفات دور۔

آن کہ بہ تبریز یافت یک نظرش تفسیریں سخنہ کند بر دہنہ طعنہ زند بر چلہ
 باید دانست کہ در بعض اوقات از جہت حقوق العباد غفلت پیدا می شود کہ آن ناشی از
 علم العلم می باشد آن را غفلت محمودہ گویند کہ اصلاً مجوز تفرقہ و پراگندگی باطن نیست بلکہ
 سبب حضور جمع کثیر است چنانچہ در آخر بیان لطائف عشرہ کلام حضرت مجدد قدس سرہ درین

لے ماندہ ز بحر علم بر ساحل عین   در بحر فراغ است و بر ساحل نشین
 بردار صفا نظر ز موج کو نین   آگاہ بہ بحر باش بین النفسین
 سطر نظر بر قدم - عبارت ازاں است کہ سالک در راہ رفتن چشم بر پشت پائے خود
 و زدن از مشاہدہ اشیاے متفرقہ خاطر پر آگندہ نہ شود و نظر بے جا نیفتد - لا تَمْنَحْ فِي
 الْاَسْرِ حَيْثُ هَرَّ حَا مَشِيرَةٍ اِيْن مَعْنٰی است چہ تشنیت نظر باعث مَرَح می باشد چوں نظر
 بر پشت پائے باشد - از کبر و خیلا و دوری می باشد - و گفته شدہ کہ نظر بر قدم عبارت از معرفت
 مشرب خود است سالک بر احوال و لطائف خود نظر داشتہ باشد کہ بر قدم کہ ام بنی از انبیار
 علیہم السلام رواں است و نیز گفته شدہ کہ نظر بر قدم اشارت بہ سرعت سیر است کہ قدم
 سالک در راہ سلوک از نظر او پس نماید چوں نظر بہ جائے رسید و عقبتش قدم ہم برسد مولانا جامی
 در مدح امام الطریقہ قدس اللہ اسمہ را ہما گفتمہ -

کم زدہ بے ہمدی و ہوشش دم   در نہ گزشتہ نظرش از قدم
 بس کہ ز خود کردہ بہ سرعت نظر   باز نہ ماندہ قدمش از نظر
 معنی اول مناسب احوال مبتدیان است و معنی دوم مناسب متوسطان و معنی سوم مناسب
 منتہیان کما قالہ بعضُ المتشائخ -

سفر در وطن - عبارت ازاں است کہ سالک از صفات بشریہ بہ صفات ملکیت از صفات
 ملکیت بہ صفات الہیہ سفر کند - از اخلاق ذمیمہ برآمدہ بہ اخلاق قدسیہ پیوندد کہ معنی تَخَلَّقُوا
 بِاَخْلَاقِ اللّٰہِ است - خواجگان ما بہ سیر آفاقی کہ راہ دور و دراز است نہ می پردازند بلکہ
 در ضمن سیر نفسی آن را قطع می نمایند - و بہ جائے سیر آنی سیر کیفی را اختیار می فرمایند فرمودہ اند کہ
 سالک در بدایت حال چنداں سفر کند کہ خود را بہ ملازمت عزیزے رساند و در خدمت او سعی جمیل
 در حصول ملکہ آگاہی نماید مولانا سعد الدین کاشغری قدس سرہ فرمودہ اند خبیث ہر جا کہ
 زود خبیث است - تہا شد وے ز اہل نہ شود تا از صفات خبیثہ بہ صفات قدسیہ انتقال نہ کند
 حضرت عبید اللہ احمر قدس سرہ فرمودہ اند بہ خدمت عزیزے رسیدہ آئینہ دل را از صورت و نقوش
 حشریات کو نیت پاک و صاف کند ملکہ و وصف تمکین را حاصل کند و نسبت خواجگان را بہ دست
 آرد بعد ازاں ہر جا کہ رود و ہر جا کہ ماند مانع نیست -

یارب چہ خوش است بے دہاں خندیدن   بے واسطہ چشم جہاں را دیدن

چه معبود همان است که مقصود باشد قال تعالی آخر آیت من اتخذ الله هو الله -
نگاه داشت - عبارت است از محافظت کیفیت آگاهی و حضور که به ذکر شریف
حاصل شده است به نوعی که خطره از غیر حق به دل راه نه یابد -

هر فکر جز ذکر خدا و سوسنیست شرعی از خدا بدار کیس و سوسه چند
حضرت سعدالدین کاشغری گفته اند یک یا دو ساعت یا از آن زیاده هر قدر که میسر شود خطره از
غیر حق به دل راه نیابد - حضرت قاسم خلیفه حضرت احرار فرموده اند که ملکه نگاه داشت به آن
درجه برسد که از طلوع فجر تا چاشت بلند از خطور اختیار به نوعی دل را نگاه دارد که قوت متخیله هم
از عمل خود بازمانده باشد - حضرات ما فرموده اند عزل قوت متخیله از عمل اگر چه نیم ساعت باشد
از بس عظیم است و کمال را احیانا دست می دهد - فرموده اند که محافظت دولت آگاهی به نوعی
باید کرد که از اسما و صفات هم غافل شده احدیت مجرده را منظور نظر داشته باشد -

تو مباش اصلا کمال این است و بس رود و گم شو کمال این است و بس
مقصود حضرات ما توجه به نسبتی است که سرحد وادی حیرت و مقام تجلی انوار ذات است و بعضی
گفته اند که نگاه داشت عبارت از محافظت خطور خطر است در وقت اشتغال به کلمه طیبیه -
به یاد داشت و آن عبارت از رسوخ یاد کرد و نگاه داشت است - حضرت احرار در شرح
یاد کرد و بازگشت و نگاه داشت و یاد داشت می فرمایند که یاد کرد عبارت از تکلف است در ذکر
بازگشت عبارت از رفع تکلف و رغبت به حق سبحانه و تعالی است بر آن وجه که هر بار عقب کلمه
طیبیه به دل اندیشید خداوند مقصود من تویی - و نگاه داشت عبارت از محافظت این رجوع
است و یاد داشت عبارت از رسوخ نگاه داشت است - و به این معنی یاد داشت تعلق به
ذکر شریف دارد - و آنچه خواهی خواهی خواهی از یاد داشت خواسته اند پس تعلق به ذکر شریف نه دارد
که آن عبارت از حصول دوام آگاهی است به حق سبحانه و تعالی بر سبیل ذوق -

و انتم همه جا با همه کس در همه حال میدار نهفته چشم دل جانب یار
بعضی آن را به حضور به تعبیر کنند بعضی اهل تحقیق به استیلائے شهود حق بر دل به توسط
حس ذاتی تعبیری نمایند که آن را منشا بده گویند -

درود یار چو آئینه شد از کثرت شوق هر گجای نگرم رُوی ترا می بینم
باید دانست اگر دوام آگاهی به نوعی مستولی گردد که کثرت کونین مزاحم آن نه شود و شعوره

باب نقل کرده شده و در کرمیه رسا جال لا تلهيهم تجارة ولا بيع عن ذكر الله اشارت به این حال می باشد.

سه یاد کرد عبارات است از طرد غفلت به ذکر شریف. ذکر شریف اسم ذات بود یا نفی و اثبات. به قلب بود یا به لسان. به نوعی باشد که خواب بود یا بیداری. در تکلم باشد یا خاموشی در حرکت باشد یا در سکون و در آن فترت پیدا نه شود.

یک چشم زدن غافل از آن ماه نه باشی شاید که نگاہ کنده آگاه نه باشی

باید دانست که در ذکر لسان از فترت ضروری است و در ذکر قلب و لطائف احتیاج فترت نیست. كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَائِمًا لَذِي كَرٍّ أَيْ بِإِعْتِبَارِ الْقَلْبِ وَاللَّطَائِفِ وَالْقَالِبِ. چه در خواب و چه در بیداری در همه وقت و همه حال ذکر می نمودند چنانچه فرموده اند تَنَامُ عَيْنَايَ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي ذکر لسان به اعتبار مورد قلیل است و حق تعالی می فرماید: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا. و ذکر قلب و سایر لطائف و تمام قالب در سلطان ذکر به اعتبار مورد کثیر است. و باید دانست که مقصود از ذکر شریف توجیه الی الله و دوام آگاهی و حضور است که قلب به وصف محبت و تعظیم آگاه و همشیار باشد اگر در صحبت المد باب جمعیت این دولت به دست رسد خلاصه ذکر و مقصود حاصل شد و الا به ذکر شریف حصول این دولت بے غایت نماید. و باید دانست تا وقتی که طرد غفلت به تکلف بود یاد کرد است و چون از عهده تکلف برآید آن را یاد داشت گویند.

خیال مایوسی از دل برو کن گزرا چون و حب بے چگون کن

سلا باز گشت عبارات از آن است که عقب ذکر شریف. اسم ذات بود یا نفی و اثبات بعد از چند بار به کمال عاجزی و نیازمندی التجا نماید و عرض دارد خداوند مقصود من تویی در رضائے تو محبت و معرفت خود عطا کن حضرت شاه غلام علی قدس سره نوشته اند اگر سالک صوفی منش و زاهد است. بیفزاید بعد از رضائے تو ترک کردم برائے تو دنیا و آخرت را.

مقصود من خسته ز کونین تویی از بهر تویی زیم و ز برائے تو زیم اگر ذکر به لسان می کند مناجات نیز به زبان کند و اگر ذکر قلبی است پس مناجات نیز به لسان دل کند بعضی حضرات نوشته اند که مشایخ ما درین زمان در نفی و اثبات از باز گشت برین نوع اکتفا کرده اند که در وقت لا اله الا الله ملاحظه مقصود می کنند که نیست مقصود من غییر از معبود.

گر بر تن من زباں شود هر موی یک شکر تو از هزار نه تو انم کرد
 منا وقوف عدی - عبارت از نفی و اثبات است با رعایت عدد طاق در هر نفس حبس
 شرط نیست البتہ مقید و مفید است - چه حرارت قلب و ذوق و شوق و رقت و نفی خواطر از
 فوائد حبس نفس است - گویند این ذکر شریف با رعایت حبس نفس ماثور از حضرت خضر است
 علیہ السلام و این اول سبق است از علم لدنی - چه حصول کیفیات و کشود اسرار و دریافت آن ،
 همه از این ذکر شریف است - فرموده اند بسیار گفتن شرط نیست - هر قدر گوید از سر و قوف
 و حضور گوید تا فائز بر آن مترتب شود و چون عدد از نسبت و یک بگیرد و اثرش ظاهر شود
 دلیل بے حاصلی است - و اثر ذکر آن است که در زمان نفی وجود بشریت منفی گردد و در زمان
 اثبات اثرش از آثار تصرف جذبات الهیہ مطالعہ افتد - و می تواند شد که نسبت به اہل ہدایت
 مطالعہ این آثار ، مرتبہ اول از علم لدنی بود ، و هو علم لا یکنہ کلمہ ولا یقاد قد ر ،
 گویندہ این علم محقق است کہ از یافت سخن گوید نور سخن وے ، و آشنائی بر وے وے ،
 و عبودیت در سیرت وے پیدا ، برقی از نور اعظم در دل وے تافتہ و چراغ معرفت وے
 افروختہ و اسرار غیبی اورا آشوف شدہ ، چنانکہ حضرت خضر را بود - و نسبت به اہل نہایت
 آن بود کہ ذکر بر سر بیان احدیت حقیقیہ در مراتب اعداد کونیمہ واقف شود چنانچہ بر سر بیان احد
 عدی در جمیع مراتب اعداد حسابی وقوف دارد -

اعداد کون و صورت کثرت نامشی است   فالکل واحد یتجلی بکل شان

و در شرح عبارات فرمودہ

در مذہب اہل کشف ارباب خرد   ساری است احد در ہمہ افراد عدد -
 زیرا کہ عدد گر چه برون است زحد   ہم صورت و ہم مادہ اش نیست احد
 آری معانی کلمہ طیبہ ریائے بے کراں است بعضی از اسرار آن ہدایت علم لدنی است و بعضی نہایت ،
 حضرت بہاؤ الدین قدس سرہ در ذکر نفی و اثبات حبس دم و رعایت عدد طاق را لازم نہ می شمر دند -
 سال وقوف قلبی محمول بر چند معانی است - اول آن کہ در عین ذکر شریف ارتباط و آگاہی
 بہ حضرت مذکور تعالی و تقوی دست دہد - دل واقف و آگاہ بہ او سبحانہ و تعالی باشد - و این را
 شہود و وصول و جود نیز گویند - و این معنی از مقولہ یاد داشت است - و وہم آن کہ ذکر در
 اثنائے ذکر شریف متوجہ بہ قلب صنوبری باشد کہ حقیقت جامعہ و مقر لطیفہ قلب می باشد

خود خود ہم نہ مانگےں را فنا گویند۔ وقتے کہ شعور این بے شعوری ہم نہ ماند آں را فنا گویند کہ
آں را جمیع الجمع و عین الیقین نیز خوانند۔ فنا عبارت از ذہول مطلق اشیا است بہ سبب
تجلی حق سبحانہ و تعالیٰ۔

قرب لے بالا و پستی رفتن است   قرب حق از قید ہستی رستن است
چسبیت معراج فنا این نیستی   عاشقان را مذہب و دین نیستی
سہ و قوت زمانی۔ بہ دو معنی است۔ یکے آں کہ سالک واقف بر انفاں خود باشد
ہر ساعت پاس نفسہارا ملحوظ دارد کہ بہ حضور می گزرذ یا بہ غفلت۔
غافل از احتیاط نفس یک نفس مباح   شاید ہمیں نفس نفس واپسین بود
دوم آں کہ سالک در ہر وقت واقف بر احوال خود باشد۔ در صورت طاعت شکر بجا آورد در
صورت معصیت عذر خواہ گردد۔ حضرت مشائخ این را محاسبہ می گویند۔ در حال بسط شکر و در
حال تنبض استغفار باید کرد۔

حضرت شاہ نقشبند قدس سرہ فرمودہ اند۔ و قوت زمانی کار گزارندۂ راہ است کہ در
ہر زمان واقف احوال خود باشد کہ موجب شکر است یا سزاوار عذر باید کہ ہر ساعت محاسبہ کنیم
کہ حضور است یا غفلت۔ چون بینیم کہ ہمہ نقصان است باز گشت کنیم و عمل از سر گیریم۔
وصل اعدام گر توانی کرد   کار مردوان مرد واری کرد
و فرمودہ اند کہ و قوت زمانی عبارت از محاسبہ است۔ **وَلَا تِلْكَ الْحَاسِبَةُ إِشَارَةٌ فِي قَوْلِهِ**
جَلَّ وَ عَزَّ وَ اذْنِبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَ اسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمْ الْعَذَابُ۔ و حضرت
عمر رضی اللہ عنہ فرمودہ **حَاسِبُوا قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا**۔

طوطیاں در ترکستان کامرائی می کنند   در تحسیر دست بر سر می زند مسکین گس
حضرت مجدد قدس سرہ فرمودہ اند۔ قبل از نوم چند بار تسبیح و تحمید و تکبیر کار محاسبہ می
نمایید بہ تکرار کلمہ تسبیح اعتذار از سیئات می کند و آنچہ از تقصیرات بہ جناب قدس عائد شدہ
تقدیس می نماید و استیصال معاصی می خواہد و در استغفار طلب ستر آن است۔ کجا استیصال
کجا استتار و بہ تکرار کلمہ تحمید شکر می کند و در تکرار کلمہ تکبیر اشارت است بہ آن کہ جناب قدس
او بالا و تراست ازاں کہ این اعتذار و شکر شایان او باشد۔
بے تو جانان شرار نہ توانم کرد   احسان ترا شمار نہ توانم کرد

من شوم عریاں زقن او از خیال تا آخر آتم در نہایات الوصال

رابطہ

رابطہ از ربط است کہ بستن را گویند و بہ اصطلاح حضرات مشائخ دل را بہ خیال پیرو
مرشد بحق بستن است۔ پیوستہ کہ بہ مقام مُشاہدہ رسیدہ باشد و بہ تجلیات ذاتیہ متحقق گشتہ
کہ دیدار او بہ مقتضائے **هُمْ الَّذِیْنَ إِذَا رَأَوْا ذُکْرَ اللَّهِ قَانَدَهُ** ذکر و ہمد صحبت او بہ موجب
هُمْ جَلَسَاءُ اللَّهِ نتیجہ صحبت مذکورہ باشد۔ چون صحبت چہیں عزیزے دست دہد خود را بہ او
سپارد و آئینہ دل را از حیثیات تصویر کوئیہ صاف کند و نسبت خواجگان را بہ دست آورد۔
صحبت او را ہر قدر تواند حاصل کند۔

یک زمانہ صحبت با او لیا بہتر از صد سالہ طاعت بے ریا
فرمودہ اند نظر را میاں دو ابروئے پیر گمارد و تصور کند کہ بہ جز وجود مرشد ہیچ چیز نماندہ و
از خود منسلخ شدہ بہ وجود پیر خود منتصف گردد۔ تا زمانے کہ در خدمت او باشد بہ این پنج
رابط خیال اور امرتہ بعد از خری کردہ باشد تا آن کہ کیفیت معہودہ ملکہ سے گردود و غلبہ ہویت پیرو
مرشد صورت و خیال او را در مد رکہ خیال خود محفوظ دارد۔ صورت پیرو مرشد را در روئے قلب
خود تصور نماید یا در روئے خانہ دل نگاہ دارد یا خود را در صورت شیخ خود تصور نماید۔
ظاہر بیان و حقیقت نا شناساں بر رابطہ و حفظ صورت شیخ در نگاہ خانہ دل یا قبائے
قلب قیل و قال می کنند بعضے از جاہلین متجاہلین آں را شرک گویند و بعضے آں را بدعت
سیئہ خوانند۔

جنگ ہفتاد و دو ملت ہمہ را غدر بہ چو نہ دیدند حقیقت رہ افسانہ زدند
حق تعالی ایشان را فہم درست و عقل صحیح و بصیرت نافع عنایت فرماید۔ فکر کنند و نیک
بندیشند کہ اولیائے حضرت پروردگار یہ آلائش شرک **الْعِبَادَ بِاللَّهِ** یا بہ او ساخت بدعت
سیئہ چہاں ملوث خواهند شد۔ **أَوْ لَا يَنْظُرُونَ أَنَّ الْكَرَامَةَ لَا تَطْهَرُ عَلَى يَدِ الْفَاسِقِ**
و ہر دست حق پرست این بزرگو را ہزاراں ہزار کرامات بہ ظہور رسیدہ اند و از پیروان
پاک نہادان ایشان تا این زمان بہ ظہوری رسد و ان شاء اللہ تعالیٰ خواهند رسید۔

این مضمّن از مفهوم ذکر شریف قافل نہ ماند بلکه گویا بہ اسم پاک سبحان باشد۔
مانند مرغی با سبب ہاں بر بیضہ دل پاساں پاکیزہ بیضہ دل زایدت مستی و شور و قہقہہ
و این معنی از مقولہ یادداشت نیست۔ حضرت خواجہ بزرگ قدس سرہ اہتمام و قوف قلبی بہ این ہر دو
معنی از رعایت قوف عددی نہ یادی فرمودند۔ چہ مقصود ذکر آں دوام حضور و آگاہی است در قوف
قلبی حاصل است۔ سووم۔ عودۃ الوثقی خواجہ محمد معصوم قدس سرہ فرمودہ اند کہ ذکر نکران
باشد بر دل تا تفرقہ و نقوش ماسوی راہ نیابد۔ و این معنی نیز از مقولہ یادداشت می تواند شد۔
چہ چہارم حضرت خواجہ احراق قدس سرہ فرمودہ اند کہ قوف قلبی عبارت از آگاہ بودن دل است
بہ جناب قدس سبحانہ و تعالیٰ بہ وجہ کہ ہیچ بایستہ غیر حق نہ باشد۔ بہ این معنی تفصیل بہ قلب و تعلق
بہ ذکر نہ دارد بلکہ از اجزائے نفس است۔

حضرت شاہ غلام علی دہلوی قدس سرہ نوشتہ اند۔ توجہ بہ قلب۔ بے آل کہ شکل منوی
دل۔ بالنقش اسم ذات۔ در متصور آید و این را و قوف قلبی گویند۔ این توجہ قائم مقام ضرب است
کہ در طرق دیگر ذکر شائع است۔ و نوشتہ اند۔ در توجہ بہ ذات الہی داشتن، نکران بہ جہت
فوق باشد کہ منتظر فیض است۔ رعایت جہت فوق بہ پاس ادب است کہ اللہ تعالیٰ فوق ہمہ
اشیاء است۔ و قوف قلبی و توجہ بہ مبدأ فیاض از ارکان ذکر و طریقہ علیا است کہ حصول سببیت
بے این محال است۔ از حضرت مجدد قدس سرہ روایت است ہر کہ ذکر قلبی در نہ گیرد و میرا از
ذکر باز داشتہ بہ مجرد و قوف قلبی امر باید کرد۔ و توجہات باید نمود تا ذکر در گیرد۔ باید دانست در باب
ارشاد سراسر سدا و قوف قلبی بہ معنی سووم می باشد۔ واللہ اعلم و علی السلام علی سیدنا محمد و علی
آلہ و اصحابہ اجمعین۔

طرق الوصول

برائے حصول دولت آگاہی و حضور کہ سر پایہ صحت و عبودیت است حضرت خواجگان
ما قدس سرہ از ہم سہ طریق مقرر نمودہ اند۔ یکے رابطہ۔ دوم ذکر شریف۔ سووم مراقبہ۔
بیان ہر یکے بہ صورت اختصار کردہ می شود۔

وَفَقَرْتُ لِلَّهِ وَآيَاتِهِ لِمَا يُجِيبُهُ وَرِضَاةً إِلَى أَتَقَى الْعَايَاتِ

ہند بن ابی ہالہ کہ وصاف محبوب کبریا صلی اللہ علیہ وسلم ہوئے استفسار جلیہ مبارکہ آل جناب
می نمود چنانچہ بیان می فرماید سَأَلْتُ خَالَیَ هِنْدَ بْنَ ابی هَالَةَ وَكَانَ وَصَافًا عَنِ جَلِیَّةِ النَّبِیِّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَشَدُّهُمْ أَنْ یَصِفَ لِي مِنْهَا شَیْئًا أَنْ تَعْلُقَ بِهِ - الحدیث
قَالَ الْقَارِئُ فِي الشَّرْحِ قَوْلُهُ أَنْ تَعْلُقَ بِهِ أَعْنِ أَنْ تَشَبَّثَ بِذَ الْإِلَهِ الْوَصْفِ وَأَجْعَلَهُ
مَحْفُوظًا فِی خَزَائِنِ خَیَالِی -

از دل بردن کن غم دنیا و آخرت یا خانه جاسے رخت بود یا خیال دست
ہمیں فدائیت و محبت را کہ بار رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم پیدا شود حضرات ماقدم اللہ اسرار ہم
فنا فی الرسول گویند - برائے این مرتبہ علیا و دریافت این فضیلت قصوی ضروری است کہ واسطہ
پیدا کنیم - چہ آب درجئے بہ مددیاری رود - حضرت حسن از احوال خود ہند بن ابی ہالہ را تلاش فرمود
حضرات تابعین حضرات صحابہ رضی اللہ عنہم را ذریعہ حصول این دولت بے غایت گرفتند کہ در حق
ایشان ارشاد شدہ است مَنْ أَحَبَّهُمْ فِی حَیَاتِی أَحَبَّهُمْ وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ فِی حَیَاتِی أَبْغَضَهُمْ
ہر غفلت سلف خود را کہ از مرہم الذین اِذَا رَأَوْا ذِکْرَ اللَّهِ بُوْدَہ ذریعہ خود ساختہ تخم محبت را
در قلب خود کشتہ از تعلق کوہن خور اخلاص کردہ - بہ دولت حضور و آگاہی کہ پرتوے است
از تجلی ذات تعالی و تقدست خود را رسانیدہ - در صحبت و خدمت این بزرگواران و ہمین و محبت
حفظ خیال ایشان در اندک مدت این دولت بے غایت بہ دست می رسد -

صنارہ قلندر سردار بہ من شمای کہ دراز و دور دیدم رہ درسم پارسانی
ہمیں حفظ خیال و تہمیت محبت را کہ منجر بہ محبت خدا و رسول خدا می گردد حضرت مشائخ بہ تصور
یا رابطہ می نامند کہ منشا نظر و عجاب و غرائب است - فرمودہ اند تنہا ذکر شریف بے رابطہ
موصول نیست و تنہا رابطہ با غایت آداب محبت البتہ کافی و موصل است - حضرت عطاء
قدس سرہ می فرماید -

گر ہوائے این سفر داری دلا	دامن رہبر بگیر و بس برا
در ارادت باش صادق لے سیرید	تا بیابی گنج غفلت را کلید
دامن رہبر بگیر اے راہ جو	ہر چہ داری کن نثار راہ او
گر روی صد سال در راہ طلب	راہ بر نبود چہ حاصل زان تعب
بے رقیقہ ہر کہ شد در راہ عشق	عمر یکہ شد و نہ شد آگاہ عشق

در سفالین کاسه رندل بن خوارى منگرید کیں حرلیان خدمت جام جہاں ہیں کردہ اند
قدسیاں بے بہرہ اند از جرعه کاس الکرام این تطاول ہیں کہ باعث شاق مسکین کردہ اند
مع لهذا فقیر اند کہ از کلام این بزرگواراں ایراد می نماید تا ناواقفت آگاه و آگاه خورسند و مستقیم تر گردد
علی عبد الزاریق و ابن جریر و ابن منذر و ابن ابی حاتم و ابوالشیخ و حاکم از ابن عباس در
تفسیر کریمہ لَوْلَا اَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ نَقَلَ کَرْدَہ اند کہ حضرت یوسف صورت پدر خود را دید
حاکم تصحیح این روایت کردہ است و ابن کثیر در تفسیر خود از ابن عباس و سعید و حجاج و سعید بن
بہیر و ابن سیرین و حسن و قتادہ و ابی صالح و ضحاک و محمد بن اسحاق و غیر ہم روایت کردہ کہ حضرت
یوسف پدر خود را دید کہ انگشت بہ دندان گرفته بود۔

سَلَا در تفسیر تَوْوَاتُوع الصَّادِقِینَ فرمودہ اند کینونت عام است صورۃ باشد یا معنی۔ در محبت
ایشان کینونت ظاہری است و در غیبت بہ حفظ خیال شریف ایشان کینونت معنوی حاصل است
عبد ترمذی در جامع خود این دعائے مبارک را از آل سرور صلی اللہ علیہ وسلم روایت کردہ۔ اَللّٰهُمَّ
اَسْأَلُكَ رَحْمَةً تَرْفُقُ بِحَبْلِكَ وَحُبًّا مِّنْ يَنْفَعُنِي حُبُّهُ جَعَلْتَ لَكَ اَللّٰهُمَّ مَا سَرَّ قَلْبِي مَا اُحِبُّ فَاجْعَلْهُ
قُوَّةً لِّيْ فِيمَا تُحِبُّ۔ الحديث۔ محبت ارتباط قلب را گویند کہ با کسے یا چیزے باشد۔ از بن حدیث
شریف ہر آن محبت و ارتباط قلب کہ با کسے باشد و موصل الی اللہ بود مطلوب است و ظاہر است
تا وقتے کہ صورت و خیال محبوب در خلوت خانہ دل قرار نہ گرفته باشد محبت بہ چه نوع خواهد بود۔

بہ چہ تسکین و ہم آس ویدہ دل را کہ بلام دل ترمای طلبد ویدہ ترمای خواهد
بیان مرتبہ احسان آل سرور عالمیاں صلی اللہ علیہ وسلم بہ این پنج فرمودہ اند اَنْ تَعْبُدَ اللّٰهَ كَأَنَّكَ
تَرَاهُ۔ الحديث۔ برائے دریافت این مرتبہ عالی کہ حضرات مشائخ آل رافقا فی اللہ گویند ما مورد ہم کہ
وسیلہ تلاش کنیم وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ فرمان او تعالی تقدس است و آل وسیلہ جلیلہ
ذات پاک جناب محبوب کبریا است صَلَّوْاْ عَلَى اللّٰهِ وَسَلَامٌ عَلَيْهِ۔ از بن جا است کہ ارشاد
شدہ لَا يُؤْمِنُ أَحَدٌ كُمْ حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدَيْهِ وَوَلَدَيْهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ۔
رداء الشجران۔ صحابہ کرام رضوان اللہ جمعین از فرط شوق و محبت در اثناے روایت حدیث شریف
می فرمودند کَاَنِّيْ أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَيْسَ از غایت محبت
می گفتن قَالَ حَبِيبِي صلی اللہ علیہ وسلم حضرت حسن فرزند حضرت علی رضی اللہ عنہما کہ در زمان آل
سرور الش و جہاں صلی اللہ علیہ وسلم صغیر السن بودند بچہل بہ سن تمیز و رشیدند از احوال خود

مقصود من توئی و رضائے تو محبت و معرفت خود عطا کن۔

لے خدا شربان احسانت شوم این چه احسانها است قربانت شوم
در آشنائے ذکر شریف تو چه به قلب صنوبری که محل لطیفه قلب است نیز داشته باشند که آن
مضغه هم از مفهوم ذکر شریف غافل نه ماند بلکه آن هم بهر از لطیفه شریفه شسته به نام پاک
پروردگار گویا باشد۔

مانند مرغی باش ہاں بر بقیۂ دل پاسباں کز بقیۂ دل زایدت مستی و شور و قہقہہ
چہ بعد از طیران لطائف خمسہ مبارکہ بل لطائف سستہ بہ عالم امر و عروج آہنہا در عالم قدس غلیفہ
آہنہا در جسد انسانی ہمین مضغہ است کہ صلاح و فساد جمیع بوط و صلاح و فساد او است کما ورد فی الحدیث۔
إِنَّ فِي جَسَدِ بَنِي آدَمَ لَمُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ
كُلُّهُ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ۔ درین حال کار ہمہ آہنہا را ہمین مضغہ خواہد کرد اگر الہام است برے
است و اگر عرض غین است بروے است۔ کما تقدم بیانہ۔

ذکر کن ذکر تا ترا حبان است پاکی دل ز ذکر سبحان است
پہلوی لطیفہ قلب ذکر شود ذکر شریف از لطیفہ ثانیہ لطیفہ روح کند و باز از ثالثہ لطیفہ
سرو باز از رابعہ لطیفہ خفی و باز از خامسہ لطیفہ اخفی و باز از لطیفہ نفس کہ محل آن در پیشانی است
و باز از لطیفہ قالبیہ کہ محل آن تمام بدن از موئے سرتا ناخن قدم است تا از بن ہر سہر موئے
و از ہر ہر رگ و پے صدامے اتم مبارک اللہ بہ سمیع خیال رسد۔ این ذکر قالبیہ را سلطان ذکر
گویند۔

لے طالب صادق سعیہا باید نمود و جانے باید کند تا شاہد مقصود از گوش بہ آغوش و
از شنید بہ دید رسد شہودے کہ لطائف خمسہ مبارکہ را پیش از گرفتاری جسد انسانی بودہ باز
حاصل شود۔ ہر یکے را شعلہ در گیرد و تا بالا را بے منور و کشادہ معلوم گردد۔ درین وقت احوال
عروج و نزول ظہوری یا بند۔ در عروج لطیفہ را بہ جانب فوق کشاں کشاں می یابد و در نزول
می بیند کہ تختہ نورانی از بالا بہ اسفل روان است کما تقدم بیانہ۔ تا این وقت ہر چہ از اسرار
عجائب ملک و ملکوت دیدہ سیر در عالم خلق بودہ کہ آن را سیر آفاقی گویند چوں لطائف در اصول
خود مستہلک و مضحک می گردند و لطیفہ نفس بہ مقام اصل قلب می رسد و آن جاذبے و عروجے
پیدای کنند آن وقت سیر در عالم امر شروع می شود کہ آن را سیر انفسی گویند بعد ازین سالک

پیر خود را عالم مطلق شناس   تائب راہ فقر گردی حق شناس
ہر چہ نر مایہ مطیع امر باش   تو تیاے دیدہ کن از خاک پاش
او چو می گوید سخن تو گوش باش   تانہ گوید او بگو خاموش باش

ذکر شریف

باید دانست ہر عملے کہ بروفق شریعتِ عزّا کردہ آید داخل ذکر است اگر چہ بیع و شری
بود پس در جمیع حرکات و سکنات مراعات احکام شریعتیہ باید نمود تا آنہا ہمہ ذکر گردد۔ کما افادہ
حضرت سیدی المجد و قدس سرہ و در عرف عام اطلاق ذکر شریف بر تلاوت قرآن مجید و خواندن
اوراد و وظائف و احزاب و اذکاری باشد لیکن بہ اصطلاح حضرات مشائخ ما قدس اللہ سرہ اسم
اطلاق ذکر شریف بر اسم ذات پاک پروردگار و بر نفی و اثبات لا الہ الا اللہ می باشد۔
ابتداء بہ اسم پاک می کنند۔

ذکر اسم ذات پاک

طالب را باید چون نزد پیر و مرشد برائے اخذ طریقہ شریفہ حاضر شود قلب خود را از جمیع
خطرات و حدیث نفس خالی کند اندیشہائے گزشتہ و آیندہ را دور نماید و برائے رفع خواطر بہ جناب
الہی تضرع نماید قلب خود را حاضر ساختہ مقابل قلب شیخ بدار و چشم فراز کند۔ دہان استوار
دارد۔ زبان را بہ کام چسپاند۔ دندان را بر ہم نہد و بہ ادب و تعظیم تام حسب ارشاد پیر و مرشد
بہ ذکر اسم ذات مشغول شود۔ اول از لطیفہ قلب مشغول شود۔ محل وقوع این لطیفہ شریفہ و
لطائفِ آخری در بیان لطائفِ عشرہ گزشتہ۔ آن جا باید دید۔ طالب را باید کہ مفہوم اسم
شریف را در لحاظ دارد کہ ایمان آورد کہیم بر ذات پاک کہ موصوف بہ صفات کاملہ و منزہ از
سمات ناقصہ می باشد۔ این لحاظ مفہوم شریف را پر و اخت گویند۔ در اثناے ذکر شریف
توجہ و جذبہ صرفہ بہ حضرت ذات تعالیٰ و تقدست باید کرد۔ چہ ذکر بہ توجہ بیش از دوسوہ
نیست۔ و در دوران ذکر شریف بعد از چند بار باز گشتت ضروری است۔ بگوید خداوند

و وارد است عبارت ازاں احوال است که از جهت فوق بر قلب فیضائے روانی که تاب تحمل آن متعسر باشد۔

تو در دلی به غم این و آن که پردازد به جائے جاں که تو باشی به جاں که پردازد
زناز نیست تر از فرصت و مر از نیا ز کنوں به حال دل نا توان که پردازد

باید دانست رعایت جهت فوق از وجه شرف و به سبب محارست توجه به آن جهت است. و الا حق سبحانه و تعالی را بیرون از دایرۃ جهات باید جست. و این واردات را در طریق عدم و وجود عدم می گویند. در ابتدا بر دل سالک کاسه ماسه و رود می نمایند و باز نوبت در هفته و عشره. و رفته رفته در شبار و مرتبه تا به مرد ریالی و انهر به توانی و توانی رود می نمایند تا آن که به اتصال می انجامد۔

وصل اعدام گردد توانی گردد کار مردان مرد و ادبی گردد
فنائے لطائف خمسہ و کمال سیر انفسی در دایرۃ ولایت صغری که دایرۃ ظلال و محل ظهور توحید و اسرار معیت است حاصل می شود۔ امام الطریقه حضرت نقشبند قدس سره فرموده اند۔ اولیاء اللہ بعد از فنا و بقا هر چه می بینند در خود می بینند و هر چه می شناسند در خود می شناسند حیرت ایشان در نفس خود می باشد۔ وَ فِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ

پس چون بنا میسازد هر سوئے دست با تو در زیر کلیم است آنچه هست
حضرت مجدد قدس سره در مکتوب نود و نهم از دفتر دوم می نویسند۔ پرسیده بودند که سیرے که بیرون انفس نوشته اند آن کدام باشد سیر مرتب عشر عالم خلق و عالم امر و سیر بیست و حدانی داخل انفس می نمایند پس سیر در ماورائے انفس کدام باشد۔ بدانند که انفس در رنگ آفاق ظلال اسماء الهی است جل سلطانہ و چون ظل به فضل خداوندی جل شأنه خود را فراموش ساخته متوجه اصل خود گردد و در محبت به اصل خود پیدا کند ناچار به حکم اَلْمُسْمَعِ مَنْ أَحَبَّ خود را بهماں اصل خود خواهد یافت و آنائے خود را برهماں اصل خود خواهد انداخت۔ و همچنین چون آن اصل را اصل دیگر است ازین اصل به آن اصل خواهد رفت بلکه خود را عین اصل خواهد یافت۔ وَ هَلَمْ جَزَّآلَىٰ أَنْ يَبْلُغَ الْكِتَابَ أَجَلَهُ این سیر سیر ماورائے آفاق و انفس است اما بدانند جمیع سیر انفسی را سیر فی اللہ گفته اند۔ آن سیر که گفته شد و رائے این سیر است که گفته اند چه این سیر حصولی است و آن سیر وصولی۔ و فرق در میان حصول و وصول در مکاتیب متعدده نوشته است از انجام معلوم کرده باشند۔ الخ۔

ہر چہ می بیند در نفس خود می بیند و بہ کنہ ستر ستر ہیچہ آیات تائی الہ فاق د فی آنفسیہ صمی رسد
نور لطیفہ قلب زرد و نور لطیفہ روح سرخ و نور لطیفہ سرفید و نور لطیفہ خفی سیاہ و نور لطیفہ
اخفی سبز و نور لطیفہ نفس بے رنگ و بے کیف می نماید۔ بعضہ افراد تمیز مابین الوان انوار نہ می توانند
آن نقصانے نہ می رسانند حضرت عبدالاحد از حضرت مجدد قدس اللہ اسرار ہما نقل فرمودہ اند کہ
ادائے صلاۃ فجر و غلّس مٹھ فنائے اخفی است۔ ازا انوار و برکات لطائف سینہ مطلع انوار و
مصدر اسرار می گردد۔

زرد یا موج گوناگون بر آمد ز بے چونی بہ رنگ چوں بر آمد
گہے در کسوت لیلان و شد گہے بر صورت مجنوں بر آمد
چو یار آمد ز خلوت خانہ بیرون ہمون نقش دروں بیرون بر آمد

سیر طائف عالم ظلال آل دایرہ ولایت صغریٰ گویند

باید دانست کہ حضرات اکابر نقش بند یہ قدس اللہ اسرار ہم اصل کار بر جمعیت و حضور داشتہ
اند۔ بہ صورت اشکال غیبی متوجہ نہ می شوند کہ شرف و انوار را چنداں اعتبار نہ نہادہ اند۔ طالب را بہ
حصول چہار چیز رغبت می نمایند۔

جمعیت و حضور و جذبات و واردات۔ جمعیت عبارت از ان است کہ در جرم
دل ہوا جس و سوا جس را جائے نشاند و خیال ماسوی بالکلیہ دور شود۔

خیال ماسوی از دل بردن کن گزرا ز چون و حب بے چگون کن
و حضور عبارت از ان است کہ دل بہ ہمہ وقت و ہمہ حال متوجہ بہ مبد آفیاض باشد۔ بیداری بود
یا خواب خاموش بود یا مصروف کلام و رقہ بود یا در مجاہدہ مصداق کائنۃ تیری اللہ باشد۔

دائم ہمہ جا با ہمہ کس در ہمہ حال می در نہفتہ چشم دل جانب یار
و جذبات عبارت از ان است کہ کشش لطائف بہ اصول خود شود و ازاں اصول بہ اصول
آہنہا و ہلک جز آمین الحصول الی اصولہا الی ان یبلغ الکتاب اجلہ۔

بر سر خاک ما بیا نغمہ عشق را سرا گز جذبات شوق تو نعرہ ز خاک بر زم
بعد ہزار سال اگر بر قبرم گز ر کنی مشک شود عبا من روح شود ہمہ تنم

ہوش کن ہوش کن کہ دربارہٴ این گشتگان پاک نہاد خیال فاسد را در دل خود جاتے نہ دہی عالم
 الشَّرَّاءُ یُجَلِّ شَانُہٗ دانا است کہ این صدا از کجا برخاستہ و این شور از چہ پیدا شدہ
 نہ ساز مطرب پُر سوز این رسید بہ گوش کہ چوب و تار و صدائے تین و تین ہمہ زو
 این آں نعر تیسست کہ از شعثانِ انوار ذات و صفات و اجبی ذرات ممکنات از نظر سالک مخفی شدہ
 وے دراصل خود خود را فراموش ساختہ اُنائے خود را بر اصل خود انداختہ۔ و این آں صدائے است
 کہ جام دل ربائے عقل و خرد بے چارہ و سہل با خود بردہ ویرام صرف آہ و فغاں ساختہ۔
 عشق آمد عقل او آوارہ شد صبح آمد شمع او بے چارہ شد
 عقل سایہ حق بود حق آفتاب سایہ را با آفتاب او چہ تاب
 صاحب این کیفیت از خود و از بابت نہائے خود فانی گشتہ۔ دامن وے از طعن و لامست
 دُور است۔ وے داخل زمرہٴ اولیائے پاک پروردگار است وے از گروہ عاشقانِ مجذوبان
 حضرت کردگار است۔ وجود او را آتش شوق در ہم گرم گزشتہ و خرمین ہستی او را شعلہٴ محبت خاکستر
 کردہ و از خود غائب است بہ تتر کلام خود چہ رسد۔

آتش آں نیست کہ بر شعلہٴ او خند و شمع آتش آں است کہ در خرمین پرستانہ نہ ند

ہاں ہاں کہے کہ در دائرہٴ ولایت صغریٰ قدم نہ نہادہ است و سیر در ظلالِ اسماء و صفات و اجبی
 نہ کردہ است برائے او سخنانِ توحید گفتن و اعتقاد وحدت وجود نمودن حرام قطعی است۔ ایشان
 را فکر باید کرد کہ دعوتِ حضراتِ انبیاء علی نبینا و علیہم الصلوٰۃ و التسلیمات لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
 است کہ موقوف بر کثرت است چہ انتفاء الہیہ باطلہ و اثبات وحدانیت مر خدا را در اثبات
 کثرت صورت می بندد اگر کثرت نہ بودے اثبات وحدت از کجا بودے و از ہر چہ بودے مشتائخ
 وقت لاحق تعالیٰ انصاف دہد کہ اعتقاد ملحدانہ بہ پیروانِ خود تلقین می نمایند۔ عوام کالانعام
 را در تخیل مرا تسمیہ توحید وجودی انداختن غیر از خسارت دُنیا و آخرت چیزے نہ می افزاید۔

بے خودے چند از خود بے خبر عیب پسندند بہ نہ نعم ہنسر

باد شوندار بہ دماغے رسند دود شوندار بہ چرخے رسند

البتہ بعض سالکان را قبل از قطع دائرہٴ امکان بلکہ قبل از برآمدن لطیفہ از قالب حالتے شبیہ
 بہ توحید وجودی وہمہ اوست ظاہری شود و موجدش آنکہ بہ تخیل مراقبہٴ توحید صورت توحید و تخیل
 ایشان متصور می شود۔ چون این تخیل غلبہ می کند سخنانِ توحید بے تنحاشی می گویند۔ خصوصاً در

علامت رسیدن قلب به دائره ولایت صغری آن است که توجیه فوقی مفصل شده احاطه
شش جهت می فرماید و معیت بے چونی حضرت حق سبحانه و تعالی محیط خود و محیط همه عالم به درک
بے چوں می بیند دوام ذکر و فکر و غلبه شوق و محبت به شوق حقیقی پیدای شود و جذبه و توجیه
به حضرت قدس رومی نماید آئینه دل از رنگ غفلت و آذران هوا جس صاف شده بمنزله جام
جہاں نمائے می نماید۔

نوگتانی در تو مسطور است عالم هر چه هست چسبیت آن کو در کتاب لوح دل مسطور نیست
و سیر و زلال اسما و صفات و اجبی شروع می شود۔ سالک بے چاره و عاشق دلدادہ که نادیده
به محبوب خود تعشقه بهم رسانیده بود چوں در آئینه قلب خود عکس طلال اسما و صفات و اجبی
ملاحظه می کند از نا فهمی خود آن را عین محبوب تصور کرده به شطحیات تکلم می کند و صورت محبوب را
در نگارخانه باطن خود دیده از بهوش رفته خیال وصال می کند۔

عکس بے توجیه در آئینه حبا م فتاد عارف از خنده می در طبع حنا م فتاد
جلوه کرد رخس روز ازل زیر منقاب عکس از پرتو آں بر رخ افهام مستاد
این همه عکس می و نقش مخالفت که نمود یکسر رخ رخ ساقی است که در جام فتاد
چوں از غایت و از تنگی و درماندگی و از نهایت مد بهوشی و سرشاری فرق و ظل و اصل نه می تواند
که دلاجرم نعره اتحاد و عینیت از نهادش می برآید۔

چوں عکس رخ دوست در آئینه عیاں شد بر عکس رخ خویش نگارم نگراں شد
غلبه این دید به جائے می رساند که تعین و تشخیص خود نیز از نظرش مرتفع می شود۔ کس به شبحانی
تا اعظم شای دمی زند کس را صدائے قافی جُبتی إِلَّا اللہ از نهادش بلند می شود و کس را
نعره آ تا الحق تا سر دار می رساند۔

مرد ره حق سخن محقق گوید از هر که جزاوست ترک مطلق گوید
در راه حقشن اگر دو صد پاره کنند هر پاره از دو صد آ تا الحق گوید
آرے آرے اے برادر پاک سیر به گوش بهوش بشنو۔ در حدیث قدسی وارد است۔ اَنَا
عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بَنِي اِنْ خَيْرًا فَخَيْرٌ وَاِنْ شَرًّا اَخْسَرُ۔
اے برادر تو همین اندیشه نی مابقی تو استخوان در ریشه نی
گر گل است اندیشه تو گلشنی و ر بود خارے تو همیه شکل خنی

لطیفه قلب را فنا و بقا در ظلال تجلیات افعال الهیه یعنی صفات ملکوتی می باشد. در وقت فنا خلق حقیقی و علمی از ماسوی از دل برود کُن گزرا ز چون و حُب بے چگون کُن
و در وقت بقا افعال خود و افعال جمیع ممکنات را آثار افعال حق سبحانه و تعالی می بیند چون این دید غالب می شود صفات و ذوات ممکنات را منظم صفات و ذوات پروردگاری بیند و لب به توحید و جود می کشاید.

غیر تشخیر در جهان نه گزاشت لا یرم عین جمله اشیا شد
و لطیفه روح را فنا و بقا در ظلال تجلیات صفات ثبوتیه الهیه می باشد. در وقت فنا سالک صفات خود و صفات جمیع ممکنات را معدوم می بیند مثل سمع و بصر و قدرت و اراده و کلام و غیره. در وقت بقا اثبات صفات جمیع را به حق سبحانه و تعالی می کند و می گوید:
عشقم که در دو کون و مکانم پدید نیست   عنقا به خرم که نشانم پدید نیست
ز ابر و غمره هر دو جهان صید کرده ام   منکر بدای که تیر و کمانم پدید نیست
گویم به هر زبان و به هر گوش بشنوم   این طرفه ترک گوش و زبانم پدید نیست
و لطیفه سر را فنا و بقا در ظلال تجلیات ثبوتات الهیه می باشد. در وقت فنا سالک ذات خود و ذوات جمیع ممکنات را در ذات پاک و حده لا شریک که مضمحل و کم می یابد و در وقت بقا ذات پاک ذوالجلال را به جائے جمیع ذوات می بیند.

چون بنگرم در آئینه عکس جمال خویش   گرد همه جهان به حقیقت مصورم
خورشید آسمان ظهورم عجب مدار   ذرات کائنات اگر گشت مظهرم
و لطیفه حقی را فنا و بقا در ظلال تجلیات صفات سلبيه الهیه می باشد. در وقت فنا سالک در صفات سلبيه فانی می شود و در وقت بقا نظیر به جناب کبریا از جمیع مظاهری نماید.
آن کس که ترا شناخت جان را چه کند   فرزند و عیال و خانماں را چه کند
دیوانه کنی هر دو جهانش بخشی   دیوانه تو هر دو جهان را چه کند
و لطیفه اخفی را فنا و بقا در ظلال تجلیات شان جامع الهی است. در وقت فنا سالک از اخلاق خود می گزرد و در وقت بقا متعلق به اخلاق پاک پروردگاری گردد.
منبع آداب و اخلاق حسن   مجمع اوصاف رب ذوالمنن

اوقات سماع و آواز خوش و تار و نغمه که در قلب حرارت و ذوق پیدا می شود بے باک ترمی شوند
اشعار توحید شنیده خود را هم حال قائلان آن اشعار می شناسند نه می دانند که ارباب این احوال
لا آداب و فرائط است که در اینها مفقود است. و جمیع را عنصر هوا و دست می دهد چوں که این
عنصر را طافته است که در ذرات ممکنات ساری است ایشان از کوه نظری خود آن را وجود حق
تصور نموده سخنان توحید بر زبان می آرند. نه می دانند که این سیر داخل دایره امکان است و
مقام توحید بعد از انقطاع دایره امکان است. و بر خه را به سبب انگشتان عالم ارواح و
بے چوخی آن عالم نسبت به عالم اجسام و نیز احاطه عالم ارواح بر عالم اجسام ایشان آن را
قیوم عالم تصور نموده به خدائی می پرستند. درین مقام بعضی اکابر را نیز اشتباه واقع شده
چوں عنایت پروردگار شامل حال این بزرگواران بوده ایشان را آن مقام عروج واقع شد
آن زمان حقیقت اشتباه بر ایشان ظاهر شد.

هزار نکته باریک تر ز مو اینجا است نه هر که سر بتراشد قلندری داند
چوں لطائف خمس را سیر تفصیلی واقع می شود اول گزرا ایشان در دایره امکان واقع می شود
که عالم ملک و ملکوت که آن را عالم اجسام گویند و عالم ارواح و عالم مثال که آن برائے دیدن
است نه برائے ماندن و عالم امر همه داخل این دایره اند چوں ازین دایره عروج می شود قدم
در دایره ولایت صغری می نهند و در اینجا سیر در ظلال اسماء و صفات واجب می شود.
هر نقطه ازین دایره ناشی است از اصل و بگرو آن اصل را دیگر است و بگم جز آن که بعد
از قطع سیر تفصیلی سیر به نقطه اجمالی می رسد که تعین اول و حقیقت محمدی است که ناشی
است از ذات بحت و احدیت مجرده. کما سیاتی بیانها ان شاء الله تعالی.

اے برادر بے نهایت در گم نیست هر چه بروی می روی بروی نیست
باید دانست که دایره ظلال مبدا تعین جمیع ممکنات است غیر از انبیا و ملائکه علیه السلام
کما تقدم. هر فردی را آن افراد عالم به توالی و تواتر از جناب الهی صفات تازه بتوسط مظاهر
اسماء و صفات غیر متناهی و ظلال آنها می رسد. ازین جهت ظلال را مبدا تعین افراد
گویند و آن را عین ثابته نیز می نامند. و آنچه حضرات صوفیه فرموده اند الطریق الی الله
تعالی و تقدس بعد از انقائس الخلق بقی اشارت به همین نقطه است ظلال اند که
مبادی تعین افرادی باشند. و دایره ظلال لطائف خمس را فنا و بقا حاصل می شود.

بمثرلہ قید است نہ شرط۔ البتہ معنی را بہ خوب وجہ ملحوظ دارد۔ در وقت نفی جمیع محذرات و ممکنات را بہ نظر فنا و نیستی دیدن است و در وقت اثبات وجود ہر فرد و کار را مقصود بہ داشتن و بہ نظر بقا و دوام ملاحظہ کردن است تا آن کہ بہ تکرار این کلمہ مبارکہ توحید در قلب متکلم گردد و اثر ذکر بر روی ظاہر کرد و در زمان نفی وجود بشریت منتفی گردد و در اثبات اثرے از آثار جذبات الہی مطالعہ افتد۔ چہ کمال مراتب ذکر آن است کہ مذکور بہ نوعی بہ دل مستولی گردد کہ نام مذکور ہم فراموش گردد۔

چوں با دہ شوق تو کسند برآقی   گردد تن و روح جملہ مست ساقی
تن مست شراب و روح مست ساقی   آں گردد فانی و این گردد باقی

حضرت علاء الدین عطار قدس سرہ فرمودہ اند بسیار گفتن سودمند نیست ہر چہ گوید از سر و قوف گوید چوں عدد از بست و یک بگذرد و اثرے از آثار جذبات الہیہ ظاہر نہ شود دلیل بے حالی است و عمل باطل است باز از سر گیرد۔ ذکر شریعت آں قدر کند کہ یک ہزار ضرب بہ حساب آید۔

این ذکر شریعت بہ این ہیج کہ ابتدا از ناف کنند و بہ دماغ رسانند بہ کتف راست فرود آورده بر قلب ضرب دہند از برای آن است کہ حرارت خمیض بہ جمیع لطائف عشرہ برسد و ہمہ را عروج حاصل شود۔ نہ گویند کہ عروج و نزول بہ لطائف خمسہ امر و لطیفہ نفس متصور است نہ بہ لطائف اربعہ باقیہ کہ آں را عناصر اربعہ گویند۔ چہ مراد از عروج قالب طہارت ہر عنصر است از اروج نرفع و تکریم و خود سری و از خمیض ہستی و ذلت و زالت عناصر از افراط و تفریط پاک شدہ رو بہ اعتدال آرند البتہ عروج و نزول لطائف خمسہ را شامل دیگر است کہ تقدیم بیان نہ۔

حضرت محمد قدس سرہ نوشتہ اند۔ اگر کلمہ طیبہ لا الہ الا اللہ نہ می بود راستی بہ جناب قدس خداوندی جل سلطانہ کہ می نمود و نقاب از چہرہ توحید کہ می کشود و رخ ابواب جنات کہ می فرمود۔ کوہ کوہ صفات بشریہ بہ استعمال کنند این لا کنندہ می شود و عالم عالم تعلقات بہ برکت تکرار این نفی منتفی می گردد و نفی آں الہیہ باطلہ را منتفی می سازد و آن معبود حق را جل شائستہ مثبت ببالک مدارج امکانی را بہ مدد و قطع می نماید و عارف بہ معارف و جوہی بہ برکت او ارتقای فرمایند اوست کہ از تجلیات افعال بہ تجلیات صفات می برد و از تجلیات صفات بہ تجلیات ذات می رساند۔

تا بہ جا و بیا نہ روی راہ   نہ روی در سراے الا اللہ

اگرچہ لطائف خمسہ را قنا و بقادر دائرہ ظلال حاصل می شود لیکن نہ باید فہمید کہ سیر و عروج
 این لطائف بہ انتہا رسید ہنوز این لطائف را از دائرہ ظلال بہ دائرہ تجلیات اسما و صفات
 رسیدن است کہ آن در دائرہ اولی از ولایت کبری متحقق می شود و آل وقت سیر این لطائف
 و عروج آنہا بہ کمال خواہد رسید۔

این مرتبہ را بلندی و پستی نہ بود خود بینی و خوشنقہ پرستی نہ بود
 در ہر قدرے نہ نیست بینی اثرے جائے برسی کہ نام ہستی نہ بود
 فائدہ۔ آن کہ حضرت فرمودہ اند۔ طریقے کہ مادر صدر و قطع آنیم ہمگی ہفت کام است
 مراد از این لطائف سبب اندیشہ از عالم امر و دوز عالم خلق کہ یکے نفس و دیگرے قالب است۔
 و آن کہ دو قدم فرمودہ اند پس بہ اعتبار عالم امر و عالم خلق گفتہ اند چہ لطیفہ قلب از امر و لطیفہ
 نفس از خلق بہ منزلیہ بنگہ و برزخ است مرطائف دیگر را کما تقدم بیانہ۔

ذکر نفی و اثبات

طالب را باید کہ با وضو و بہ قبلہ مریج یاد و زانو بنشیند دست ہا را بر روستے را نہا بنہد و متوجہ
 قلب صنوبری شدہ حواس را جمع ساختہ چشم بر ہم نمودہ نفس را از یرتاف بند کردہ بہ ادب و تعظیم
 تمام کلمہ لا را از ناف بہ طرف بالا کشیدہ تا بہ پیشانی و دماغ رساند و متوجہ ہم شود کہ از دماغ پرید
 اللہ را بہ طرف راست برا بکثف فرود آوردہ **إِلَّا اللّٰهُ** را سخت بر دل صنوبری نہ ند بہ نوسے
 کہ گزرد و اثر آن بہ لطائف خمسہ شود و حرارت بہ تمام اعضا رسد بار عایت عدد طاق کہ این را
 وقوف عددی گویند تا ہر جا تواند اعداد را رساند لیکن آواز نہ کند و در اخفاسی بلیغ نماید تا آن کہ
 اگر شخصے نزد او باشد معلوم نہ کند کہ در کدام چیز مشغول است چوں نفس فرو گزارد **سُبْحَانَ سُبْحَانَ**
 اللہ بگوید۔ بعد از چند بار باز گشت کند کہ خداوند مقصود من تویی و رضائے تو محبت و معرفت
 خود عطا کن۔

خواہم کہ ہمیشہ در ہوائے تو زیم خلکے شوم و زیر پایے تو زیم
 مقصود من خستہ نہ کوین تویی از بہر تو می زیم و زبرائے تو زیم
 اگر در حبس نفس تنگی یا مضرتے محسوس کن پس بدن حبس نفس شغل نماید چہ حبس دم دریں ذکر مشرب

به ذکر شریف و تلاوت قرآن مجید و مطالعه احادیث نبویه علی صاحبهما السلام و التَّحَنُّنُ
 و درود شریف و نماز با نیاز و استغفار و سبوح و تحمید و تکبیر اوقات شریفه خود را معموری دارند -
 به اوراد و احزاب و عملیات نه می پردازند حضرت مجدد قدس سره نوشته اند بطریق ماضی و
 دعوت اسمائیت - انچه کسان که به چنین امور اشتغال دارند از جمعیت خاطر محرومی مانند
 دل گفت مرا علم لدنی هوس است   تعلیم کن اگر ترا دست رس است
 گفتم که الفت گفت و اگر گفتم با هیچ   در خانه اگر کس است یک حرف بس است
 روزی نیک مردی که در طریق شریفه حضرت قادریه بیعت بود از جناب پیرو مرشد برحق
 قدس سره طالب اجازت حزب البحر شد - آن جناب اجازت مرحمت فرموده ارشاد کردند - این
 دعائے حضرت ابوالحسن علی شاذلی قدس سره بسیار بابرکت دعا است که مشتمل است بر آیات
 شریفه و ادعیه ماثوره و کلمات الهامیه اگر شما این دعا را خالصاً براه حصول خوشنودی
 او بخواند و تعالی بخواند و ضمناً فتوحات دینی به شما حاصل شود بهتر است تا از ثواب محرومی نه
 آید و اگر شما براه حصول اغراض دنیوی بخواند پس از ثواب محرومی یقینی است - اگر دنیوی
 مقصود حاصل شد ثمره بخشید و الا نه فائده دین و نه فائده دنیا - فقیر گوید ذکر الشَّعَرِ اَلْیَ
 فِي لَوْ اَفِيعَ الْاَنْوَارِ الْقَدْسِيَّةِ اَنَّ الْاِمَامَ اَحْمَدَ رَوَى فِي مَسْنَدِهِ مَنْ عَلِمَ مِنْ هَذِهِ
 الْاُمَّةِ عَمَلٌ الْاٰخِرَةَ لِلدُّنْيَا فَلَيْسَ لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ - هَذَا وَ رَوَى الْبُخَارِيُّ
 وَمُسْلِمٌ عَنْ مُوَرَّعٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اِنَّمَا الْاَعْمَالُ
 بِالنِّيَّاتِ وَ اِنَّمَا لِمُرِيٍّ مَا نَوَى مِنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ اِلَى اللهِ وَ رَسُوْلِهِ فَهِيَ لَهُ اِلَى اللهِ وَ
 رَسُوْلِهِ وَ مَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ اِلَى دُنْيَا يَصِيبُهَا اَوْ اَمْرًا يَنْتَزِعُهَا فَهِيَ لَهُ اِلَى مَا هَاجَرَ
 اِلَيْهِ - هوشیاران کس است که فکر فردا من گیراد و او اَلَيْسَ مِنْ دَانَ لِنَفْسِهِ وَ عَمَلٌ لِمَا
 بَعْدَ الْمَوْتِ -

در دم از یار است و در مال نیز هم   دل فدائے او شد و جان نیز هم

مُرَاقِبَاتُ

مُراقبه ما خود از رُقوبت و رقابت است به معنی حفاظت کردن و انتظار کشیدن و در

و نوشته اند همه عالم در جهت این کلام معظم کاش حکم قطره می داشت نسبت به دریائے محیط۔
 این کلمه طیبہ جامع کمالات ولایت و نبوت است۔ مردم تعجب دارند کہ بہ یک گفتن این کلمہ چگونه
 دخول جنت می شود۔ و محسوس و مشہود این فقیر شدہ اگر تمام عالم را بہ یک گفتن این کلمہ بخشند و
 بہ بہشت برند گنجائے دارد۔ و اگر برکات این کلمہ را قسمت کنند بہ تمام عالم ہمہ ابدال آباد
 معمور و سیراب کند۔ و نیز نوشته اند حصول برکت و ظهور عظمت این کلمہ را بہ اعتبار درجات
 قابل آن است۔ ہر چند گویندہ عظیم تر ظهور برکت آن بیشتر و این مصراع بر زبان گوہر
 افشان خود را نندارد **يَزِيدُكَ وَجْهَهُ حُسْنًا اِذَا مَرَّ اَيْتُهُ نَظْرًا**۔

فائل کا: حضرت ماقدرس اللہ اسرار ہم فرمودہ اند کہ برائے دور کردن ادران و ذائل
 از الہ او ساختن و مانع کہ در باطن رسوخ یافتہ و متہکن گشتہ مثل حسد و کینہ و خست و دناوت
 و عجب و نخوت و غرور و ریا و کبر و غیظ و غضب و بے صبری و بے قناعتی و امثال آن این کلمہ
 طیبہ از بس نافع است بہ نوعی کہ بہ وقت ازالہ گفتن انتہائے آن خصلت بدی خود کند کہ
 ازان رستگاری طلب دارد و از الہ اللہ طالب خیر پروردگار باشد۔ مثلاً برائے زوال
 حسد گوید **لا الہ یعنی نیست حسد و من الہ اللہ** مگر محبت پروردگار۔ کلمہ طیبہ را بہ زبان خواند
 یا بہ دل اختیار دارد البتہ بہ عاجزی و حضور گوید۔ تا آن کہ دہیمہ زائل گردد۔ و همچنان تمام
 رذائل را یک یک کردہ از باطن خود دور کند تا باطن را تصفیہ حاصل شود۔

تنبیہ

فرمودہ اند تا وقتی کہ مالک بہ دولت حضور و آگاہی و بہ فنائے نفس و تہذیب اخلاق
 مشغول نہ شدہ است غیر از نماز فرض و واجب و سنن موکدہ اشتغال بہ نوافل و تلاوت قرآن
 و اوراد و اذکار و ادعیه صحیح نیست۔ حضرت مجدد قدس سرہ نوشته اند۔ آدمی تا بہ مرض قلب
 مبتلا است بہج عبادتے۔ اورا نافع نیست بلکہ مضر است لهذا اولاً ساحت سینہ خود را
 از ادران و ذائل صاف کند و دولت حضور و آگاہی را حاصل کند کہ اعلیٰ ترین اذکار است بلکہ
 مقصود از اذکار ہمیں کار است۔ و باید دانست کہ حضرات نقشبندیہ عجمیہ قدس اللہ اسرار ہم
 العلیہ بعد از حصول دولت آگاہی و دوام حضور اشتغال بہ امور یقینیہ و علوم دینیہ می فرمایند۔

عَلَى الْعِبَادِ وَعَمَلًا بِمَا جَاءَ فِي الْخَبَرِ كَيْسَرًا وَأَوَّلًا تَعْيِيرًا وَأَبَهُ نَوْعًا وَاضِحَةً الْأَعْلَامِ وَ
وَسَهْلَ الْمَنَالِ مَا خُفِيَ نَظِيرُ شَرْحِ تَصَوُّرِهِ أَيْدِيهِ جَاءَ كَيْفَ فَوْقَ آسِ نَكُورِ شَوْوِ - هِزَارِاں هِزَارِاں فَرَادِ كِه
دِرِ بَحْرِ بِلَی كِرَانِ تَوْحِيدِ غَوْطِ زَنِ بُو دِنْدَانِ رَاهِ بِه سَا حِلِ شَهْوِ دِرِ سِیدِہ اَنْدِ جَزَاةُ اللّٰهِ عَنَّا وَعَنِ
الْإِسْلَامِ وَالْمُسْلِمِينَ خَيْرَ الْجَزَاءِ -

یارب زرہ راست نشانی خواہم از بادہ آب و خاک جانے خواہم
از نعمت خود چو بہرہ مند کم دی در شکر گزاریت ز بائے خواہم
اے برادر صاف منش و اے سالک پاک روش دَرْ قَبْلِ اللّٰهِ وَ اَيَّالِكَ الْبَصِيرَةِ لِنُرِي آيَاتِ
اللّٰهِ فِي الْآفَاقِ وَ فِي اَنْفُسِنَا وَ نَصِلَ اِلَى اَعْلَى دَرَجَةِ الْاِحْسَانِ بِاَنْ نَعْبُدَا
اللّٰهَ كَاَنْتُمْ اَرَاةُ -

تا دوست به چشم سر نہ بینم از پائے طلب کجا نشینم
مردم گویند خدا به چشم سر نہ توان دید آن انسان اند من چشم ہر دم
بہ پائے جد و انتقامت سچہا باید نمودنا از خیابان ایماں افراد امن مراد پرکنیم - پیر بہرات
حضرت عبد اللہ انصاری قدس سرہ می فرمایند - در ویشاں طائفہ اند کہ ہمہ ہشیاراں بستند و
بیداراں استند - نہ بر شادمانی دل بستند نہ از قوت کامرانی خود در خستند - غنی دلاں تنگ
دستند - راہ کو باں ہوا پر بستند - پاکانے اند کہ از ہستی نیستی رستند و از نفس ما و من جہتند
قرآنہ حب جاہ شکستند و در حرم لی مع اللہ نشستند -

خجند قومے کہ داد بندگی را داده اند ترک دنیا کردہ اند و از ہمہ آزادہ اند
روز ہا با روز ہا در گوشہ بنشینستہ اند باز شہاد در مقام بندگی استادہ اند
طرفتہ البیعتہ نہ بودہ قافل از حضرت و سیلہا با این ہمہ از چشم خود بکشاہ اند
راستہ دیدند و ذوقے یافتند از این و آن روز و شب در گنج محنت بر سر سجادہ اند
پیر انصاری تو میدانی کہ ایشان کیستند فرقہ بے کرو فرز مرہ دل سا دہ اند
حضرت ایشان تدریس سرہ راہ سلوک را ہفت قسمت نمودہ اند کہ ایں فقیر آں را بہ ہفت
مدارج تعبیر نمودہ - مدارج اول دائرہ امکان است کہ دو حصہ دارد یکہ عالم خلق و دیگر
عالم امر و شمل است بر یک مراقبہ - مدارج دوم دائرہ ظلال تجلیات اسما و صفات
است کہ آں را دائرہ ولایت صغری گویند و شمل است بر یک مراقبہ - مدارج سوم دائرہ

اصطلاح حضرت مشائخ چشم بند کرده انتظار درود فیض از حضرت مید آفایض نمودن است به اعتبار صفته انصاف یا وجه از عجم یا بدین اعتبار صفت یا وجه انتظار فیض از ذات بحت کردن است بر لطیفه از لطافت یا بر بهیت و جدائی به نوعی که خطر ماسوی را در حریم دل جائی نباشد و اگر اندیشه سرایت کند فرائد را دفع نماید و خواجه خرد در فرائض می نویسند - الْمُرَاقِبَةُ هِيَ الْخُرُوجُ عَنِ الْخَوَلِ وَالْقُوَّةِ وَالْإِعْرَاضِ عَنِ جَمِيعِ الْأَحْوَالِ وَالْأَوْصَافِ مُنْشِطًا لِلْقَائِدِ وَمُشْتَاقًا إِلَى حِمَاكِهِ وَمُسْتَغْفِرًا إِلَى هَوَاهُ وَمُحِبِّتًا قَالُوا مَا مَنَا نَفْسُ بِنْدُ قَلَسٍ سِرَّةُ الْمُرَاقِبَةِ أَقْرَبُ الطَّرِيقِ -

دل آرامی که داری دل درو بند   در چشم از همه عالم منسرو بند
حضرت سعد الدین کاشغری از سید الطائفة حضرت جنید بغدادی قدس سره را به حکایت می کنند که استاد من در مراقبه گریه بوده روزی بر سوراخ مویش نشسته دیدم به نوعی متوجه آل حیات بوده که هر جمش مویش را حرکت نه بوده من از روی تعجب درو می نگریستم که ناگاه صدای از غیب به گوشم رسید که اے پست همت در مقصود تو کمتر از مویش نیستی که مقصود گر به می باشد تو در طلب من کمتر از گر به مباحث از ال پس در مراقبه افتادم -

دانی که مرا یار چه گفت است امروز   جز مایه کس در منگر دیده بدروز
حضرت علاء الدین عطار قدس سره فرموده اند طریقه مراقبه از طریق نفی و اثبات اعلی و اقرب است - از طریق مراقبه به مرتبه وزارت و تصرف در عالم ملک و ملکوت می توان رسید - اشرف بر خواطر و القای سکینه و به نظر موهبت کردن و به توجه باطن را منور ساختن از دوام مراقبه می باشد - از ملکه مراقبه اطمینان قلب جمیع فطری و دوام قبول ابراهام می شود - و این معنی را جمع و قبول می گویند حضرت عطار قدس سره فرموده اند سلسله که سیر او در تفصیل اسماء و صفات افتاد راه وصول او به حضرت ذات جل سلطان مسدود گشت چه اسماء و صفات را نهایت نیست تا بعد از قطع آنها به مقصد آسنی تواند رسید - مشائخ ازین مقام خبر داده اند که مراتب وصول و انبساط نیست زیرا که کمالات محبوب نهایت نه دارد مراد از وصول اینجا وصل اسمانی و صفاتی است - سعادت مند کس است که سیر او در اسماء و صفات به طریق اجمال واقع شده و به سرعت واصل حضرت ذات تعالی و تقدس گشته هر قلبی روئے همانا را القای بدیگر است   هر حجابی را که طے کردی حجابی دیگر است
حضرت ایشاں قدس سره این راه درود را از اساس شریعت غرأ قواعد ملت بیضار شفقته

دلیل الشهد حضرت عبداللہ وحدت قدس سرہ می نویسد کہ عروج لطائف خمسہ عالم امر تا
دائرہ اولی ولایت کبری کہ متضمن سہ دائرہ و یک قوس است خواهد بود چوں ازال وائرہ معاملہ
بالا رود در دائرہ اصل الاصل سیر افتد معاملہ بالنفس خواهد افتاد و نفس بہ فناء اتم و
بقائے اکمل و تشریح صدر و اسلام حقیقی و بہ حصول اطمینان و بہ ارتقاربہ مقام رضا مشرف
خواہد شد بعد ازاں اگر سیر در ولایت علیا افتد معاملہ با سہ عنصر یعنی ناری و هوائی و مائی خواهد
افتاد و اگر ازال جا بہ فضل او تعالی ترقی واقع شود و در کمالات نبوت سیر و امتنع شود
معاملہ بہ اجزائے ارغنی خواهد افتاد و از اینجا اگر ترقی واقع شود خواه در کمالات رسالت خواه
در حقائق ثلاثہ یعنی حقیقت کعبہ حقیقت قرآن حقیقت صلاۃ معاملہ با ہیئت وحدانی کہ
از مجموع اجزائے عشرہ است اجزائے خمسہ عالم خلق و اجزائے خمسہ عالم امر بعد از حصول
کمالات ہر یک فرداً حاصل شدہ خواهد افتاد و بعد ازاں معاملہ از عقل و فہم ما و شما
بزر است اللہ تعالی سبحانہ بہ محض عنایت بے غایت خویش از کمالات بہرہ تمام فرماید - **انّ**
قریب مجیب -

حضرت مولوی غلام یحییٰ خلیفہ حضرت شمس الدین حبیب اللہ مرزا جان جاناں منظر
شہید قدس اللہ سرہ را ہا نوشتہ اند لطیفہ کہ بران انتظار درود فیض بایک شہید در دائرہ
امکان و ولایت صغریٰ لطیفہ قلب است و آل نور سے مجرّد است کہ تعلق بہ این مضافہ
گوشنت کہ بہ قلب صنوبری نامند می شود و درود بدست از قلب کلی کہ از عالم امر و
فوق عرش مجید است لیکن باید دانست کہ در وقت لحاظ بہ سوئے قلب شکل و لون نورانیت
قلب اصلاً ملحوظ نہ باید داشت بلکہ صرف توجہ باطنی بہ سوئے او در رنگ توجہ بہ سوئے مبدأ
فیاض کہ ازین صفات منزہ و مبرّی است باید داشت و آل وجہ صفت کہ در شروع مراقبہ
مبدأ فیاض را بہ آل ملحوظ باید کرد و در دائرہ امکان جامعیت اوست جمیع صفات کمالات را
و در ولایت صغریٰ معیت اوست با ما کہ مستفاد است از آیہ **وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَا كُنْتُمْ** و
در ولایت کبری تا آخر قوس آل لطیفہ مذکورہ لطیفہ نفس است کہ موضعش دماغ است و آن
وجہ مذکور در دائرہ اولی اقربیت اوست تعالی شانہ با ما کہ مفہوم است از کرمیہ و فخریہ اقرب
إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ و در باقی دوائر و محبین در قوس و محبین در ولایت علیا علامتہ
محبت میان ما و سبحانہ است کہ آیہ **کَرِيمٌ يُجِيبُهُمْ وَيُجِيبُوهُ** مشعر بہ آن است -

تجلیات اسماء و صفات است که آن را دایره ولایت کبری گویند و مثل است بر سه دایره و یک
 قوس یعنی بر چهار مراقبه - باید دانست از ابتدای ولایت صغری تا انتهای ولایت کبری بسیار است
 تعلق به اسماء و صفات الهیه جل شانہ دارد و اللہ سبحانہ و تعالی ظاہر یا سماء و صفاتہ
 و آیاتہ -

تأمل فی نبات الارض و انظر
 عیون من لجن شاخت
 علی قصب الریح شاهد
 الی آثار راصع الملیل
 بأبصار هی الذهب السبیل
 بأن الله لیس له شر فیل

ازین جهت سیر این هر دو ولایت را سیر و اسم مبارک هو الظاهر گفته می شود و منظر
 این اسم شریف بوجه تام به وضوح می رسد - مدرج چهارم - دایره تجلیات اسماء و صفات
 به امتزاج تجلیات ذاتیه الهیه است که آن را دایره ولایت علیا گویند و مثل است
 بر یک دایره - درین ولایت سیر سالک در تجلیات ذاتیه می شود که در تجلیات اسماء و صفات
 ممتاز و پوشیده است ازین جهت این سیر را سیر و اسم مبارک هو الباطن گفته می شود -
 مدرج پنجم - دایره تجلیات ذاتیه دائمیه است که آن را دایره کمالات ثلاثه نیز
 گویند و مثل است بر سه دایره - بعد ازین راه سلوک دو جا شده - یک از طریق عابدیت
 و معبودیت به سراوات عظمت معبودیت صرفه جل مجدده می رساند که آن را سیر و حقائق
 الهیه گویند و این مدرج مشتمل است بر چهار دایره - و دیگر از منازل خلعت و محبت و
 محبوبات و حب صرفه گذشته به بارگاه کبریا لا تعین می رساند که آن را سیر و حقائق انبیاء
 علیهم السلام گویند و این مدرج مشتمل است بر پنج دایره - بعضی از مشایخ کرام رحمته الله
 علیهم اجمعین اول تسلیم حقائق الهیه می فرمایند و باز به حقائق انبیاء علیهم السلام می برند و
 بعضی بر عکس این عمل می کنند و لکن وجهه هو مولیها - هر دو پنج معمول حضرات است -
 البته حضرت مرزا مظفر جان جاناں شهید و حضرت شاه غلام علی قدس الله اسرارها معمول
 طریق اول بود و خلفائے نامدار ایشان در تالیفات خود بهماں طریق را مقدم داشته اند ازین
 باعث فقیر نیز مسلک ایشان را اختیار کرده فإن الخیر کل الخیر فی اختیار آثار
 أهل الخیر -

فَتَشَبَّهُوا إِنْ لَمْ تَكُونُوا مِثْلَهُمْ إِنَّ الشَّبَهَ بِالْكَرَامِ خَلَّاحٌ

از ذات پاک احد بر لطیفه قلب. قلب را از خواطر و هواجن نگاه داشته همه وقت به نیاز تمام متوجه ذات الہی و منتظر فیض او تعالی و تقدس باشد تا آن کہ توجہ الی اللہ بے مزاحمت خاطر ملکہ گردد۔

دائیم ہمہ جا با ہمہ کس در ہمہ حال می دار نہفتہ چشم دل جانب یار
چوں تا چہار گھڑی یعنی تا سہ ساعت خطره خطور نہ کند و توجہ الی الفوق رو نماید علامت قطع
دائرہ امکان است و بعینہ دیدن انوار را علامت قطع دائرہ گفتہ اند۔ جذب و حضور و
جمعیت و واردات و کشف داخل این دائرہ است۔

تا چند بہ بازوے خودت سپت شوی   بشتاب کہ از فنا خودت مست شوی
از مایہ سود و جہاں دست بشوے   سود تو ہماں بہ کہ تہی دست شوی

مدرج دوم دائرہ ولایت صغری

دائرہ ولایت صغری
کہ دائرہ ظلال تجلی اسماء و
صفات است
مراقبہ معیت

این مدرج یک مراقبہ دارد۔ این جا
سیر سالک در دائرہ ظلال اسماء و صفات می
باشد کہ مبادی تعینات عامہ غلاتق است
و ازین جا سیر در مظاہر اسم ہوا الظاہ شروع

می شود۔ این جا مراقبہ معیت می فرماید کہ مفہوم کریمہ و ہو معکم آیتما کنتم می باشد۔ منشأ
فیض ذات پاک پروردگار است۔ بہ لحاظ آن کہ او سبحانہ باما است۔ باہر جزوے از اجزائے
ما است و باہر ذرۃ از ذرات ممکنات است و مورد فیض لطیفہ قلب است لیکن جذبات و
حالات ہمہ لطائف را می رسد و تحصیل آن ضروری است۔ در این مقام ذکر اسم ذات و نفی و
اثبات بہ لحاظ معنی با توجہ قلب بسیار مفید است ذکر بے توجہ غیر از دوسوسہ نیست۔ درین جا
حضور و توجہ بہ فوق نقد و وقت می شود و توحید و جود و ذوق و شوق و نعرہ و آہ و نالہ و استغراق و
بے خودی و نسیان ماسوی کہ عبارت از فنائے قلب است متحقق می شود۔ باید دانست کہ تخلیل
معیت او سبحانہ و تعالی از بہر آن است کہ قلب جہات سستہ را احاطہ نماید و توجہ الی الفوق
رو بہ انحلال آرد و برائے سیر در مدرج سوم مستح باب شود۔

و در ولایت طیفه مذکوره عناصر ثلاثه است یعنی آب و هوا و آتش - و در کمالات نبوت طیفه خاک و در مقامات مافوق آن هیت و حدی اجزائے عشره - و از کمالات نبوت تا آخر سلوک مبداء فیض در وقت مراقبه به صفته از صفات ملاحظه نه باید کرد بلکه توجیه به سوسه ذات بحت باید داشت و از انتظار باید کشید - همچنین معمول در خانقاه شمسیه رضی الله تعالی عنه یافته و به زبان شریعت به کرات و فرات سماع نموده - انتهی -

باید دانست حضرات مشائخ قدس الله اسرارهم مقامات قرب الهی را به دو اثر تبخیر نموده اند زیرا که دایره که آن حلقه مفرغه می باشد از سمت و جهتی عاری می باشد - هر مقام او زیرو بالا - راست و چپ می تواند شد - نه اول دارد نه آخر و الاً فکما قال شاه غلام علی قدس سره - جائه که خداست دایره کجا است -

ز فرق تابه قدم به کجا که می نگریم کرشمه دامن دل می کشد که جا این جاست
باید دانست مراقبات را با ذکر شریف هم می کنند و بدون ذکر شریف هم - به همه حال به نیاز مندی و عاجزی متوجه به مبداء فیاض باشد تا در فیض بروی بکشانند -

این جاتن ضعیف و دل خسته می خرنند کس عاشقی به قوت باز و نه می کند
در مراقبات معلوم کردن دو امر ضروری است - یک منشاء فیض یعنی فیض از کجابه کدام وجه می آید و دیگر مورد فیض یعنی فیض بر کدام لطیفه شریفه درود می نماید - و لا ینکم الا ان ببیان المراقبات -

فیض روح القدس را باز مدد فرماید دیگران هم بکنند آنچه مسیحا کردی

مدرج اول دایره امکان

این مدرج یک مراقبه دارد که آن را
مراقبه احدیت صرفه گویند منشاء فیض ذات پاک
احد بچون و بی چگون که متصف به جمیع
صفات کمال و منزله از جمیع سمات نقصان است
و مسمی به اسم مبارک الله می باشد - و مورد فیض لطیفه قلب است - یعنی فیض وارد می شود

سعد الشَّجَرِ را یادی خلیفه مرشد عالم حضرت شاه غلام علی دهلوی قدس الله سره از هم در مجموع
رسائل موسوم به لذات مسکین الله که در سال ۱۳۱۰ هجری در حیدرآباد به طبع آراسته
شده به نسبت مورد فیض در مراقبه معیت می نویسند (در رساله ارشادیه) مورد فیض
درین مراقبه لطیفه قالب است -

حضرت شاه عبدالرشید برادر کلان جدای فقیر قدس الله سره از مدینه طیبه
علی صلیه آلف ألف صلوة و تحية به جناب مسکین تحریر نموده در رساله خود
مورد فیض در مراقبه معیت قالب را نوشته اند و رنگ لطیفه نفس مابل به بیاض تحریر نموده
اند مگر از حضرت امام ربانی رحمة الله علیه تا حال به همه بزرگان این طریقه درین یک دیگر که سلوک
رسیده است از روی آن مورد فیض در مراقبه معیت قلب یعنی دل معلوم می شود - و نور
لطیفه نفس به کیفیت و به همین طور دست به دست ارشاد شده آمده است - و در طریقه
خلافت حضرت مجدد نمودن باعث تبدیل طریقه است - و نام حنی اکابر ایندالتاس دارد که
اگر رساله خود را به رساله جدای محقر و شاه روف احمد صاحب رحمة الله علیها که نزد آن
شفیق باشد مقابل نموده هر چه که خلاف آن رساله که موافق احوال حضرت مجدد است -
موافق نمایند - نور علی نور و باعث استقامت طریقت است - انهی حضرت مسکین به جواب
نوشته اند - خادم در مکتوبات شریف که حرز جان می دارد به غور مطالعه نموده - کسے جا مورد
فیض در مراقبه معیت قلب را ندیافت - و عبارت رساله حضرت ابو سعید صاحب قبله
رحمة الله علیه همین است - و علامت رسیدن قلب در دائرة ولایت صغری آن است
که توجه فوق مضحل شده احاطه شش جهت می فرماید و معیت به چون حضرت حق سبحانه
تعالی را به ادراک به چون محیط خود و محیط همه عالم می بیند - ازین جا مفهوم می گردد که در مراقبه
اصدیت قلب اصل و قالب فرع و در مراقبه معیت بالعکس - هر چه به قلب می رسد به طفیل
قالب می رسد پس خوبی قالب را چه تشریح دهد که از تقریر و تحریر بیرون است - خوبی قالب است
که تاج الصلاة معراج المؤمنین را بر سر نهاده و کله بصر گردیده خلعت رویت اخروی
را در برگرفته - اصل عالم کبیر همین است که بر منصفه خلافت ظهور فرموده - و عبارت
رساله حضرت روف احمد صاحب رحمة الله علیه همین است - بدانند که درین مقام
مراقبه معیت می کنند و هو معکم اینما کنتم یعنی مفهوم این در لحاظ داشته که حق

ہر زمانہ لئے جہان را نقابے دیگر است ہر حجابے را کہ طے کردی حجابے دیگر است

مراقبات لطائف خمسہ

حضرت شاہ غلام علی قدس سرہ دریں مقام بہ مراقبات خمسہ لطائف اہم ارشاد می نمودند کہ سالک لطیفہ قلب خود را مقابل قلب مبارک جناب رسالت پناہی صلی اللہ علیہ وسلم داشتہ بہ جناب الہی جل شانہ عرض کنند کہ الہی فیض تجلی افعالی کہ از لطیفہ مبارک آن سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم بہ لطیفہ مبارک ابو البشر صنی اللہ حضرت آدم علیہ السلام رسید است در لطیفہ قلب من برساں و باید کہ قلب حضرت آدم علیہ السلام و لطیفہ ہائے قلب حضرات پیراں را از اول سلسلہ مبارکہ تا آخر آن کہ وسائط فیض اندمانند شیشہائے عینک ملحوظ خاطر دارد کہ باعث از دیاد وقت بصری باشند۔ و ہمہ ہمیں پنج مراقبہ لطیفہ روح کند و فیض تجلی صفات ثبوتیہ الہیہ را از ہمہ ور دگار طلب نماید کہ از لطیفہ مبارکہ روح پر فتوح آن سرور دنیا و دین رحمتہ للعالمین بہ روح من برساں و بچنان در مراقبہ سرفیض تجلیات ثبوتیہ ذاتیہ الہیہ را و در مراقبہ خفی فیض تجلیات صفات سلبیہ الہیہ را طلب نماید و در مراقبہ اخفی فیض تجلیات شان جامع را طالب بود۔ در مراقبہ ہر لطیفہ توجہ بہ حضرت رسالت پناہی صلی اللہ علیہ وسلم باید کرد تا مناسبت و التفات ازاں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم ظاہر شود در غائمہ نقل عبارت حضرت شاہ غلام علی قدس سرہ خواهد شد۔ اگرچہ دریں دائرہ کہ دائرہ ظلال است ولایات لطائف خمسہ بہ کمال می رسد۔ چہ اصول لطائف خمسہ از عالم اہم پر واز نموده و اصول خود اندر دائرہ ظلال فانی و مستہلک می شوند۔ لیکن بہ منتهائے کمال آن زمان می رسند کہ بہ اصول اصول کہ آن دائرہ تجلیات اسما و صفات واجبی است پیوندد و آنجا مستہلک و فانی گردند و آن در دائرہ اولی از دوائر ولایت کبریٰ لفییب وقت خواهد شد گدائے میکدہ ام لیک وقت مستی ہیں کہ ناز بر فلک و حکم بر ستارہ کنم

تذیل

عارف پاک منش حضرت محمد نعیم معروف بہ مسکین شاہ حیدر آبادی خلیفہ حضرت شاہ

الوان انوار لطائف را چه دلیل باشد بلکه در نفس لطائف و محل وقوع آن چه گفته خواهد شد
این علم شریف و عظیمی است که حضرت مجدد قدس سره به بیان آن مامور شده -
هر چه از جناب ایشان به ثبوت رسیده الحق بهما درست و صحیح است -

إِذَا قَالَتْ حَرَامٌ فَصَدِّ قَوْلَهَا فَإِنَّ الْقَوْلَ مَا قَالَتْ حَرَامٌ

عبارت را که جناب مسکین نقل نموده اند - اَوَّلِ آلِ عبارت این است - و علامت رسیدن
قلب در دایره ولایت صغری آن است - حضرت ایشان در اینجا تصریح قلب فرموده اند
و ایشان وجه ملاحظه معیت او سبحانه و تعالی با خود و با همه لطائف و با هر ذره از ذات ممکنات
بیان نموده اند که در دایره امکان توجه قلب به فوق بوده - چون قلب معیت پروردگار را
با همه اشیا در آن کند توجه فوق متحمل شده احاطه شش جهت خواهد کرد و به معیت
وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ خواهد رسید - کجا در آن نمودن قلب شش جهت را و کجا
قلب را مورد فیض ساختن -

در روز روشن از نور آفتاب تمام عالم منور می باشد - حجره مسدود و المنافذ را
روز روشن از درون تیره و تاریک می باشد - در سقف آن حجره اگر سوراخی پیدا شود - البته
نور آفتاب عالم تاب از آن روزن داخل خواهد شد و در ظلمت کده حجره بشنا به مینار و یا عمود
به نظر خواهد آمد - اگر ناظر به نوسه تا سر روزن خود را رساند و نظرش بر عالم نورانی افتد - آن
زمان مینار و نور یا عمود نور از نظرش مخفی می شود و نیک می شناسد که نور آفتاب تمام اشیا را
منور ساخته است - ظلمت حجره از فقدان در و دریچه است - همین حال قلب انسان است
در جسد خاکی که از کدورت های غفلت ها و ظلمت های آثام نورانیت و صفای خود را در باخته
به رنگ حجره مسدود و المنافذ تیره و تاریک شده - احمد و نرندی و حاکم و این هر دو آن را صحیح گفته
اند و لسانی و ابن ماجه و ابن حبان از ابی هریره رضی الله عنه روایت کرده اند که جناب
رسول خدا صلی الله علیه و سلم فرموده إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَذْنَبَ ذَنْبًا نَكَتَتْ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ
سَوْدَاءٌ فَإِنْ تَابَ وَتَزَعَّ وَاسْتَغْفَرَ صَفَلَ قَلْبُهُ وَإِنْ عَادَ نَزَّ أَدْنَى حَتَّى تَلْقُو قَلْبُهُ
فَذَلِكَ النَّارُ الَّتِي ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى فِي الْقُرْآنِ كُلِّهَا بَلْ سَرَّانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ -

چون طالب حق بر دست حق پرست پیوسته شد بر حق از صدق دل توبه و استغفار

سبحانه تعالیٰ باما است۔ معیت او به هر لطیفه ما است و به هر موهبه جسم مابکله به هر ذره از ذرات
 جهاں۔ منوجه می شوند۔ و ذکر اسم ذات و نفی و اثبات به لحاظ معیت می کنند۔ معیت حق با خلق
 از نفس ثابت است۔ اما علما بمعیت علمی گویند و صوفیه بمعیت ذاتی۔ درین تردد و تشکیک باید
 افتاد و ہمیں لحاظ باید کرد که حق تعالیٰ باما است آن چه معیت سزاوار اوست و نفس قرآنی
 بر آن ناطق است۔ ازین عبارت مورد فیض در مراقبه معیت قالب بلکه تمام ممکنات مفہوم
 می گردد۔ چرکه معیت عام و مورد فیض خاص متصوره می گردد بلکه خلاف نفس قرآنی در ضمن
 آن معانی ظاہری گردد۔ و خادم نور لطیفه نفس که مائل به بیاض نوشتہ است آن لطیفه
 نفس از اجزائے قالب است که منشأ فیض آن نیز مراقبه معیت است۔ بعد تزکیه و تصفیه
 قابلیت پیدای کند که مورد فیض مراقبه اقربت گردد و در آن زمان به یکسوی تعلق دارد و از
 ابتداء و به وسط آرد۔ خادم رساله که نوشتہ است بنا بر مبتدیان این طریقہ پس تحریر و تقریر
 که در آن واقع شدہ به احوال مبتدیان مناسب دانست۔ علاوه برین خادم از پیر دستگیر
 خود یعنی حضرت شاه سعد الدین صاحب رحمۃ اللہ علیہ و قدس سرہ العزیز کہ با وجود ارادہ
 و مریدی از قطب الاقطاب و فرد الافراد حضرت غلام علی شاه صاحب قبلہ رحمۃ اللہ
 علیہ۔ تربیت یافتہ حضرت جد امجد آن عالی جناب بودند فیض مراقبه معیت بر قالب ارشاد
 یافتہ است من بعد ہر چه حکم آن جناب عالی باشد یا الراس و العین عمل کرده می آید۔
 بندہ راجہ عذر کہ به غیر از بندگی چارہ نہ دارد۔

چہ کند بندہ کہ گردن نہ بندد سر ماں را چہ کند گوے کہ عاجز نہ شود چو کاں را
 هَذَا أَكْتُبُهُ حَضْرَةَ الْمُسْكِينِ - أَنْظُرْ مَكَاتِبَهُ فِي الْجُزْءِ الثَّالِثِ مِنْ عَجْمُونِ
 رِسَالَتِهِ - فَقِيرٌ مَوْلَى رِسَالَةِ عَفَى اللَّهِ عَنْهُ وَأَصْلَحَ أَحْوَالَهُ كَوَيْدٍ - كَ جَنَابِ
 مُسْكِينِ رِسَالَةِ حَضْرَتِ شَاهِ ابُو سَعِيدٍ قَدَسَ سَرُّهُ رَامَطَالَعَهُ كَرَاهَ اسْتِ وَفَكَرَ وَتَوَجَّهَ
 خُودَ رَامَقُولِ اِيشَالِ - احاطه شش جهت می فرماید۔ و بر قول ایشال۔ محیط خود و محیط ہمہ
 عالم می بندد مصروف داشته است و استدلال کرده است کہ چون معیت عام بود مورد
 آن خاص متصوره می شود۔ اگر ایشال تمام عبارت حضرت شاه ابوسعید را به دقت مطالعہ
 می کرد یقیناً فیض حضرت شاه عبدالرشید را قبول می کرد و زحمت استدلال نہ می
 کشید کہ در آن ہم موفق نہ شد۔ این علم شریف استدلالی نیست۔ اگر کار به دلیل افتد

ولایت صغری لطیفہ قلب است - الخ - تصریحات راگزاشتن و در پیہ مستفادات افتادن یقیناً باعث اشتباہ خواهد شد۔

و آن چه کہ جناب مسکین ببحث عموم معیت و خصوص مورد فرمودہ اند غالباً ایشان بہ اصول فقہ مراجعہ نہ نمودہ اند۔ در اصول العام الذی ارید بہ الخصوص بحث مستقل دارد قال اللہ تعالی قال لہم الناس ای یغیم بن مسعود۔ وقال جل وعزہ اَمْ یَحْسَدُونَ النَّاسَ ای الذی صلی اللہ علیہ وسلم مع ہذا فقیر گوید آن کہ میں وصف پروردگار است جل شانہ کہ عموم نہ دارد۔ بندہ در دعای گوید۔ یا ارحم الراحمین ارحمینی۔ یا واسع المغفرۃ اخفیر لی۔ یا قاضی الحاجات اقص حاجتی۔ یا مضرر القلوب صرّف قلبی علی طاعتک۔

اے کریم کہ از حسرت نہ غیب گبر و ترسا و طیفہ خور داری

دوستان را کجا کنی محسروم تو کہ باد شمنان نظر داری

و آن چه از ارشاد مرشد خود نوشتہ اند پس باید دانست کہ حضرت شاہ غلام علی قدس سرہ بہ عمر ہشتاد و دو سال رحلت فرمائے غلہ برین گشتہ اند۔ از کلاں سالی و از کثرت ذکر و مراقبہ در چند سال اخیر ضعف و کمزوری بہ غایت رودادہ بود۔ چنانچہ ارشاد فرمودہ اند۔ الحال ضعیف شدہ ام پیشتر در مسجد جامع شاہجہاں آباد آب تلخ حوض می خورد دہ سیپارہ کلام مجید می خواندم۔ وہ ہزار نفی و اثبات می کردم نسبت باطن چنان قوی بود کہ تمام مسجد بہ از نور می شد و بچہاں در ہر کوچہ کہ می گز شتم۔ بر ہزار عزیزے اگر می رفتم نسبت لبست می گشت من خود را پست می کردم و تو اضع آن بزرگ می کردم۔ و فرمودند۔

زنا توانی خود این قدر خبر دارم کہ از رخس نہ توانم کہ دیدہ بردارم

دریں ایام ضعف و ناتوانی بچوں قصد توجہ بہ طالبان حق می فرمودند این شعر می خواندند۔

ہر چند پر خستہ دل و ناتوان شدم ہر گہ کہ یاد روئے تو کردم جواں شدم

و باز بہ قوت تمام توجہات می دادند کسانے کہ دریں چند سال آخر یں بہ خدمت ایشان رسیدہ اند۔ اگرچہ از آن جناب بیعت شدہ اند و در حلقات توجہ ایشان شریک شدہ اند و آن جناب نیز بہ حال ایشان توجہات مبذول داشتہ اند۔ لیکن آن جناب ایشان را بہ حلقائے گرامی قدر خود حوالہ می نمودند۔ مثلاً حضرت شاہ ابوسعید۔ حضرت شاہ رفیع احمد۔ حضرت شاہ احمد سعید۔ حضرت یسار اللہ۔ حضرت عبدالغفور غوری و امثالہم۔

می کند و قلب را به ذکر شریف اسم پاک پروردگار جل شانہ و عظم احسانہ مصروف می سازد آن
رجیم مطلق غشا و ہائے غفلت پر دہائے ظلمت را یک یک کرده دور می سازد و در خلوت
خانہ دل روزی از نور می کشاید۔ آن زمان سالک مینارہ یا محمودی از نور می بیند کہ آن
حضرات ماقدرس اللہ اسرار ہم متج باب می گویند۔ چوں لطیفہ شریفہ بہ اصل خود می پیوندد
کہ آن فوق العرش در اول عالم امر است می بیند کہ این نور نہ خلوت خانہ قلب او را در
گرفته است بلکه تمام عالم را محیط است۔

دیدہ بکشا و جمال یا ربین ہر طرف ہر جا رخ دلدار ہیں
مدار کار بر قلب است کہ بند نیست از قلب کلی کہ آن را قلب کبیر و حقیقت جامعہ
انسانی گویند چنانچہ در لطائف عشرہ بیان شد گذشتہ۔ لہذا اگر ابتدائے ذکر است از لطیفہ
قلب است۔ اگر در نفی و اثبات ضربات اند بر قلب اند۔ اگر وضع یا زودہ اصول اند ہر اے
استقامت قلب اند۔ ازین جا است کہ فرزند ان گرامی حضرت مجدد قدس اللہ اسرار ہم از
لطائف خمسہ امر بر قلب اکتفای نمودند۔

در راہ خدا دو کعبہ آمدہ منزل یک کعبہ صورت است و یک کعبہ دل
تا بتوانی زیارت دہا کن! بہتر نہ ہزار کعبہ باشد یک دل
حضرات کرام بہ صراحت نوشتہ اند کہ کار خانہ قلب در دائرہ ولایت صغریٰ بہ اتمام می رسد۔
چنانچہ شاہ ابوسعید نوشتہ اند غلامت رسیدن قلب در دائرہ ولایت صغریٰ آن است
و حضرت شاہ غلام علی قدس سرہ در مکتوب ہم می نویسند۔ اول اسم ذات باز نفی و اثبات
بہ لحاظ نگور باز محض وقوف قلبی و گاہے۔ صورت مرشد در نظر داشتن و در ہر ذکر این صورت
در نظر دارند مفید تر باشد و بہ توجہ قلب گاہے مراقبہ احدیت و مراقبہ معیت و گاہے بہ لطیفہ
فوقانی مراقبہ قربیت و گاہے مراقبہ محبت۔ این است طریقہ این خاندان۔ الخ و حضرت
ایشان در رسالہ ایضاح الطریقہ ارقام نمودہ اند۔ بعد تمام شدن معاملہ قلب تہذیب لطیفہ
نفس کہ محل آن پیش حضرت مجدد رضی اللہ عنہ پیشانی است معبود است و علم بہ تمامی مقام
قلب کہ آن ولایت صغریٰ است از باب کشف و معرفت را آسان است۔ و حضرت غلام
یحییٰ خلیفہ اجل حضرت مرزا مظہر جانان شہید کہ در حیات پیرو مرشد خود وفات یافتہ
اند صریح تر ازین نوشتہ اند۔ لطیفہ کہ بران انتظار و درو و خنیش باید کشید در دائرہ امکان و

دارمی شود از آن ذات پاک که به ما از رگ جان ما قریب تر است -

دوست نزدیک تر از من به من است وین عجب تر که من از وی دورم
چونم با که توان گفت که او در کنار من و من به دورم
و مورد فیض به اصالت لطیفه نفس است و به تبعیت لطائف خمس - درین جا
لطائف خمس را عروج تام حاصل می شود در نصف ساقل این دایره سیر در تجلیات اسماء
وصفات زانده نصیب وقت می شود -

و در نصف عالی سیر در تجلیات شیونات و اعتبارات می باشد -

در دایره دوم و در دایره سوم و در قوس مراقبه محبت می کنند مفهوم کریمه مجتبه
و حیثیون را در لحاظ می دارند یعنی فیض وارد می شود از آن ذات پاک که مراد دوست
می دارد و من او را دوست می دارم - یعنی در میان من و او رشته محبت است بر لطیفه
نفس من - مورد فیض درین دو دایره و در قوس صرف لطیفه نفس است که محل آن
در پیشانی است -

باید دانست که دایره دوم اصل دایره اولی است - و دایره سوم اصل دایره دوم
است و قوس اصل دایره سوم است لهذا در وقت مراقبه کردن لحاظ این امر کرده شود -
در دایره دوم لحاظ کند که فیض وارد می شود از آن ذات پاک که در میان من و او رشته
محبت است او را دوست می دارد و من او را دوست می دارم از دایره که اصل
دایره اولی است یعنی دایره تجلیات اسماء و صفات و شیونات بر لطیفه انانی من و در
دایره سوم لحاظ کند که از دایره که اصل الاصل دایره تجلیات اسماء و صفات است و در
قوس لحاظ کند که از قوس که اصل ثالث است - و طریق مراقبه در دایره دوم و سوم و قوس
آن است که خود را به خیال داخل در دایره یا قوس می کنند آن دایره بمنزله قرص آفتاب
و قوس بمنزله نیم قوس آفتاب بر سالک مکشوف می شود - هر قدر که از آن قطع می شود آن
حصه نورانی ظاهری شود و باقی مانده حصه مثل قوس آفتاب به هنگام کسوف به نور
می نماید - چون که از ابتدای ولایت کبری مورد فیض لطیفه نفس می باشد معامله فیض
باطن به دماغ متعلق می شود تا وقتی که معامله فیض به دماغ تعلق داشته باشد باید
دانست که معامله ولایت کبری به انجام نه رسیده است - چون نفس مطمئنه می گردد -

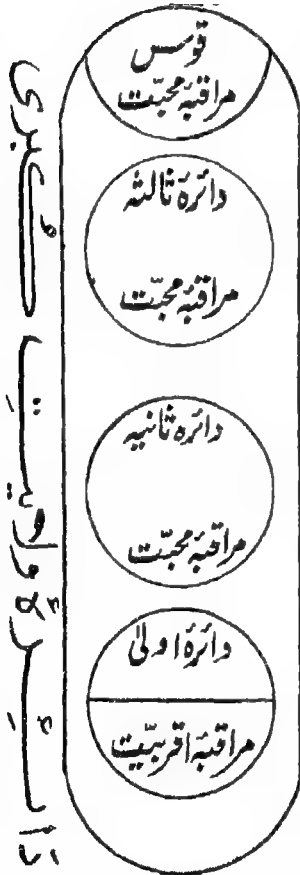
چنانچه پیرو مشرک جناب مسکین از شاه ابو سعید تربیت یافته اند حضوری این جماعت در حلقات درس کمتر شده اگر از ایشان در استنباط حکم عقلی واقع شود هیچ غرابته نیست. اگر از حضرت سعد الله جناب مسکین این قول نقل کرده اند از بعض دیگر که از خلفائے دور آخر حضرت شاه غلام علی بوده اند خلفائے ایشان بعض اقوال نقل کرده اند که وجه صحت آن در کلام حضرات یافته نه شد. واللہ اعلم۔

مدرج سوم دائرۃ ولایت کبریٰ

در این مدرج سیر در تجلیات اسماء و صفات و شیونات الهیہ دست می دهد ولایت صغریٰ ولایت اولیا و دائرۃ ظلال بوده که مقام سکوت و تجوید جودی است۔ در انجام راقبہ معیت می گردند که غایت معیت مشعر به اتحاد می شود۔ و این ولایت کبریٰ ولایت انبیا است، چنانچه مروجان علیهم السلام چون به این مقام می رسیدند نبوت ایشان ظاهر می شد و این ولایت مبادی تعینات حضرات انبیا است اینجا فطرت را اثر است نه مکر را۔ و این مقام توحید شهودی منکشف می شود، در اینجا ابتداء از مراقبہ اقربت است که مشعر بر انبیینیت می باشد چه کمال اقربت در دوئی است۔ چنانچه به مقام اقربت فائز گردید قدم در شاهراه محبت می نهد و از محبت که اسماء و صفات و شیونات را در او را مدخل می باشد گزشتہ به محبت ذاتیه خود را می رساند و آن زمان نفس اماره و لوامه را ضیہ و مطمئن گشته بر تخت صدر را تقامی نماید۔

این تبه را بلند و پستی نه بود خود بینی و غولیشتن پستی نه بود در هر قلمی نیست بینی اثری جلای برسی که نام هستی نه بود

باید دانست که ولایت علیا متضمن است بر سه دائره و یک قوس۔ در دائره اولی مراقبہ اقربت می فرماید یعنی مفهوم کریمہ نَحْنُ اَحْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَسْرِ یعنی فیض

فیض الشرح صدر از صدر مبارک آن سرور به صدر بن برساں۔ سورۃ الم نشرح را تا آخر بخواند۔

مدلج چہام دائرۃ ولایت علیا

ولایت علیا ولایت ملا را علی است و این ولایت یک دائرہ دارد و آن دائرہ مبادی تعینات ملائکہ کرام است علیہم السلام۔ درین مقام سیر و تجلیات اسماء و صفات الہیہ جل مجدہ می باشد کہ گاہ بہ تجلیات ذاتیہ الہیہ ہم مشہود می گردد۔ چون سالک درین دائرہ قدم می نہد این دائرہ مانند خطوط شعاع آفتاب ظاہری شود کہ اسماء و صفات حضرت واجبی آن دائرہ را احاطہ نموده است لیکن احیاناً خطوط این دائرہ ہم مشہود می شود و در کمال بے رنگی ظاہری گردد۔ رفتہ رفتہ آن خطوط شعاعی روپوش و مستتر می گردند۔ ہماں رشتہ محبت کہ در دوونیم دائرہ ولایت کبری سالک را تا بہ اوج رضا رسانیدہ بود و این جا ہم سالک را کشتاں کشتاں از پردہاے تجلیات اسماء و صفات تا نگارخانہ تجلیات ذات می رساند۔

ویدار می نمای و پرہیز می کنی باز از خویش و آتش مانی می کنی حضرت شاہ غلام علی قدس سرہ در مکتوب نودم نوشتہ اند۔ در دائرہ دوم وغیرہ (از ولایت کبری) نگارانی توجہ بہ فوق کہ متوہم می شد مد رک نہ می گردد کہ نفس صاحب توجہ فنا یافتہ نگراں کہ باشد درین جا مطمئنہ بر تخت صدر را تقامی نماید و انجذاب صدر را مد رک می شود۔ و درین جا مراقبہ حضرت ذاتیہ من حیث المحبتہ یُحِبُّہُمْ وَ یُحِبُّوْنَہُ تا ولایت علیا می آیند۔ تعبیر از مقامات قرب کہ مرتبہ بے چونی و تنزیہ حاصل است و در عالم مثال مشہود می شود بہ دائرہ مناسب دیدہ اند و الا جائے کہ خدا است دائرہ کجا است۔ بعد تمام شدن ولایت کبری و سیر در اسم ہوا الظاہ سیر و سلوک در ولایت علیا است کہ ولایت ملا را علی است علیہم السلام و درین ولایت کار بہ عناصر ثلاثہ سوائے عنصر خاک افتد و در پنج مراقبہ ذاتیہ است کہ مسنی ہوا الباطن است تہلیل و صلاۃ نافلہ ترقی می بخشد۔ الخ۔ و حضرت مولوی غلام یحییٰ نوشتہ اند۔ و در باقی دوائر و همچنین در قوس و همچنین در ولایت علیا علائقہ محبت میان ما و اوسبحانہ ست کہ آیہ کریمہ یُحِبُّہُمْ وَ یُحِبُّوْنَہُ مشعر بہ آن است۔ الخ۔ مورد فیض درین دائرہ عناصر

و چون در آخر احکام قضا مرتفع می شود - بر مقام رضا ارتقا فرموده و در ایوان صدر می نشیند -
 باید دانست که سیر و ولایت کبری به اتمام رسید درین وقت شرح صدر حاصل می شود و وسعت
 سینه آن قدر می شود که از بیای خارج است - البته این قدر باید فهمید که اگر چه به قطع ولایت
 کبری تزکیه لطیفه نفس به حصول می پیوندد و خصایل و ذایل مبدل به حسنات می گردد -
 لیکن دنارت و تلون و کبر و عنونت که ناشی از عناصر اربعه است هنوز اندفاع آن با پاکلیه
 متعذر است - تا وقتی که تزکیه عناصر اربعه حاصل نشود - در ولایت علیا که ولایت ملا را اعلی
 است تزکیه با و آب و آتش خواهد شد و در دائرة تجلیات ذاتیه در دائرة کمالات نبوت
 تزکیه عنصر خاک می شود - زیرا که لطیفه نفس بمنزله رب و کتب عناصر اربعه است کما ذکرته من
 قبل - پس تزکیه نفس به تمام و کمال بعد از قطع دائرة کمالات نبوت حاصل خواهد شد حضرت
 عبید الله احمر قدس سره فرموده انا الحق گفتن آسان است و انرا دور کردن مشکل بشعر به
 فناء تام لطیفه نفس است -

تو مباش اصل کمال این است و بس   دور و گم شود وصال این است و بس
 به اتمام سیر درین ولایت سیر در مظاهر اسم هو الظاهر به انتهای رسد حضرت شاه غلام علی
 قدس سره درین مقام به مراقبه اسم هو الظاهر ارشاد می فرمودند تا سالک به تمام و
 کمال از مظاهر این اسم شریف مستفیذ شود - و باید دانست درین ولایت تهلیل لسانی
 بالفاظ معنی با توجه قلب به اوسمانه بسیار مفید است -

مراقبه اسم الظاهر

منشأ فیض آل ذات پاک که از اسم مبارکه او یک نام مبارک الظاهر است - و مورد فیض لطیفه
 نفس مع لطائف خمس - درین مراقبه سیر در تجلیات اسم و صفات می شود بے ملاحظه ذات تعالی
 تقدیرست بعد ازین مراقبه بعض حضرات به مراقبه شرح صدر امر می فرمایند - انکما للنفائذ بیان
 آن کرده می شود -

سینه خود را مقابل سینه مبارک جناب رسالت پناهی
 صلی الله علیه و سلم داشته به جناب الهی عرض نماید که الهی { مراقبه شرح صدر }
 صلی الله علیه و سلم داشته به جناب الهی عرض نماید که الهی

حضرت مجد قدس سره به مخدوم زاده عالم حضرت محمد صادق قدس سره نوشته اند این
 موطن منتهائے ولایت کبری است که ولایت انبیاء است علیهم الصلوٰت و التسلیات
 چون سیر تا این جا رسایند متوجهیم شد که مگر کار را تمام کرده باشد. لذا در دادند که این همه تفصیل
 اسم الظاهر بوده که یک بازو طیران است و اسم باطن هنوز در پیش است که بازو
 دوم است از برای طیران عالم قدس و چون آن را به تفصیل به انجام رسانی و دو جناح از برای
 طیران طیار کرده باشی. الخ. و نیز در این مکتوب نوشته اند سیر در اسم الظاهر سیر در صفات
 است بے آن که در ضمن آنها ذات المحفوظ گردد و تعالی و تقدس و سیر در اسم الباطن نیز سیر در سیمای
 است آقا در ضمن آنها ذات تعالی المحفوظ است و آن اسماء در رنگ سیر اند که روپوش حضرت
 ذات تعالی و تقدس گشته مثلاً در صفة العلم ذات تعالی اصله المحفوظ نیست و در
 اسم العلم المحفوظ ذات است تعالی در پس پرده صفت زیرا که علیم ذاتی است که مراد را
 علم است فالسیر فی العلم سیر فی الاسماء الظاهرة السیر فی العلم سیر فی
 الاسماء الباطن و قس علی هذا اسائر الصفات و الاسماء. و نیز نوشته اند
 و منتهائے ولایت علیا عبارت از تعین اول است که جامع جمیع مراتب اسما و صفات و
 شیو و اعتبارات است و نیز جامع است مراد اصول این مراتب را و اصول اینها را
 و منتهائے اعتبارات ذاتیه است که نماینده آنها به علم حصولی مناسب است. بعد از آن اگر
 سیر واقع شود مناسب علم حضوری خواهد بود. اے فرزند اطلاق علم حصولی و علم حضوری
 در آن حضرت بجل سلطانہ به اعتبار تمثیل و تمطیر است زیرا که صفات که وجود
 آنها زائد است بر وجود ذات تعالی تقدس علم آنها مناسب علم حصولی است و
 اعتبارات ذاتیه که اصلاً زیاده آنها بر ذات تعالی و تقدس متصور نیست علم آنها مناسب
 علم حضوری و الا فلایس شمة الا تعلق العلم بالمعلوم من غیر ان یحصل من
 المعلوم فیه شیء فافهم. الخ. و نوشته اند. فهو سبحانه بعد و ساء
 الوراء ثمر و ساء الوراء ثمر و ساء الوراء.

هنوز ایوان استغنا بلند است   مرا فکرے رسیدن ناپسند است

ثلاثه آب و هوا و آتش اند. وسعت در تمام بدن پیدای می شود و احوال لطائف بر تمام قالب وارد می شوند. تمیل لسانی با توجه قلب و فهم معنی و صلاطین بطول قنوت ترقی بخشن این مقام است. درین مقام از تکاب رخصت شرعی هم خوب نیست که عمل به رخصت آدمی را به بشیریت می کشد و عمل به عزیمت مناسبت به ملکیت پیدای می کند پس هر قدر بیشتر مناسبت به ملکیت حاصل شود درین ولایت ترقی بیشتر میسر آید چون سالک به عنایت پروردگار تا آخر این دایره سیر و سلوک را به هم می رساند. دو پروردگار و باز دوازده قوی برائے طیران عالم قدس حاصل می کند. یکم مظاهر اسم هو الظاهر و دیگر مظاهر اسم هو الباطن که به زور قوت این دو باز و سالک از پرده های تجلیات اسماء و صفات گزشته به سراقات تجلیات ذات خود رومی رساند. باید دانست که در صفات واجبی ذات او تعالی و تقدس ملحوظ نیست. مثلاً در سمع و بصر و قدرت و ارادت و امثال آن لحاظ صفت می باشد. و در اسماء صفاتی مثلاً در سمیع و بصیر و قدر و مبر و جز آن دیگر اسماء صفاتی به صفت ذات او تعالی و تقدس نیز ملحوظ می باشد یعنی آن ذات پاک که سمیع به او متعلق است یا بصیر یا قدرت یا ارادت یا غیر آن صفتی دیگر به آن ذات پاک قائم است. پس سیر سالک در تجلیات صفات سیر و مظاهر اسم هو الظاهر است چه او تعالی و تقدس ظاهر است به اسماء و صفات و آیات و سیر سالک در تجلیات اسماء و صفاتی سیر و مظاهر اسم هو الباطن است حضرت مجدد قدس سره نوشته اند شروع سیر درین اسماء نمودن قدم نهادن است در ولایت علیا. الخ. چه ذات او تعالی در پرده های اسماء و صفات از توهمات و تجلیات و از مشابیهات معقولات و محسوسات باطن است. قَهُوَجَلَّ عَجْدُهُ الَّذِي لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ظَاهِرًا بِالْأَحَدِيَّةِ وَالتَّصَرُّفِ وَبِاطْنٍ بِالْصَدِيدَةِ وَالتَّعَرُّفِ.

مراقبه اسم الباطن

درین دایره مراقبه اسم هو الباطن می کنند منشأ رفیع ذات بحت که از اسماء او یک نام پاک باطن است. و مورد رفیع عناصر ثلاثه آب و هوا و آتش اند ترقیات بالا صال نفیب این سه عناصر است که ملائکه کرام علیهم السلام را نیز ازین عناصر سه گانه نفیب است لیکن بالتبعیت تمام بدن به تمام و کمال از مظاهر این اسم شریف مستفید می شود و وسعت پیدای می کند. منتها به ولایت علیا بالا صالت مخصوص به ملاء اعلی است که جامع جمیع دلیات است.

هم مفقود است۔ مگر آن کہ گوئیم نسبت مقام نبوت به مقام ولایت همچون نسبت غیر تنہای است به متناہی۔ سُبْحَانَ اللَّهِ۔ جاہلے ازین سر می گوید اَوْلَیَّةُ اَفْضَلُ مِنَ النَّبُوَّةِ و دیگرے از عدم آگاہی این معاملہ در توجیہ اومی گوید۔ وَاِلَیْكَ النَّبِيُّ اَفْضَلُ مِنَ نُبُوَّتِهِ۔ کَبُرَتْ کَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ اَخْوَاهِهِمْ۔ الخ۔

بعد از اتمام سیر در دائرہ کمالات نبوت ہر یکے از لطائف عشرہ من کل وجه مجلی و مصفی شدہ با ہم متحد شدہ ہیئت وحدانی پیدا می کنند۔ آن زمان نسخہ عزیز الوجود انسان کامل بہ طور می آید کہ متصف بہ اوصاف الہی می باشد مالک برہو و نفس خود می باشد۔ ہیچ فعل در نامرضی پروردگار از و صدور نمی یابد و بر خود قادر می باشد کہ در ہیچ امر نسبت قدرت بہ خود نمی کند۔ ہر چه می کند یا می گوید از ہوائے او سبحانہ می کند و می گوید۔
گفتہ او گفتہ اللہ بود گرچہ از حلقوم عبد اللہ بود

ہر چه در مرتبہ وجوب است بہ طریق صورت در و ظهور می یابد۔ قَالَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ خَلَقَ اللَّهُ آدمَ عَلَى صُورَتِهِ۔ ہر چه در عالم امکان با شرف موجود است بہ طریق حقیقت در و موجود است کما تقدم البیان فی بیان اللطائف العشرۃ حضرت شاہ ابو سعید قدس سرہ می نویسد ہیئت وحدانی عبارت از مجموع عالم خلق و عالم امر است کہ بعد تصفیہ و تزکیہ ہر کدام را ہیئت دیگر پیدا شدہ مثلاً شخصہ خواہد کہ معجزے از ادویہ چند مختلف تاثیر درست سازد۔ اول ہر یک از ادویہ را جدا جدا کوفتہ بیختہ می نہد من بعد ہمہ ادویہ را در قوام قند یا عسل جمع می سازد۔ ادویہ مذکورہ ہیئت دیگر خواص دیگر پیدا کردہ معجون نام می یابد۔ همچنان لطائف عشرہ سالک یک ہیئت پیدا کردہ الخ باید دانست کہ از کمالات رسالت تا آخر سلوک مورد فیض ہیئت وحدانی سالک است۔ حضرت مجدد قدس سرہ نوشتہ اند۔ این معاملہ مخصوص بہ ہیئت وحدانی انسانی است کہ از مجموع عالم خلق و عالم امر ناشی گشتہ است مع ذلک درین موطن نیز رئیس ہمہ عنصر خاک است۔ الخ۔ و منشا فیض کما تقدم ذات بحت است درین موطن مدار ترقی بر فضل و کرم پروردگار است صر تا یار کر خواہد و میلش بہ کہ باشد۔ تلاوت فتر آن مجید و مطالعہ احادیث مبارکہ و نماز باینار فوائد می رساند۔ اعمال صالحہ اگرچہ برائے ترقی درجات و سائل اند لیکن درون سرفرازات عظمت و کبریائی یارائے دخول نہ دارند۔ البتہ اگر با کلمہ تہلیل محمد رسول اللہ

مدرج خبسم دائرة کمالات ثلاثه

این دائرة تجلیات ذاتیہ الہیہ است کہ آن را دائرة کمالات ثلاثہ نیز گویند۔ کمالات نبوت و رسالت و اولو العزم۔

کمالات نبوت

دائرة

کمالات نبوت

ازین جا تجلیات ذات بے پردہ تجلیات اسماء و صفات شروع می شود۔ یک نقطہ ازین مقام شگرت بہتر از جمیع مقامات ولایت است زہر یک نقطہ اش چون سبیل تر شمیم وصل جانان می زند سر درین دائرہ مراقبہ ذات بحت معری از ہمہ تعینات و مبری از جمیع اعتبارات کہ منشی کمالات نبوت است می کنند و انتظار فیض ازاں ذات مقدسہ تعالیٰ وَفَقَدْ سَتَّ می کشند۔ و مورد فیض بہ اصالت لطیفہ خاک پاک است ہر چہ بہ سائر لطائف می رسد بہ تبعیت این لطیفہ مبارکہ می رسد۔ مَنْ تَوَاصَعَ لِلَّهِ رَفَعَهُ اللَّهُ

در بہاراں کے شود سر سبز سنگ خاک شوتا گل بر وید رنگ رنگ

درین مقام حضور بے جہت و ہر دلیقیں حاصل می شود۔ بے تابی و طیش طلب و نگرانی و توجہ ہائے سابقہ زائل می شود۔ توحید و جود و شہودی در راہ می ماند۔ بے کیفیتی و یاس و حیراں رومی نناید۔ تلاوت مسترآن مجید بہ آداب و ادائے صلاۃ با طول متون و اشتغال بہ احادیث نبویہ علیٰ صاحبہا اَلْفَ صَلَاحٍ وَ تَحِیَّۃٍ۔ درین مقام و در مقامات فیما بعد الی آخر النہایات ترقیات می بخشد۔ حضرت مجدد قدس سرہ نوشتہ اند۔ کمالات جمیع ولایات چہ ولایت صغری و چہ ولایت کبری و چہ ولایت علیا ہمہ ظلال کمالات مقام نبوت اند۔ و آن کمالات شبح و مثال اند۔ حقیقت این کمالات را اولاً می گرد و کہ نقطہ کہ در ضمن این سیر قطع می یابد زیادہ از جمیع کمالات مقام ولایت است پس قیاس باید کرد کہ جمیع این کمالات را چہ نسبت بود بہ جمیع کمالات ما تقدم۔ در یائے محیط را نیز نسبت است بہ قطرہ درین جا آن

وجود حق سبحانه و تعالیٰ به مثل آئینه و وجود اشیا مثل صور مرتبه در آئینه می باشد لیکن باید دانست که صور اشیا در وهم و خیال می باشد و وجود آئینه فی الواقع - قاعده در آئینه صور و اشکال اول محسوس می شوند و احساس آئینه فی مابعدی باشد لیکن این با قضیه برعکس است - اول وجود آئینه می شود و باز چون به دقیق نظر دیده شود صور اشیا به نظری آیند - لهذا وجود حق حق بدیهی می شود و وجود ممکنات نظری - عجب تر معامله بشوید که با وجود علو و بساطت و بی رنگی هائے این مقامات ثلاثه و حق که انکشاف تام درین جا حاصل می گردد معلوم می شود که از ابتدائے سلوک این مقام مقابل نظر بود - و حیرت می افزاید که با وجود محاذی بودن این مقام و اقربیت آن چرا درین تمام مدت به نظر نمی آمد - چرا ما دیده بارانی می کشادیم و چرا در کوچه هائے لطائف عالم امر مقصود را می جستیم -

در دیده عیاں تو بودی و من غافل   در سینه نهان تو بودی و من غافل
از جمله جهان ترا می جستم   خود جمله جهان تو بودی و من غافل
از کمال بے رنگی و لطافت این مواطن صاحب این مقامات خود را از نسبت بالکلیه حالی
می بیند و هیچ فیض و برکت در خود مشاهده نمی کند - ازین جا است که حضرت مجدد دس سره
از مقام نه برآمده اند - درین مقام نزدیک است که نزدیکان دوری جویند و واصلان راه هجرت
پویند -

در طاعت حق بکوش و با صبر بساز   گر فیض جمال لم یزل می خواهی

درج ششم حقائق الهیه جل مجده

محققان فرموده اند حقائق الهیه نسبت به کمالات ثلاثه امواج اند - شاه ابو سعید می نویسد
معنی این سخن آن باشد که چون در کمالات ظهور تجلیات ذاتی دائمی است لاجرم هر نسبتی که
توقانی است خارج از مرتبه ذات نمی تواند شد پس اطلاق لفظ امواج درست آمد و آن چه
در ادراک این ناقص العقل آمده است در نسبت حقائق چیز با ظهور می کند که در نسبت
کمالات آن ظهور نیست مثلاً در حقیقت کعبه معظمه ظهور عظمت و کبریائی و سجود بیت ممکنات
را به نحوه ظهور می فرماید که عقل در ادراک آن لنگ و عاجز می ماند - الخ -

ضمیمہ نمائند یا در اول و آخر ذکر شریف اسم مبارک جناب محبوب کبریا صلی اللہ علیہ وسلم ذکر کنند
چند بار بہ توجہ و اخلاص درود شریف بخوانند ابواب ترقیات مفتوح می شوند و بہ بارگاہ قدس
راہ پیدای کنند۔ روی الترفندی عن عمر رضی اللہ عنہ اِنَّهٗ قَالَ اِنَّ الدَّعَاءَ مَوْقُوفٌ بَيْنَ
السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ لَا يَصْعَدُ مِنْهَا شَيْءٌ حَتَّىٰ تَصِلَ عَلَىٰ نَبِيِّكَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
عملہا را بہ حضرت رابطہ اوست اگر مقبول گردد واسطہ اوست

کمالات رسالت

دائرة

کمالات رسالت

این دائرة دوم است از سیر تجلیات ذاتیہ الہیہ دائمیہ و درود
فیض از ذات بحت کہ منشی کمالات رسالت است بر ہیئت محمدانی
سالک می باشد درین مقام در تفکر و حزن اضافہ می شود۔ و سبب و کان
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دائرہ الحزن متواصل الفکر بہ ظهور می آید۔ این آل ماہ
تفکر است کہ از آسمان ولایت طلوع نموده۔ و این آل مہر حزن است کہ از سپہ نبوت
سر بر آورده قطوبی لمن ابتلی بہ شحطوبی لہ شحطوبی لہ و این بے رنگیہا و بے
لطفیہا تا آخر سلوک نقد وقت سالک می باشد۔

دل درد ترا بہ جان مداوا نہ کند در عشق تو جان ز غم محابا نہ کند
مارا ز غمت بہ کس نہ گویم۔ اگر بوسے جگر سوخته رسوا نہ کند

کمالات اولوالعزم

دائرة

کمالات اولوالعزم

این دائرة سوم است از سیر تجلیات ذاتیہ الہیہ دائمیہ۔
درود فیض از ذات بحت کہ منشی کمالات اولوالعزم است بر ہیئت
و حدانی سالک می باشد۔ درین مقامات اسرار مقطعات قرآنی منکشف می شوند۔
احکام شرائع و اخبار غیب از وجود حق سبحانہ و تعالی و از صفات او۔ و معاملہ قبر و نشر و حشر و
دوزخ و بہشت و جمیع ما خبر بہ الصادق الامین صلی اللہ علیہ وسلم بدہی و عین الیقین می گردند۔

حقیقت صلاۃ

دائرہ

حقیقت صلاۃ

این دائرہ سووم است از حقائق الہیہ۔ درین جا فیض دارد می شود
از ذات بحت کہ کمال وسعت بے چونی دارد و منشئ حقیقت صلاۃ
است بر ہیئت وحدانی سالک۔ در نماز ابواب احسان می کشانید و
غایت قرب بے نشان حاصل می شود کہ اقرب قای کون العبد من الرب بیان آن
می کند۔ نماز است کہ معراج مومن آمدہ۔ نماز است کہ چہرہ مطلوب را می نماید و عاشق را بہ
معشوق می رساند۔ نماز است کہ لذت بخش غمگساران است و راحت دہ مشتاقان۔ آخری
یا بلکہ رمزے است ازان و قرآنہ کلینی فی الصلاۃ بیانے است ازان۔
گر تو خواهی در دو عالم زندگی ! زندگی کن بندگی کن بندگی
کار کن تا مزد یابی بر مزید کار ترا از بہر این کار آفرید
سالک کہ از حقیقت صلاۃ حلقہ گرفتہ چوں برائے تکبیر تحریمہ ہر دو دست می بردارد گوہر
کہ از ہر دو عالم دست می افشانند۔ از نشأت دینی برآمدہ در نشأت اخروی می درآید۔ در
حضور حضرت بے چون خود را می یابد و بہ عرض نیاز مصروف می شود از خشوع استادہ می ماند
و از تجربہ رکوع می رود و گاہے از فرط شوق سر بہ زمین می بندد۔
سر در قدمش برود ہر بار چہ خوش باشد لایزال خود گفتن بایار چہ خوش باشد
باید و نیست در حقائق الہیہ تا آخر این دائرہ سالک را سیر قدمی حاصل است و ازان پس
کہ دائرہ معبودیت صرفہ است نصیب سالک سیر نظری است۔
در مکتوبے حضرت مجدد قدس سرہ می نویسند۔ تنبیہ۔ آں چہ بالا گذشتہ است
کہ وصول نظری بالا صالت نصیب حضرت غلیل است و وصول قدمی بالا صالت نصیب
حضرت حبیب علی نبینا وعلیہ الصلاۃ والسلام نہ بہ آں معنی است کہ آں جاسہ ہر دو
مشاہدہ است و یا قدم را آں جا گنجائش است۔ آں جا مورا گنجائش نیست قدم چہ باشد
بلکہ در آن جا وصول است۔ مجهول الکلیفینہ۔ اگر در صورت مثالیہ بہ نظر مرسوم گشت
وصول نظری می گویند۔ و اگر بہ قدم۔ وصول قدمی۔ و الا نظر و قدم ازاں حضرت حبس
شانہ ہر دو والہ و حیراں۔ انتہی۔

بہ طرزِ دامن ناز او چہ ز خاکساری لرسد نہ ز دآں مژہ بہ بلندی کہ ز گردِ مژہ دعا رسد

حقیقتِ کعبہ ربّانی

دائرہ
حقیقتِ کعبہ ربّانی

این دائرہ اول است از حقائق الہیہ۔ دریں جا فیض وارد می شود از ذاتِ بحت کہ مسجود جمیع ممکنات و منشی حقیقتِ کعبہ معظمہ است بر مہیت و خدا فی سالک۔

باید دانست کعبہ ربّانی را صورتی است و حقیقتی است۔ و ظاہر است کہ در صورت حقیقت مناسبتی می باشد مثلاً ظل را مناسبتی است بہ اصل صورت چہ صورت منظر اسرار حقیقت است و ظل بہ صورتِ اصل جلوه می دہد۔ حقیقتِ کعبہ از عالمِ بے چون است و مسجود کل ممکنات است۔ چوں صورتِ او در عالمِ چوں جلوه نمود حکم سجده بہ آن جہت شد۔ چہ او منظر حقیقتِ خود می باشد کہ عبارت از مسجودیت حضرت ذات است تعالیٰ و تقدس کہ در ہر مقام مسجود و معبود است۔
وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولُوْا فَاِتَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ وَّاسِعٌ عَلِيْمٌ۔

حقیقتِ قرآن کریم

دائرہ
حقیقتِ قرآن کریم

این دائرہ دوم است از حقائق الہیہ۔ دریں جا فیض وارد می شود از ذاتِ بحت کہ مبدأ و سببِ بے چون و منشی حقیقتِ قرآن است بر مہیت و خدا فی سالک۔

دریں مقام بواطنِ کلامِ پاک ظاہری گردد۔ ہر حرف دریاے بے کراں و موصلِ کعبہ حقیقی می باشد۔ زبانِ تلاوت کنندہ حکمِ شجرہ موسوی پیدا می کند و برائے تلاوت تمام قالبِ بمنزلہ زبان می گردد۔ انکشافِ انوارِ قرآن مجید در بطنِ عارف ثقل و گرائی می آرد و حقیقتِ اَنَا سَمِعْتُ عَلَیْكَ قَوْلًا ثَقِيْلًا را واضح می نماید۔

از ذات بخت که با خود اُنس و مواسست دارد و نشی حقیقت ابراهیمی است بر بهیت و عدلانی سالک
درین مقام انس خاص و خلوت با اختصاص به حضرت ذات پیدای شود. کمال فضل و کرم و بند فواید
هر که خواهد به این مقام مشرف می سازند و به ذوق یارانه و کیفیت خلیلانه هر که خواهد سر فرامی
نمایند. **إِنَّ فَضْلَ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ** -

این سعادت به زور بازو نیست تانہ بخشد خداے بخشنده !
حضرات انبیاء علیهم السلام درین مقام تاج حضرت ابراهیم خلیل اللہ علیہ السلام اند چنانچه
اتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا اشارت است به آن کثرت صلاۃ ابراهیمی که در نمازی خوانند
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ
وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مُجِيدٌ درین مقام ترقی می بخشد -

حقیقت موسوی علی صاحبها السلام

دائرة
حقیقت موسوی

این دائرة دوم است از حقائق انبیاء علیهم السلام که آن دائرة محبت
صرفه است. درین جانیض وارد می شود از ذات بخت که محبوب خود است
و نشی حقیقت موسوی است بر بهیت و عدلانی سالک -

درین مقام با وجود ظهور محبت نشان استغنا و بی نیازی نیز ظهور می فرماید و همین معلوم
می شود آنچه از حضرت موسی کلیم اللہ علیہ السلام بعض کلمات جرات آمیز صدور یافته - در و کلمی
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَآَصْحَابِهِ وَعَلَى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ
مُحْصُو صَا عَلَى كَلِمَاتٍ مُوسَى وَدَارِ الْوَسْطَى وَ سَلِّمْ درین مقام ترقی می بخشد -

حقیقت محمدی علی صاحبها الصلاۃ والسلام

دائرة
حقیقت محمدی

این دائرة سوم است از حقائق انبیاء علیهم السلام که آن دائرة
محبت منترجمه با محبوبیت است - درین جانیض وارد می شود از ذات
بخت که محبوب و محبوب خود است و نشی حقیقت محمدی است بر بهیت و عدلانی سالک -

آنها کہ زمعبود و خبیر یافته اند از جمله کائنات سر تا شسته اند
در یوزہ ہی کتم زمر داں نظرے مرداں ہمہ تشریف از نظر یافته اند

معبودیت صرفہ

دائرہ
معبودیت صرفہ

ایں دائرہ چہارم و منزل آخر از حقائق الہیہ است۔ این جا فیض
دارد می شود از ذات بحت کہ معبود صرف است بر ہیئت و عدلی سالک۔
این جا سیر نظری است ہر قدر تو اندسیر کند۔

ما تماشا کنان کوتاہ دست تو درخت بلند بالائی
احتمالے دارد کہ در معراج شریف چون آل سرور عالمیاں صلی اللہ علیہ وسلم بہ منتہا ہے
مدارج قرب رسید و خطاب قف یا محمدؐ فَإِنَّ رَبَّكَ لَيَبْسُطُ صَدْرَهُ بِرَأْسِ
توقف سیر قدمی امتیایا باشد کہ بالاتر ازاں برائے ایشان جائے قدم نہادن نہ ماندہ۔
آنجا کہ عقاب سرنگوں خواہد بود بالے بنگر کہ چغندر چون خواہد بود

مدج ہفتم حقائق انبیاء علی صحابہا السلام

حضرت شاہ غلام علی قدس سرہ در ایضاح الطریقہ نوشتہ اند۔ ہذاں کہ نزد حضرت مجدد
فنی اللہ عنہ اول تعین مجتبیٰ است و مرکز آل تعین حب بہ اعتبار محبوبیت و محبت متوجہ حقیقت
محمدی و تعین جسدی آل حضرت صلی اللہ علیہ وسلم است و بہ اعتبار محبت صرفہ حقیقت موسوی
است علیہ السلام و محیط آل مرکز کہ مثل دائرہ است در صورت مثالی خلقت است آل حقیقت
ابراہیمی است علیہا السلام۔ الخ۔

حقیقت ابراہیمی علی صاحبہا السلام

دائرہ
حقیقت ابراہیمی

ایں اول دائرہ است از حقائق انبیاء علیہم السلام کہ آل دائرہ خلقت
اعلیٰ مقام کثیر البرکات و ازلیں شگرت است۔ در اینجا فیض وارد می شود

تو اور اچو بدانتی تمام است ترا کار دو عالم بال نظام است
 حضرت شاہ ابو سعید قدس سرہ نوشتہ اند کہ حضرت مجدد رضی اللہ عنہ در جائے تحقیق
 فرمودہ اند کہ حقیقت کعبہ معظمہ بعینہ حقیقت احمدی است یعنی این سخن در فہم قاصر نہ می
 آمد چہ حقیقت کعبہ در حقائق الہیہ است و حقیقت احمدی در حقائق انبیاء است پس چہ
 طور یک حقیقت باشد روزے در حقیقت احمدی متوجہ بودم ناگہاں دیدم کہ ظہور حقیقت
 کعبہ معظمہ واقع شد و نداد در دادند کہ عظمت و کبریائی ہم خاصہ محبوب است و محبوبیت و
 مسجودیت ہر دو از شیونات آل حضرت است پس در سخن صاحب الطریقہ جائے ریب و
 ترد نیست۔ الخ۔ فقیر گوید آئینہ حضرتین قدس اللہ سرہ ہر فرمودہ اند قطعاً درست و صواب
 است کما سیاتی بیانہ فی الدائرۃ الآتیۃ۔

حُب صرفہ ذاتیہ

دائرہ

حُب صرفہ ذاتیہ

این دائرہ پنجم است از حقائق انبیاء علیہم السلام و از مقامات مخصوصہ
 حضرت محبوب رب العالمین است صلی اللہ علیہ وسلم۔ درین جانیض
 وارد می شود از ذات بحت کہ منشی دائرہ حُب صرفہ ذاتیہ است برہنیت
 و حدائی سالک۔ بہ سبب قرب این مقام بہ حضرت اطلاق علو و بلے رنگی از لوازمہ دوست۔
 عنقا شکار کس نہ شود دام باز چیں کاینجا ہمیشہ باد بدست است دام را
 بز و دام الطریقہ حضرت مجدد قدس سرہ تعین اول کہ حضرت لاتعین را شدہ آں تعین
 حُب است کما ورد فی الحدیث القدسی کُنْتُ کُنْزًا مَخْفِیًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُعْرَفَ
 فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِأَعْرِفَ وَہاں تعین اول حقیقت جناب محبوب کبریا است صلی اللہ
 علیہ وسلم۔ علامہ قسطلانی و علی قاری و دیگر اکابر گفتہ اند۔ از احادیث صحیحہ این مضمون ثابت
 است کہ حق تعالی بہ حبیب خود خطاب کردہ گفتہ۔ اگر تو نہ می بودی آسمانہا را پیدا نہ کرد می
 رخدائی خود را بہ ظہور نہ آورد می پس معلوم شد مبداء خلقت وجود با جو دآں سرور عالمیان است
 دل نور پاک آں جناب بہ ظہور رسید و از آن نور پر ظہور عرش و کرسی و لوح و قلم و آسمانہا و
 زمینہا و ملائک و جن و انس و تمام کائنات بہ وجود آمدند۔ چنانچہ ارشاد شدہ کُنْتُ

دویم در اسم شریف محمد صلی اللہ علیہ وسلم گویا اشاره به محبت و محبوبیت می کنند که عبارت ازین مقام است و بعد از دویم لفظ احمدی مانند که به معنی منتهی و پایاں است فهو صلی اللہ علیہ وسلم حد و آمد فی المحبۃ و المحبوبۃ - و ما احسن صنیع سیدنا الحسن رضی اللہ عنہ فی اخراج اسمہ الشریف من اسم محمود و حیث یقول -

و شق له من اسمہ لیحیله قد و العرش محمود و هذا محمد و درین مقام بخصوص این درود شریف ترقیات می بخشد اللهم صل علی سیدنا محمد و آله و اصحابه افضل صلواتک عدد معلوماتک و یاربک و سلم -

حقیقت احمدی علی صاحبها الصلوة والسلام

دائرة
حقیقت احمدی

این دائرة چهارم است از حقائق انبیاء علیهم السلام که آن دائرة محبوبیت صرفه است و درین جا فیض وارومی شود از ذات سجت که محبوب خود است و منشی حقیقت احمدی است بر بهیت وحدانی سالک - درود شریف آلفا الذکر موجب ترقیات می باشد - میم که در اسم شریف احمد است اشاره به مقام محبوبیت می کند و بعد از میم لفظ احمدی مانند که آن به معنی فردا است ای المحبوب صلی اللہ علیہ وسلم - قد فی العبودیۃ و المحبوبۃ حضرت فرید الدین عطار قدس سره اشاره به این معنی چه خوش دروغ رفته - جزاه الله خیر الجزاء -

به معنی به مقدم بر همه کس	اگر چه صورت او آمد از پس
به صورت آدم او را اگر پدر بد	به معنی او پدر - آدم پسر بد
عملها را به حضرت رابطه اوست	اگر مبتول گردد واسطه اوست
محمد در شریعت نام او دان	ولیکن در حقیقت احمدش خوان
بیفکن میم احمد از طریقت	که تا نامش بدانی در حقیقت
خدا را در الهیت احد خوان	نبی را در عبودیت یک دان
پدر حق اندر غذائی فرد و دانا است	نبی در بندگی بی مثل و همتا است
یقین دان تا که شناسی خدا را	نه دانی قدر و جابه مصطفایا

تتمه در بیان بعضی دوائر

باید دانست که این راه سلوک از بس مرتب و مستقیم است که سالک را بتوفیق الله
 و قوت به اقرب وقت و به احسن وجه تا مقصود می رساند. مثالش آن راهی می تواند شد
 که به خط مستقیم در زرع و صحاری و غابات و جبال واقع شود که نه پیچ و خم دارد و نه
 مزالات و معاذر. کسی که بر چنین شارع طویل سفر می کند ضروری است که بس مناظر
 غلابه و آشپار کثیره به بهمن و بسیار خود خواهد دید. همین حال سالک است که به همین و بسیار
 این راه در امواج بحر نور مقامات کثیره و نشانات عجیبه خواهد دید. سالک هو شیار همان است
 که در پس تحقیق و تفتیش آن مقامات خود را نداند. چه اسما و صفات جل سلطان
 نهایی نه دارد که بعد از قسط آنها به مقصد رسی تواند رسید چنانچه در اول بیان
 مراقبات قدری از این بیان گذشته حضرت شاه ابوسعید در رساله خود تذکره سه مقامات
 کرده اند و محل وقوع آن نیز بیان کرده اند و اینک بما قاله بِالْإِخْتِصَارِ -

۱- دایره سیف قاطع که در محاذی ولایت کبری واقع است. سیف قاطع از آن
 گویند که چون سالک در آن دایره قدم می نهید مانند مسیر برنده هستی سالک را نیست و نابودی کند
 ۲- دایره قیومیت ناشی از دایره کمالات اولو العزم است. چه منصب قیومیت
 متعلق به انبیاء اولو العزم بوده است. چونکه علمائے امت مرحومه به منزله انبیاء
 بنی اسرائیل اند اگر در بنی اسرائیل جماعات انبیاء بوده اند انبیاء اولو العزم نیز گذشته
 اند خدمت انبیاء بنی اسرائیل به علماء و اولیاء این امت مفوض شده است چنانچه
 ابدال و اوتاد و قطب و غوث و قیوم را ظهور کرده. وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَّشَاءُ -

۳- دایره حقیقت صوم در محاذات دایره حقیقت شران کریم واقع است.
 باید دانست که اصل مقصود از سلوک تهذیب اخلاق و دوام توجه به مبدأ فیاض است.
 که به پای استقامت و مشابره بر وجه عاجزی و نیازمندی و اخلاص نقد وقت می
 تواند شد رَزَقْنِي اللَّهُ وَآيَاتُكَ صِدْقُ الْعَمَلِ وَارْحَلَا صَلَ لَيْلَةٍ وَالتَّوْفِيقَ
 لِمَرْضَاتِكَ - از که یمان کارها دشوار نیست

نبیاً و آدم بین الروح والجسد۔ آل جناب بدرجہ اتم منظر صفات حضرت احدیت گردید و ہر
از ظہور کمال در مخلوقہ شدہ فی الحقیقت آل کمال از کمالات محبوب کبریا است۔ از ظہور
ہماں نور حضرت آدم علیہ السلام مسجود ملائک گشت و از تجلیات ہماں نور کعبہ معظمہ مسجود
خلایق گشت۔ اللہم صل علی سیدنا محمد و علی آلہ و اصحابہ و اهل بیتہ افضل
صلواتک عدہم معلوماً بک و بارک و سلم۔ در حقائق انبیاء علیہم السلام تا آخرین مقام
برائے سالک سیر قدمی تجویز فرمودہ اند و بعد ازین جائے قدم نہادن نیست۔

لا تعین و حضرت اطلاق جل مجہ

دائرہ ششم و آخر دائرہ از دو اتر حقائق انبیاء علیہم السلام دائرہ
لا تعین است۔ درین جا فیض و ارمی شود از ذات بحت کہ مبری و
منزہ است از تعینات، بر ہیئت وحدانی سالک۔ درین مقام
قدم بے چارہ عاجز و ننگ مانده و نظر حیران و سرگردان گشتہ۔

لے ز دردت خستگان را بودی در ملال مدہ یاد تو م عاشقان را راحت جان آ مدہ
صد ہزاران چو موسی هست در ہر گوشہ ربانی گوشہ دیدار حوایاں آ مدہ
سینہا بنیم ز سوز ہجر تو بریاں شدہ دید ہا بنیم ز درد عشق گر یاں آ مدہ
ایں جاسیر نظری تجویز فرمودہ اند لیکن بارگاہ عظمت کبریا نظر بیچارہ حیران و سرگردان مانده۔
بہ گوش ہوش بشنو صدائے کن ترانی را کجا طاقت مکانی را کہ بندہ لامکانی را
اند را یں موطن مقدسہ تجویز سیر قدمی و سیر نظری نہ باین معنی است کہ در آنجا نفوذ و شہود است
بلکہ بہ این معنی است کہ اگر آن مراتب لامکانی را بہ مقامات مکانی در صورت مثالیتہ مرتسم آزد
آن سیر را تعبیر بہ سیر قدمی یا سیر نظری خواہند کرد۔ کما مریبہ۔

باید دانست کہ ہر دائرہ کیفیات خاصہ دارد و آن عبارت از قرب بہ نہایت کیفیات خاصہ است
بے نہایت بیچ صحت نہایت نہ دارد، و آنچہ بہ انتہائے دائرہ گویند یا اعتبار احوال سالک گویند یعنی حلقہ
کہ سالک در آن وطن بود بہ تمام رسید۔ لکان را اندرین موطن غیر از وجدان نصیب نیست کہ کہے است کہ
یکشف عیان مآز شدہ این است بیان مختصر از سلوک حضرت نقشبند بہ مجدیہ قدس اللہ امرار ہم
زمرے ز مقامات نہایات طیورہ گفتیم بہ نو کہ نیم کبی منطق طیر

دائرہ
لا تعین و حضرت اطلاق
جل مجہ

فرموده اند که توجه تا آن وقت فرمایند که ذکر شریف در لطیفه طالب سرایت کند که به قدر حد
انفاس یا کم و بیش ازاں می باشد.

طریقه دریافت نمودن احوال لطائف - طریقه دریافت نمودن اثر ذکر
شریف در لطیفه طالب آن است که متوجه به همان لطیفه شریفه خود شود اگر غلبه ذکر و استیلا
آن در لطیفه خود محسوس کند بداند که توجه اثر نموده است و ذکر شریف در لطیفه طالب
سرایت کرده است و شکر پروردگار بجا آرد.

احسان ترا شمار نه توانم کرد یک شکر توار هزار نه توانم کرد
و نیز برای کشف انوار باطن بر چشم سالک القای توجه می نمایند. این عاجز
گوید احیاناً حضرت پیر و مرشد برحق قدس سره متوجه به چشمان سالک می شنند چوں نظریض
اثر انشای بر چشم سالک می افتد آن بے چاره تاب دیدن او رده چوں مرغ بسمل می طپد و گسسته
که صاحب ظرف و استعداد می بودند از شدت اثر می لرزیدند.

بیکدام آینه مائی که ازین و از آن غافل تو نگاه دیده بسلی مژدگان و به کفن در آ
طریقه دریافت نمودن کیفیات باطن - باید که اول خود را از نسبت متکیفه
خود خالی سازد. باز به صفت علمی او تعالی به تصریح تمام متوجه شود و عرض نماید اے علیم و اے
خبیر از کیفیت باطن این شخص مطلع گرداں. تکرار این هر دو اسم از زبان و در طریقه حضرات
مانیست حضرت مجدد قدس سره نوشته اند. طریق ماطرق دعوت اسمانیست اکابر این
طریقت استیلاک در مقام اے این اسما اختیار فرموده اند. الخ - همه تن متوجه به صفت
علمی پروردگار شود. چوں نبیض صفت مذکوره فائض شود متوجه به باطن آن شخص شود. آن
نماں هر چه از احوال و آثار در باطن خود مشاهده کند آن را عکس شخص مقابل داند ظهور صفت و
قبض و ظلمت و انقباض دلیل شوق و خور آن شخص است. نور و سرور و اطمینان و جمعیت و
انبساط آثار صلاح و تقوی است. از اهل چشت حرارت و گرمی و شوق دازا صاحب قادریه صفا و
لمعان و از ارباب نقشبندیه بے خودی و اطمینان مدرک می شود احوال سهروردیه مشابیه
به احوال نقشبندیه است. و از مجددیان از اصحاب ولایت صغری بر لطیفه قلب ذوق و
شوق و حرارت و محبت رومی نماید و از اصحاب ولایت کبری بر لطیفه نفس اطمینان و استیلاک
انحلال ظاهری شود بلکه تمام بدن را در می گیرد و در دیگر مقامات لطافت و بے زنی و وسعت

لے زائد خود ہیں کہ نئی محرم راز   چندیں بہ نماز و روزہ خویش مناز
کارت ز نیاز می کشاید نہ نماز   باز بچہ بود نماز بے صدق و نیاز

خاتمہ در بیان بعض فوائد

طریقہ بیعت - بیعت بہ معنی ہمد گردن و استوار بودن بران است۔ چون طالب برائے استفادہ نزد شیخے بیاید۔ شیخ را باید اول امتحان او کند۔ صدق و اخلاص اور البخیرہ و عجز خود ظاہر نماید و معذرت کند۔ اگر بفہم کہ طالب صادق الارادہ مخلص النیہ است مستقبل فرماید و اگر امر بہ استخارہ کند بہتر است۔ چون قصد بیعت نماید طالب را پیش خود دو زانو بنشاند دست اور اگر فتنہ توبہ بدہد و بہ استغفار خواندن امر کند و معنی استغفار را بفہم داند و کلمہ توحید و کلمہ شہادت و کلمہ ایمان را بخواند و طالب نیز بخواند معنی کلمہ ایمان را بیان فرماید و قرار گیرد کہ ارکان اسلام را بجا آرد۔ در ادائے فرائض و واجبات ہرگز کوتاہی نہ کند۔ از حرام و مکروہ تحریمی خود را دور دارد۔ اکتفا از توبہ بریں قدر نماید و تفصیل را حوالہ بہ مرور ایام نماید۔ و باز تلقین ذکر شریف نماید و التجاہ بارگاہے نیاز رب العزت کند کہ او سبحانہ و تعالیٰ بہ کمال مرحمت خود اور او توبہ او را قبول فرماید و ابواب رحمت بروے بکشاید و باز توجہ بہ حال طالب مرعی دارد تا لطائف شریفیہ او بہ اسم پاک پروردگار ذکر گویا گردند۔

طریقہ توجہ بہ طالب - شیخ را باید ہنگام توجہ نمودن متوجہ بہ پیران کبار باشد و بہ واسطہ ایشان از جناب الہی طلب گار فتح باب شود۔ حضرات مشائخ ماقدرس اللہ اسرار ہم و افاض علیہما من برکاتہم بہ وقت توجہ طالبان گاہے خود را بہ صورت مرشد خود تصور نموده توجہ می نمایند۔ و گاہے خود را از میاں برداشتنہ و بہ جائے خود از ائمہ طریقت کسے تصور کردہ القائے نسبت شریفی فرمایند۔ مثلاً خود را بہ جائے حضرت مشکیل کشاشہ نقشبندیہ یا حضرت عبید اللہ احرار یا حضرت مجدد یا حضرت جان جانان مظہر شہید قدس اللہ اسرار ہم دانستنہ القائے نسبت شریفی می نمایند و خود را پیش از واسطہ تصور نہ می کنند۔ در عین توجہ متضرع و متجی بہ حضرت مبداء فیاض گشتہ عرض نماید کہ در تمتع و اخذ فیوض و برکات ماہر دورا شریک ہمد گیر گرداں۔ اگر مرید حاضر نہ باشد صورت مثالی اورا پیش خود نشانده توجہ فرمایند

چنکی قبر رسیدند که در سر کوه واقع است و کوه بهیجا نامش مشهور شده - فرمودند درین جا هیچ نسبت معلوم نمی شود از فیض و برکت خالی است - فیجا بعد فقیر از بعض افراد شنیده که این قبر از حیوانی است که کسی آن را دفن کرده بود - و به مرور ایام جهلا آن را ضریح و مزار ساختند و نسب و سلسله نیز فراهم آوردند - و الله اعلم بحقیقته الامر -

طریقه استفاده از صاحب قبر - برائے استفاده از صاحب قبر مناسب است که اول سلام بخواند اگر به الفاظ مأثوره باشد بهتر است - حضرت سیدی ابوالقدوس سره به این الفاظ سلام می خوانند اَسْلَامٌ عَلَیْکُمْ یَا اَهْلَ الدِّیَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِیْنَ وَ الْمُسْلِمِیْنَ وَ اِنَّا اِنْ شَاءَ اللّٰهُ بِکُمْ لِلْحَقِّوْنَ اَنْتُمْ سَلَفُنَا وَ نَحْنُ بِالْاٰخِرِ نَسْأَلُ اللّٰهَ لَنَا وَ لَکُمْ الْعَافِیَةَ یَرْحَمُ اللّٰهُ الْمُسْتَقْدِمِیْنَ مِتَّوْا الْمُسْتَأْخِرِیْنَ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِاَهْلِ مَكَّةَ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِاَهْلِ الْمَدِیْنَةِ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ وَ لِوَالِدَیْ وَ لِاَسْرَاطِمَهُمَا کَمَا تَرَبَّیْتُ اِنِّیْ صَغِیْرٌ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِجَمِیْعِ الْمُؤْمِنِیْنَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ وَ الْمُسْلِمِیْنَ وَ الْمُسْلِمَاتِ الْحَیَّیْنَ مِنْهُمْ وَ الْاَمْوَاتِ اِنَّکَ سَمِیْعٌ قَرِیْبٌ یَّجِیْبُ الدَّعَوَاتِ یَرْحَمُکَ یَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِیْنَ -

باید که سلام استاده به صورت ادب و خشوع خواند من بعد قبالة سینه صاحب قبر نزد قبر به حد ادب بنشیند و از کلام پاک الهی آنچه میسر باشد بخواند قدری به آواز بلند و ایصال ثواب نماید و خود را از نسبت و کیفیت تهی ساخته سینه خود را محاذی سینه صاحب قبر تصور کرده متوجه شود هر چه از آثار و انوار و کیفیات یابد آن را نسبت صاحب قبر داند -

طریقه ازاله مرض - فاتحه خوانده ثوابش به ارواح حضرات پیران رساند - یا ز اسم مبارک یا تشافی خوانده متوجه انوار شریفه این اسم مبارک گردد چون منبسط اسم مذکور قائلن شود توجه به ازاله مرض نماید - به نیجه که مریض مقابل باشد و همت نموده مرض را از بدن او جدا نموده پس پشت او بیندازد - و به این عمل مشغول ماند تا وقتی که آثار توجه ظهور نماید - چند روز این عمل جاری دارد -

طریقه دیگر برائے ازاله مرض - آن است که مریض را پیش رو نشاند به قدری بخصیص شتغال به نفی و اثبات کند به نوعی که اِلَّا اللّٰه استغاثه مریض را بگیرد و اِلَّا اللّٰه شفا را مراد گیرد - یعنی مرض زایل شود و دور شد و جایش شفا گرفت -

درازاله مرض از نفی و اثبات طریقه دیگر از حضرت شهید قدس سره منقول است

به جميع لطائف محیط می شود که از ادراک آن نزدیک است که نزدیکان دور باشند تا به دوراں چه رسد فیض نسبت اهل القدر مثل نور خورشید که از روزنه می تابد یا مثل ابر محیط یا شبنم لطیف ظاهری شود.

طریقه اشرف بر خواطر - برائے اشرف بر فاطر کسے باید که اول خود را از جمیع خطرات پاک کند چوں در ساحت سینہ اثر سے ہم از آثار خطرات نہ ماند متوجه به آن شخص شود - آن زمان هر چه از خیر و شمر در فاطر ظهور نماید عکس آن شخص داند شرط اعظم بر اشرف خواطر - نفی خواطر خود است هر که بران قادر است اورا این ملکہ حاصل است -

فقیر گوید عفی اللہ عنہ و الحقہ یا بآئد الکاملین جناب پیرو مشد بر حق قدس سرہ را این ملکہ به وجه اتم حق تعالی عنایت کرده بود - هر وسوسه را علی الفور می گرفتند و بران متنبه می فرمودند احيانا به نوعی که غیر از صاحب آن وسوسه دیگر سے نہ می فهمید مثلاً ارشادی کردند افسوس بعض افراد به این قسم می گویند یا خیال می کنند چنانچه از جناب رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم مروی است که آنجناب نیز به این قسم تنبیہ فرموده اند کہ قَابَالُ أَخَوَائِمُ يَفْعَلُونَ كَذَا و احيانا اظهار فرموده بیاں می نمودند گاهی به صورت لطف و مرحمت و گاهی به صورت زجر و توبیخ موافق ارشاد و انزلوا للناس مَنَازِلَهُمْ کما رواه مسلم بحیث لا وَحْدًا قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِبُورِ اللَّهِ -

طریقه دریافت احوال صاحب قبر - باید که پشت به قبله و روبرو به جانب قبر کرده در مقابل سینہ به نزدیکی قبر به حد ادب بنشینند و در صورتی که اگر جائے به قرب آن قبر نہ یابد پس هر جا که تواند بنشیند اولاً چیزی از کلام الهی خوانده ایصال ثواب کند - باز از نسبت و کیفیات خود را تہی ساخته به صفت علمی پروردگار متوجه شود - به نوعی که پیشتر بیاں شده - چون فیض اسم مبارک در گیرد متوجه به صاحب قبر گردد - آن زمان هر چه از آثار سعادت و شقاوت بدید عکس صاحب قبر داند -

فقیر گوید حضرت پیرو مشد بر حق سیدی الوالد قدس سرہ اکثر سورہ دیکس به کمال تبیل و ترتیل تلاوت می فرمودند و گاهی سورہ ملاح می خواندند و باز متوجه می شدند و بعض اوقات دیدہ شده که بر راه روانند - استادہ سورہ فاتحہ و هر چهار قل می خواندند و ایصال ثواب کرده و قدرے توقف نموده می رفتند - روزے در عریہ سوار بودند چون نزد

بس نموده پرداخت آن نماید به درجات حضور که بیان کرده شد البته برسد و از دوستان
خدا است مستغرق در یائے وحدت و قابل اجازت طریقه اما در طریقه علیہ مجددیہ تا بہ فنائے
نفس و کمالات ولایت کبری نہ رسد اجازت مطاقہ نہ می شود و در فنائے قلبی خطرہ از دل
برود اما از دماغ ریزاں شود و بعد فنائے نفس از دماغ نیز منتفی گردد و بعد از آن در ادراک
خطرہ کہ از کجای آید حیرت است انتفائے خطرہ از دل و دماغ پیش از باب عقل معقول
نیست لیکن طریقه دوستان خدا و رائے نظر و عقل است۔ الخ۔ و نوشته اند۔ از اجلہ
واقعات رویت باری تعالیٰ زیارت آن حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اگر از ثنائیہ و ہم
خیال مبرا باشد۔ وجہ اشتباہ حقیقت بہ موهوم آن کہ لمعان انوار ذکر یا محبت و اخلاص
یا مناسبت استعداد بہ جناب آن حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم یا رضائے مرشد یا نسبت
باطنی او یا کثرت درود یا خواندن بعضے اسماء یا احیاء سنت یا ترک بدعت یا خدمت
سادات یا تو غل بہ علم حدیث بہ صورت آن حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم متصور می شود۔
پندار دہ کہ بہ شرف زیارت مشرف شدہ است و آن چنان نیست بلکہ بہ نئے ازاں دریائے
رحمت سیراب شدہ۔ ازین است کہ بہ صورت مختلفہ آن حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم راجی
بیند۔ اگر صورت مبارک کہ در مدینہ منورہ موجود است و صاحب شمائل آن را بیان
نمودہ بنید البتہ سعادت است بزرگ و موجب ترقی در باطن و از دیداد توفیق می شود۔
والا اول بہ وہم و خیال خوش می شود۔ الخ۔

بود در جہاں ہر کسے را خیالے مرا از ہمہ خوش خیال محمد
بہ رُوسے زین گشتہ سلطان عالم ہر آن کو بود یائے مال محمد
و در مکتوب نود و پنجم نوشتہ اند۔ بہ ذکر لا الہ الا اللہ و صدم بار محمد رسول اللہ عروج و جذبہ
حاصل می شود اگر بعد چند بار محمد رسول اللہ گوید عروج و نزول درمی یابد و اگر تمام کلمہ
بخواند حملہ نزول می شود۔ در کثرت اسم جذبہ می آید و از کثرت تہلیل فنا دست و پد خواہد
آرد و کم گردد و از کثرت درود خواہائے نیک می بیند و از کثرت تلاوت انوار بسیار می شود
از کثرت نماز تضرع دست و پد۔ الخ۔

یاد ب دل پاک و جان آگاہ ہم دہ آہ شب و گریہ سحر گاہ ہم دہ
در راہ خود اول ز خود مہ خود گن بے خود چو شد م ز خود بہ خود را ہم دہ

فرموده اند که در صورت نفی و اثبات بالنفس که اندرون می رود و عواض جسمانی مریض تصور نماید که از بدن او جدا می شود و بالنفس که بیرون می آید تصور نماید که عواض معهوده از اندرون سلب کننده بالنفس او بروئے زمین می افتد تا سلب کنند متاثر و متاثری نه گردد.

از مقایسه امراض جسمانی طریقه سلب امراض روحانی نیز ممیّز گشت و طریقه سلب نسبت و رفع قبض و برائے بسط نیز همچنان است. البته در سلب کردن نسبت کسی یا در صورت رفع کردن قبض در صورتی که از حضرت منظر شهید قدس سره منقول شده است در نفی که بیرون می آید تصور نمودن انداختن نسبت مسلوبه یا قبض بر روی زمین لازم نیست. چه خود متاثری نه خواهد شد. و در صورت اول که به صفته از صفا پروردگار متوجه شدن است پس برائے سلب نسبت و برائے رفع قبض به اسم شریف یا قابض و برائے بسط به اسم شریف یا باسط متوجه شدن است و همچنان برائے تهر اعدا به یا قاهر و برائے نصرت به یا ناکس و برائے امور دیگر به اسماء شریفه دیگر که ملائم آن امر باشد متوجه شدن است.

و اگر خواهد که از آثار توبه و صلاح و تقوی و پرهیزکاری در باطن عزیزه اخافه نماید پس آن عزیز را پیش خود بنشاند اگر آن عزیز حاضر است و یا آن صورت مثالی را پیش روی خود تصور دارد و آنچه از آثار توبه و صلاح در باطن پیدای شود آن کیفیت را در باطن آن عزیز القاء نماید. در چند صحبت انشاء الله اثر ظاهر خواهد شد و اگر استیحال تاثیر مطلوب بود پس هر وقت این کیفیت را در تصور دار و بهتر آن است که اول در سلب اوصاف ذمیه توجه برگمارد و به اسم شریف یا قابض متوجه شده و ذائل را دور کند و باز در القاء آثار اوصاف حسنه توجه خود را مبذول کند که این طریق سریع تاثیر است و بر همین نهج برائے جلب منفعت یا دفع مضرت یا غیر آن که حصول یا دفع آن مطلوب بود بهمت برگمارد ان شاء الله تعالی موفق شده به مطلوب خواهد رسید.

حضرت شاه علام علی قدس سره در مکتوب نودم نوشته اند: بدانکه از کلام اکابر متقدمین این طریقه شریفه قدس الله اسرار هم کمال عبارت از سوخ ملکه حضور و حصول فنا و بقا معلوم می شود می فرمایند آخر کار انتظار است پس اگر طالب به دوام حضور و وسعت نسبت قلبی مشرف شود حضور جهات ستم را عاظمه نماید و توجه باشد به کیف و بر همین

لَا تَفْعَلْ مَلَأْتُ يَدَكَ شُغْلًا وَلَمْ أَكُنْ فَقْرًا -

آہنہا کہ ہمے دہند از دیدہ نشاں
در عین تیجرا ند و در بحسرا گماں
بسترے است نہاں از دیدہ عالمیاں
آں را کہ نمودند بہ بستند زباں

شجرہ شریفہ نقشبندیہ مجددیہ مظہریہ خیرہ

الہی بہ نامت چہ نامے است آں	کلید در رحمت بے کراں
الہی بہ سردارِ کُلِّ کائنات	جناب محمد علیہ الصلّات
الہی بہ آں کانِ صدق و صفا	ابو بکر صدیق رمر و فنا
الہی بہ سلمانِ خمیر و صفی	کہ شد داخلِ آلِ پاک نبی
الہی بہ قاسمِ امامِ طبرقی	منارِ ہدیٰ نور چشمِ عتیق
الہی بہ آں جعفرِ ذی نسب	کہے راست صادق مبارک لقب
الہی بہ آں محوِ انوارِ دید	شیہ عارفان حضرت با یزید
الہی بہ شربِ شیہ بو الحسن	کہ سرشارِ بد از شرابِ کہن
الہی بہ دانائے رمرِ خفی	بہ ملکِ بقائے شری بو علی
الہی بہ آں یوسفِ پرفیاض	کہ ہماں از و گشت ملک صفا
الہی بہ آں خواجہ خواجگان	شیہ عبد خالقِ امامِ جہاں
الہی بہ آں عارفِ بے مثال	کہ زوہرِ یوگر شد محطِ الہی حال
الہی بہ محمودِ عالی مقام	کہ آنجیرِ فغنۃ از ویافت نام
الہی بہ خواجہ عزیزاں علی	ز کونینِ بنخیزد ہزاراں ولی
الہی بہ بابائے روشن ضمیر	محمد بہ سماء بدرِ منیر
الہی بہ آں شہسوارِ کمال	بہ سوارِ سید امیرِ کلال
الہی بہ داروئے ہر درد مند	امامِ الطریقہ شہ نقشبند
الہی بہ عطارِ دینِ را علا	مُعطر از و گشت بزمِ صفا
الہی بہ یعقوبِ دانائے راند	کہ زوچرخ شد بر فلک سر عزاند

و در مکتوب ہشتاد و یکم نسبت بہ مراقبات لطائف خمسہ نوشتہ اند۔ و در ہر لطیفہ توجہ بہ حضرت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم برائے آن است کہ مناسبتہ و التفاتے ازاں حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ظاہر شود و مرانا گواہی آید کہ توجہ بہ غیر آن حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کردہ شود اگر چہ ایمان و یقین بہ حضرات انبیاء علیہم السلام حاصل است بیک در وحدت توجہ کہ اصل این راہ است قصور بے حی آید و مشائخ را رحمۃ اللہ علیہم مثل عینک تصور نمودہ بہ آن حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و حضرت حق سبحانہ متوجہ باشند۔ در ہر امر نیت متابعت آل سرور صلی اللہ علیہ وسلم ضرور است در ہر امر و ہر عمل کہ ازاں حضرت بہ امت رسیدہ است از فرض و نفل توجہ بہ آن حضرت باید نمود کہ آن حضرت مبدا العمل اند۔ و در خوردن و آشامیدن گوشت و سرکہ و کدو و شیرینی و خرمزہ و تہ بوز آل چہ خوردہ می شود نیز توجہ بہ جناب مبارک باید کرد کہ آن حضرت فرمودہ و کردہ اند تا عنایت از جناب آن حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در رسیدن و منصبیغ بہ انوار اتباع سر باید۔ الخ۔

ہر قوم راست را ہے دینے و قبلہ کلمے من قبلہ راست کردم بر سمت کج کلا ہے
یابد دانست ظہور تمام تاثیرات کہ در خاتمہ بیان شدہ و نمود ہر گونه تصرفات بدون حصول دولت فنا و بقا دست نہ می دہد۔ و از متوسطان این راہ این گونه تصرفات بیشتر بہ ظہور می رسد۔ منتہی باین در صدر و چین امور نہ می باشند چہ التفات الیثال بہ امور کونیہ نیست ایشان بہ مقام رضا رسیدہ اند و بہ مشاہدات انوار و تجلیات ذاتیہ مشرف شدہ اند۔

آں را کہ در سر اسے نگاہ است فارغ است از باغ و بوستان و تماشای لالہ زار
منتہی مثل مبتدی است اما فرق این قدر است کہ مبتدی ازین امور واقفیت نہ دارد و نہ بر این امور قدرت دارد و منتہی با وجود واقفیت و قدرت بہ این امور خسیسہ سرفرو نہ می آرد و اشتغال بہ امور یقینیہ دارد این بزرگواران توجہ بہ نسبت چنین امور تضییع اوقات می شمارند۔ رتائے ایشان در رضائے پروردگار است کارے کہ ایشان را منظور می باشد او سبحانہ و تعالیٰ بہ فضل و کرم خود بے آن کہ ایشان توجہ و التفات فرمایند۔ آن کار را بہ انجام می رساند چنانچہ آن سرور عالمیال صلی اللہ علیہ وسلم ازین کیفیت خبر دادہ اند۔ روی الترمذی عن ابی ہریرۃ رضی اللہ عنہ اَنَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمُ یَقُولُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ یَا اَبْنَ اٰدَمَ تَفَرَّغْ لِعِبَادَتِیْ اَمْ لِحَصَدِ زِلْ غِنًی وَاَسَدَ فَقْرٍ لَّکَ

رُوئے خود مالم بہ عجز و افتقار   داتا بر آستانِ این کبار
خوشه چینِ حشر من اہلِ دلم   خاک پائے رہ روانِ کاہلم
از قبولِ حضرت صاحبِ کمال   بر ترم از ہر چہ اندیشِ خیال
وَلَهَذَا الْاٰخِرُ مَا قَصَدْتُ اِيْزَادَهُ فِیْ هٰذَا الْکِتَابِ - چوں فقیر از تسوید و تبیینِ این
رسالہ شریفہ فراغت یافت تاریخِ تالیفش را نظم کرده گفت -
چو یافت زید سراغ از رسالہ عرفان   بہ عونِ مبدئِ اقیانِ ذوالمنن رحمان
چہ خوش سرودش بگفت این نویدِ تاریخی   نہ بہ مدارجِ خیر و مناجاتِ معان

۶ ۴ ۳ ۱

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ حَمْدًا كَثِيْرًا اَوَّلًا وَاٰخِرًا وَاَلصَّلَٰةُ وَاَلسَّلَامُ دَائِمًا وَاَبَدًا
مُجَدِّدًا عَلٰی سَيِّدِنَا وَوَسِيْلَتِنَا مُحَمَّدٍ وَّعَلٰی اٰلِهِ وَاَصْحَابِهِ وَاَهْلِ بَيْتِهِ
وَدُرَرَتِهِ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِاِحْسَانٍ اِلٰی يَوْمِ الدِّيْنِ -
پنجشنبه ۲۹ جمادی الآخرہ ۱۳۵۶ھ ۳۱ جنوری ۱۹۵۷ء

قطعاتِ تاریخِ تالیف و طبعِ این رسالہ شریفہ

از جناب برادرِ محترم و ابنِ حضرت المکرّم صاحبِ المعرفۃ والفضل والاکمال حضرت
حافظ محمد الوہاب سعیدِ مجددی طلعہ فرزندِ اصغر حضرت شاہ محمد معصوم قدس اللہ سرہ العزیز -
رسالہ کہ از ان بونے معرفت آید   چو دیدش پئے طلاب رہنما گفتیم
مربّش خلیفِ حضرت الوہاب الخیر است   ز بہر علم و عمل زید با صفا گفتیم
سعیدِ خواست کہ تاریخِ طبع او گردد   چہ خوش مناجاتِ سیر و قاجاب گفتیم

۶ ۴ ۳ ۱

از برادرزادہ عزیزِ فاضل حافظ قاری عبدالحمید مجددی سلمہ اللہ تعالیٰ

فرزندِ حضرت برادرِ محترم سابق الذکر

تَالَيْفُ (سَرِيْدٍ) كَصَوْنِ الْفَجْرِ يَا تَلُوْ
(مَنَاجِ السَّيْرِ) مِنْ سَرْمَنْ يَعْلَمُنَا
فِيْهِ الْهَدٰى وَبِهِ الْاَسْرَارُ تَنْبِيْهُ
كَيْفَ الْقُلُوْبُ بِذِكْرِ اللّٰهِ تَعَلَّقُ

الہی بہ احرار عرفاں پناہ
 الہی بہ زاہد محمد ولی
 الہی بہ آں کابل بے نظیر
 الہی بہ آں مرشد خاص و عام
 الہی بہ آں فانی بحسب نور
 الہی بہ آں شیخ احمد ہمام
 الہی بہ معصوم والا تبار
 الہی بہ آں سبع دنیا و دین
 الہی بہ آں ستید پاک ذات
 الہی بہ آں طائر لا مکاں
 الہی بہ آں عبد اللہ ولی
 الہی بہ احلاص آں بوسعید
 الہی بہ نیروے عالی ہتم
 الہی بہ اسرار صاحب نظر
 الہی بہ غواص بحسب یقین
 الہی بہ این پاک مردان خویش
 ولی بوالحسن زید را رہنما
 مبین سوئے اعمال ناگفتہ حال
 ولایت کہ دارد بہ خاصان تو
 دل تیرہ اش را تو پر نور کن
 بہ یمن ظلال وہ نور صفات
 چنان مست گرد و در اوج حضور

نہ ہے ناصر دین عبید الہ
 کہ بد واقف از ہائے نجفی
 محمد بہ درویش گشتہ شہیر
 بہ خواجہ کہ امکانک دارد مقام
 کہ باقی است مشہور نزدیک و دور
 محمد ذ الف دوم شد امام
 عجب زیب بخشید آخر بہ کار
 طراوت از ویافت شرع متین
 چہ نور محمد ستودہ صفات
 حبیب الہ منظر جان حباں
 ملقب بہ شاہ غلام علی
 کہ شد غرق انوار در روز عید
 شد احمد سعید آں امام حرم
 کہ وے نام دارد محمد عمر
 ابو الخیر عبد الہ محی دین
 کہ بود تندر از عشق تو سینہ ریش
 ز لطف در فیض بروے کشا
 بہیں رحمت را تو اے ذوالجلال
 بیا مرز یک یک ز عصیان او
 ز جام مے عشق محسور کن
 رسد تا مجال تجلی ذات
 کہ از بے شعوری نہ ماند شعور

حق تعالی جل مجدہ حضرات مشائخ قدس اللہ اسرار ہم را اجر بے غایت عنایت فرماید کہ چہ راہ
 احسن و آہل و اسہل برائے ما دون ہمتاں تجویز فرمودہ اند کہ ہزاراں ہزار افراد در اندک زمانہ
 از اں راہ بہ کعبہ مقصود رسیدہ و امنہائے خود را از خوشہائے مراد پر ساختہ راحت اہل یافتہ اند

يُفَضِّلُ بِمَرْفَعَةِ الْمَوْلَى سَرَائِرَهَا
 (طَرِيقَةُ وَسُلُوكُ) مِنْ مَظَاهِيرِهِ
 وَجَدَتْهُ مُفْرَدًا فِي شَأْنِهِ وَلَكِنْ
 (عَوَاسِرُ) لَا اخْتِلَافَ فِي حَقَائِقِهَا
 ذِكْرُهَا خَلَّدَتْ فِي النَّارِ نَجْمٌ مُفْتَحِرًا
 كَأَنَّمَا طَالِبٌ يَلْقُرُ بِكَ سَلْبِقُ
 وَمَا اخْتَوَى مِنْ وَرَى الْأَثَرِ يُثَبِّقُ
 (أَهْلُ النَّصُوفِ) فِي أَمْثَالِهِ سَبَقُوا
 (مَعَارِفُ) ثَابِتًا عَلَيْهَا الْيَوْمُ مُتَّفِقُونَ
 (مَنَاجِمُ السَّيْرِ) فِيهِ الرُّشْدُ وَالطَّرِيقُ

وَلَهُ ٦ ٤ ٣ ١

أَنْعَمَ بِتَالِيَةِ (سَرِيدِ) يَا لَهُ سِرُّ
 يُفَضِّلُ بِمَا يَفْتَنِي الْأَثَرَ طَائِلُهَا
 بِمَثَلِ (اللَّهُ) فِي أَحْسَاءِ ذَاكِرِهِ
 إِذَا افْتَنَى (قُرْبَى) بِاللَّهِ مُتَّبِعًا
 يَأْمَنُ بِمَا شَدَّ ذَاتَا وَهِيَ وَاحِدَةٌ
 تَحْبُوكَ بِالْعُلُومِ مَا أَنْتَ تَعْرِفُهُ
 وَأَنْجَحَ كَمَا قُلْتَ فِي النَّارِ نَجْمٌ مُنْتَهِيًا
 أَذَا عَ سَرْمَزَالَهُدَى مِنْ نُورِهِ الْفَجْرُ
 يُفَضِّلُ بِمَا اخْتَالَ فِي أَمْوَاجِهِ بَخْرُ
 كَالصَّوْعِ يُرْسِلُ مِنْ أَفَاقِهِ الْبَدْرُ
 (مَنَاجِمُ السَّيْرِ) قَلَمِي السَّهْلُ وَالْجَسْرُ
 (لَطَائِفُ) مِنْ وَرَاهَا (السِّرُّ) وَالْجَهْدُ
 تُسَدِّدُكَ بِالْفَضْلِ وَهُوَ الْفَوْزُ وَالْخَيْرُ
 (مَنَاجِمُ السَّيْرِ) ذَابُّ مَا يَمَّا (ذِكْرُ)

وَلَهُ ٦ ٤ ٣ ١

سَفِينَةٍ فِي خِصَمِ الدَّيْرِ مَنَجَاةً
 سَرْدٌ كَمَا شِئْتَ بِاسْمِ اللَّهِ مُتَّبِعًا
 (طَرِيقَةُ وَسُلُوكُ) فِي سِرِّ مُؤْنَرِهَا
 إِنَّ الْحَيَاةَ يَدُونِ الْحُبِّ نَافِصَةٌ
 قَامِلَةٌ لَهُ كَيْفَمَا تَسْتَطِيعُ سَرَابِطُهَا
 تُحْضِرُ الْغَمَامَ لِعِزِّ النَّفْسِ مُجْتَهِدًا
 نَعْمَ (الْمَنَاجِمُ) فِي تَارِيخِهَا نَطَقَتْ
 لَهَا سَوَاحِلُهَا رَنْفَى وَلَا ثَابِتُ
 يَلْصِقُ بِالدَّيْرِ كَلِمَةً تَحْقُقُ آفَاتُ
 مَنَازِلُ وَهِيَ أَسْرَاسُهَا وَقِيَحَاتُ
 بِضَاعَةٌ وَهِيَ فِي دُنْيَاكَ مُزَجَّاةُ
 وَأَسْلُكُ سَبِيلِكَ بِهِ الرَّسَبُ مَرْصَنَةٌ
 وَأَسْمُكَ كَمَا تَقْتَضِيهِ الْيَوْمُ حَالَاتُ
 (مَنَاجِمُ السَّيْرِ) شَأْنُ الصَّوْعِ آيَاتُ

٦ ٤ ٣ ١

(حَرَرَهُ سَرِيدُ أَحْمَدِ دِهْلَوِي)

کتابخانه ملی افغانستان
 ملی کتابخانہ افغانستان
 ۲۲۴۰